CİNS

AYLIK
TÜRK EVİ
HAZİRAN 2021
SAYI 69
13 TL
KKTC 18 TL
YURTDIŞI 10 EURO

Mimarî
Arapça mi'marî
1. isim, mi'marî. meskûn ve bayındır hale getirmek.
2. köken, 'amr. 'amara. Canlandırdı, mamur ve bayındır etti.
3. Aşık Paşa, Garib-name, 1330.
sultân eydür getürün mi'mârları / ki bular yapabilür dîvârları

YÜZYILI ANLAMAK İÇİN 100 MİMARÎ ESER

BATI'NIN KAYNAK TARTIŞMASI

RICHARD TARNAS

İKİ ŞEY VAR ANCAK ÖLÜMLE UNUTULUR ANAMIZIN YÜZÜYLE ŞEHRİMİZİN YÜZÜ

9 772149 818006

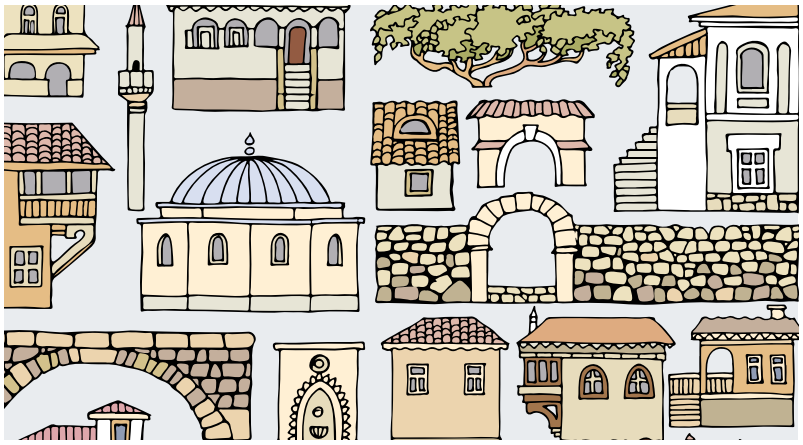
AYŞEGÜL GENÇ | MUSTAFA ULUSOY | SADIK YEMNİ | İDİL ÖNEMLİ | ÖMER TÜRER | MUSTAFA ÇİFTCİ | SAVAŞ Ş. BARKÇİN | FATİH ERBAŞ | FEYZA KARTOPU | ERDAL HOŞ
RICHARD TARNAS | SERDAR BİLİR | HÜDANUR AKKUZU | SERDAR BİLİR | GÜLSENA AFRA ERSAN | EROL GÖKA | RIDVAN TULUM | MURAT GÜZEL | FATİH ERMİŞ | AHMET YILMAZ
YAKUP DOĞRU | ABDULLAH ASIM DİVLELİ | EMİN SELÇUK TAŞAR | SEDAT AKDOĞMUŞ | RAŞİT KARATAŞ | DURSUN ÇİÇEK | GÜVEN ADIGÜZEL | BALAZS SZÖLÖSSY
ZEYNEP KANTARCI | SİLVAN ALPOĞUZ | ALİ AYÇİL | Z. HİLAL KARATAŞ | MUHAMMED YAZICI | ARSLAN KARADAYI | HATİCE KÜBRA YÖRÜK | AYŞE ÇİL | SÜLEYMAN CERAN
NİSANUR KARAKUŞ |SAMED KARATAŞ | OĞUZHAN KARA | HASAN AYCIN

TÜRKİYE'NİN C vitaminli YENİ SAKIZI O!

ağız sulandıran ferahlık



ÜLKER



TARTIŞILMAZ BİR AYNA

"Bakın bu şehri ben kurdum ben büyüttüm ama sevemedim."

Turgut Uyar

"Mimarî, donmuş bir müziktir" diyordu "Muhammed'in Şarkısı"nı yazan adam. Mahomets-Gesang'taki gibi doğru söylüyor ve haklı. Düşüncenin, ahlâkın ve imkânın fotoğrafı çünkü mimarî. Görselliği, poz vermenin önündeki tek engeli. 'Orada' ve 'duruyor' olması -mış gibi yapmanın önündeki en açık engel.

Mimarî, düşüncenin kasıtları en açık ve net formudur. Bu yüzden 'donmuş müzik' işte. Mimarî bir eser, yapanın da yaşayanın da en açık göstergesi. Aksi iddia edilemez bir nitelik beyanı.

İyi insanların kötü şehirleri olur mu? Doğrudan cevaplamayalım ama "Kötü mekânda iyi insan yetişmez" diyor Doğan Hasol. Biz neysek sokağımız da o, şehrimiz de. İmkanlarımız ve imkansızlıklarımızla bu böyle.

Birkaç sayıdır sürdürdüğümüz "100 Yılı Anlamak İçin" listelerinin bu ayki durağı mimarî oldu. Bugüne kadar, roman, hikâye, şiir, film ve şarkı yapmıştık ama doğrusunu söylemek gerekirse göstergeleri en açık durağımız mimarî oldu. Çünkü bir zaman dilimini ve o zaman diliminde yaşayan insanları anlayabilmenin en güçlü yolu burası. Açık ve net. İşte klasik dönem Osmanlılarını anlamak için Süleymaniye mimarisi, işte erken cumhuriyeti anlamak için Anıtkabir mimarisi, işte bugünü anlamak için şehir heykelleri ve a'dan z'ye şehirlerimiz, evlerimiz, sokaklarımız... Anlamak, eleştirmenin ilk adımı... Niyetimiz önce anlamak.

Mimarî, sorunlar konusunda hepimizin ittifak ettiği ve yine de bu ittifaka rağmen sorunlardan kurtulamadığımız tuhaf bir saha. Eleştirmenlerimiz var evet, peki mimarlarımız var mı? Mimarlarımız da var evet, peki niyetimiz var mı? Niyetimiz de var evet, peki...

Bu sayımızdaki "100 Yılı Anlamak İçin 100 Mimarî Eser" dosyamızı Abdullah Asım Divleli, Emin Selçuk Taşar ve Sedat Akdoğmuş hazırladı. Mümkün olduğunca geniş bir harita çıkardılar. Mesele nedir, nasıl anlaşılmalıdır sorularının cevapları burada... Hocalarımıza teşekkürler. Dosya söyleşimizi Ahmet Yılmaz'la yaptık. Sorunumuz estetikten çok bürokratik belki de.

Belki de tüm sorunlar Büyük Ev Abluka'ya alındıktan sonra başlamıştır. Anlamak için buradayız.

***

Macar şair Balazs Szölössy ile şiir üzerine, kültür tarihçisi Richard Tarnas ile Batı düşüncesinin kaynak tartışmaları üzerine konuştuk. Onlar da burada.

***

Politik gündemden kalktı belki ama insanlık sancısı çeken hiç kimsenin gündeminden kalkmayacak uzun bir konumuz var yine: Filistin. Acının ve kahramanlığın şehri. Çözüm nedir sorusunun on yıllarca önce Nazar Kabbani tarafından verilmiş cevabını tekrarlıyoruz. Cins posterde.

Kapak Dizesi: Nazım Hikmet, Saman Sarısı: İki şey var ancak ölümle unutulur / Anamızın yüzü ve şehrimizin yüzü

CİNS

AYLIK TÜRK EVİ
CİNS DERGİ

İMTİYAZ SAHİBİ
KETEBE KİTAP VE DERGİ YAYINCILIĞI A.Ş. ADINA MUHAMMED SİNAN ALBAYRAK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
İSMAİL KILIÇARSLAN

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
FURKAN ÇALIŞKAN

EDİTÖR
YUSUF GENÇ

YARDIMCI EDİTÖR
SAMED KARATAŞ

SON OKUMA
BETÜL DURDU

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
BURHAN İSTENCİ

YAPIM
ÇETELE KÜLTÜR SANAT İLETİŞİM LTD.

GRAFİK TASARIM
NİSANUR KARAKUŞ

YARDIMCI GRAFİKER
ŞEYDA NUR UĞUR

REKLAM
ABDULLAH HANÖNÜ
(REKLAM GENEL MÜDÜRÜ)
ZİYA KADAM
(REKLAM GENEL MÜDÜR YRD.)

REKLAM REZERVASYON
0212 467 65 65

BASKI
ÖZCAN URAL
(SATIN ALMA VE BASKI MÜDÜRÜ)

SATIŞ, PAZARLAMA, ABONE VE DAĞITIM
BİRLİKTE DAĞITIM A.Ş.
0212 467 17 17
www.birlikte.com.tr

BASIM
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
YENİBOSNA, BAHÇELİEVLER, İSTANBUL
0212 454 30 00

KURUMSAL DAĞITIM
TURKUVAZ DAĞITIM PAZARLAMA A.Ş
SAMANDIRA, İSTANBUL 02165859000
www.turkuvazmatbaacilik.com

İLETİŞİM - YÖNETİM YERİ
MALTEPE MAH.FETİH CAD.NO:6 34010
TOPKAPI-ZEYTİNBURNU/ İSTANBUL
TEL: 0212 467 65 15
www.cins.com.tr
iletisim@cins.com.tr

HER HAKKI MAHFUZDUR.
DERGİDEKİ YAZI, FOTOĞRAF VE DİĞER GÖRSELLERİN İZİN ALINMADAN VEYA KAYNAK GÖSTERİLMEDEN HER TÜRLÜ ORTAMDA ÇOĞALTILMASI YASAKTIR.

TAM ORTASI

SEZAİ KARAKOÇ

İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ.

Put diken, puta tapmayı hortlatan, puta tapan asırdır bu asır.

İnsanlığın en büyük yanılgısı, ortak sevgi ve saygı alanında oldu çağımızda. İnsan, kalbinin bağını Tanrı'dan koparark eşyaya, güçlü görülen insanlara, düşüncelere ve sistemlere bağlıyor. Bu bağlanışı, şöyle veya böyle ölçülü bir bağlanış sanmayın. Bu, aklın veya sağduyunun kabul edeceği veya mazur göreceği bir ilgi değil, irrasyonel bir bağlanış, âdeta bir tapıştır. İnsan, çağımızda gönül tarlasına durmadan put dikiyor. Kendi tükettiği eşyaya, kendi kurduğu sisteme veya kendinin yücelttiği insana tapmak yoluyla kendine tapmaya çalışmakta belki de. Kendini dolaylı yoldan putlaştırmanın boş deneyinde...

Aslında insanın kendini veya başkasını putlaştırması, sonuç olarak aynı yere çıkar: şifası güç bir aşağılık duygusu saplantısına.

Tarihi bir aşağılık duygusunun pençesinde kıvranmakta insanlık... Bu kompleks nasıl oluştu? Tarihçilerin ve tarih düşünürlerinin üzerinde şiddetle durması gereken önemli nokta, insanlığın çağdaş trajedisine sebep olan put dikiciliğinin temeli burada yatıyor.

...

Batı, Hz. İsa'nın "ilah" olduğuna inanmıyor gerçekte. Ondan kurtulmakta ama İslam'ın Tanrı kavramına 'mutlak' kavramına ulaşamıyor bir türlü. Hz. İsa yerine bir takım çağdaş kişiler tanrılaştırılmak isteniyor. Şahıs kültü, temelde değişmiyor.

Ekonomi putları, politika putları, devrim, ideoloji, müzik, spor, sinema putları... İrili ufaklı putlarıyla Batı ve Doğu, Hz. İbrahim'in hakikatin şimşeği olan baltasına muhtaç... Âdeta onu bekliyor.

Sezai Karakoç, İnsanlığın Dirilişi, Diriliş Yayınları

DAĞILMIŞLAR İÇİN BİR SÖZLÜK VIII

AYŞEGÜL GENÇ



Yaşamak ne kadar güzelmiş diyoruz, ölümün ket vuramayacağı, çelme takamayacağı kadar güzel. Bu an, şurada, şimdi bitemeyecek kadar güzel. Bu kadar güzelse yaşam, demek ki bitmeyecek, beden ölse bile bilinç ölmeyecek

Lütuf *İs. Ele avuca sığmayan düşünceleri bir sıra hâlinde kendine çeken, nimetler ile sıkıştırılmış mıknatıs.*

Mecnun olduğumuzu iddia edip bir araya geldik sevgilimiz. İşte Mecnun gibi Mecnun olduk dedik, yan yana oturduk. Henüz kendi benliğimizi tanımamışız, kalbimizin zulme olan mesafesini ölçmemişiz, iki ucu bir arada yaşamamışız, zorlu yolculuklardan geçmemişiz. Dilimize almışız Leyla'yı evirip çevirmişiz. Leyla basmağı, Leyla durağı, Leyladan geçme faslı derken pek çok Leyla telef olmuş bu yolda. Leyla'ya yüklediğimiz rolü, onun benliğinde açtığımız yarayı sorgulamamışız. Kusursuzsun denilen her Leyla bu rolün altından kalkmaya çalışırken kırılıp dökülmüş. Leyla'nın kusurlu olduğunu keşfettiğimizde kendi acizliğimizle de tanışmış olsaydık, kendimizde olmayan şeylerle de yüzleşebilirdik. Lakin Mevla'ya giden yolda her basamağa ayrı bir Leyla yerleştirmeye çalışmışız biz, "O, sen değilsin" tokadı ile pek çok Leyla'yı merdivenlerden aşağıya yuvarlayıvermişiz. Sonra olan olmuş. İncitilmiş pek çok Leyla, bu incinmeyle ve düşüşle bizden önce yanına ulaşıvermiş, sevgilimiz.

Nakış *is. Yapraklar düşerken bir kul koşusu, bahçelerde biten ayak izi.*

Sevgilimiz, kanat kuşa dâhil, koku güle dâhil, arayış bize dâhil. Hepimiz hakikati arıyoruz, çoğu kez hakikatin uzağında. Yazarak, konuşarak, slogan atarak, siyaset yaparak, kavga ederek. Sonra hastalanıyoruz. Kımıldayamaz hâle geliyoruz, ölümün kıyısına yaklaşıyoruz. Bu kez etimizle, soluğumuzla, dişimizle, tırnağımızla, var olma arzumuzla hakikati arıyoruz. Yaşamak ne kadar güzelmiş diyoruz, ölümün ket vuramayacağı, çelme takamayacağı kadar güzel. Bu an, şurada, şimdi bitemeyecek kadar güzel. Bu kadar güzelse yaşam, demek ki bitmeyecek, beden ölse bile bilinç ölmeyecek. Bıraktığımız eserde veya gittiğimiz yerde bir nakış gibi bizimle. Ölüm korkunç olmaktan çıkıyor böylece. Lakin ölümün korkunç olmaması da insanı korkutuyor bazen. Şahitsiz ölüyoruz çünkü. Şahidi olmayanın şahidi kuşku değil midir? Ölümümüze kendimizden başka şahit yok. Güzel ölüş, güzel yemiş verir demiş atalarımız. En güzel ölüşten en güzel yemişten bile korkuyoruz bazen.

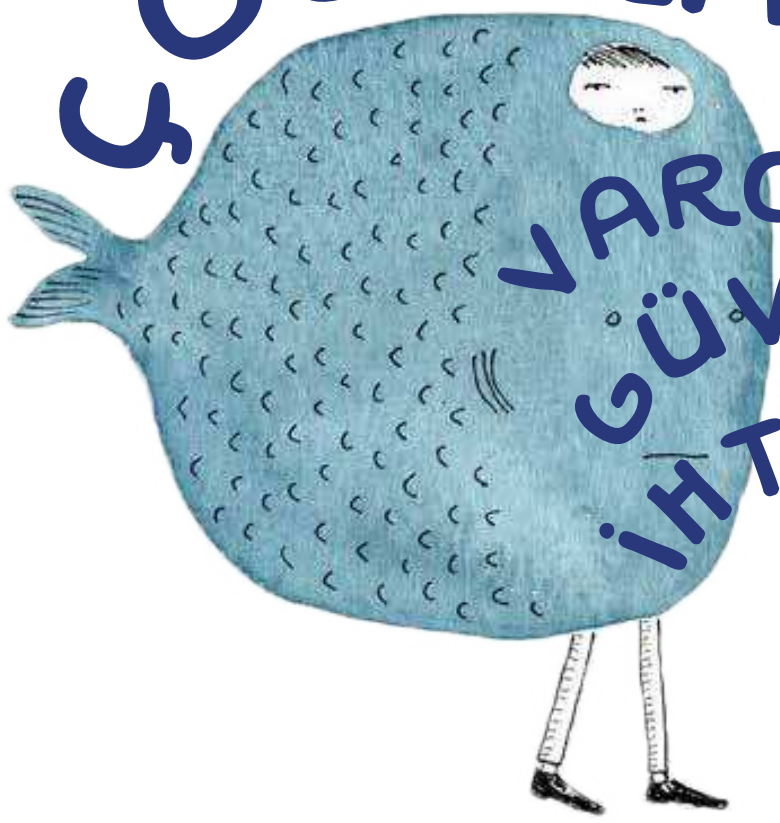
Ah *ünl. Kendisi ile birlikte yolculuk eden kişinin yolculuğa kendisini dâhil etmek istemediğinde göğsünde kabaran ağlamaklı hırıltı.*

Çocuk mırıldanıyor, çiçekler kokuyor, ağaçlar hışırdıyor, tabiat bir şeyler anlatıyor. Onlara hak veririz. Tüm bunların kendince söylediği bir şeyler var elbette deriz. Arıların çiçeğe konarken çıkardığı hışırtıdan, bir mevsimin diğer bir mevsimin ruhundan çekip çıkardığı yaseminlerden, sedir ağaçlarının kerevet gibi kalbimizin üzerine kuruluşundan bahsederiz. Sonra başka bir çocuk uzak bir coğrafyadan kalkıp gelir ve zeytin ağacının buldozerlerle nasıl söküldüğünü, evlerinin nasıl ateşe verildiğini, bahçesi olanların nasıl öldürülüp ağaçlarına el konulduğunu anlatır. Toparlanırız, sevgilimiz. Elimiz çiçekten şiire doğru kayar, şiir kelimeden ah'a kayar, yakılan zeytin ağaçları burnumuzun direğini sızlatır. Ağaç gölgeleri kaçışırlar. Bir ağaç gölgesi telaşından başka bir şeyi olmayanlara, bir ağaç gölgesi bile çok görülür.

Kalp *is. Surların çatladığı yerde her şeye rağmen iki gözü iki çeşme bir merhaba.*

Düşeriz, her doğruluşumuzda başka bir şey gelip çarpar omuzlarımıza ve yeniden düşeriz. Sürekli aynı noktaya döneriz. Kalkmak için asıldığımız ne varsa üzerimize devrilir. Yaşlandıkça zorlaşır. Okudukça zorlaşır ve öğrendikçe zorlaşır. Yeraltına iner soluksuz kalırız, açık denizlere açılıp nefessiz kalırız, mağaralara girer taştan kapağı kımıldatacak iyilikler arar dururuz. Bileklerimizi bu dünyaya şahitliğimiz kırıyor. Kaç yanmış ayak gördü bu gözler, kaç ayakkabısız topuk gördü, kaç kopuk parmak. İsminden kendimize zırhlar kılıçlar büktük sevgilimiz, isminden kendimize teller duvaklar ördük, ismini kendimize bir yol bildik. Her düştüğümüzde, bir yol hikâyesinin giriş kısmı burası dedik. Masalda yolunu kaybetmemek için ekmek parçası bırakan çocuğu hatırladık, ekmek parçalarından bir yol yaptığının farkına varmadı dedik. Biz farkına vardık. İsmini andık ilk düştüğümüz yerde. İlk yaralandığımız yerde ismini andık, ilk kaybettiğimiz yerde, ilk incindiğimiz yerde. O hâlde kaybolmayacağız!

ÇOCUKLARIN VAROLUŞSAL GÜVENLİK İHTİYACI



MUSTAFA ULUSOY

Öyle yetiştireyim ki, ileride çocuğum Allah'ını bilen biri olsun, değildir çocuğun muhtaç olduğu. Çocuğun sonsuz ihtiyaç duyduğu şimdi/şu anda Rabbini bilmesi, tanımasıdır. Şimdi Rabbini bilen ileride de bilir zaten.

Anne babalar. Hayalleri vardır tatlı şebnem ve ışıktan örülmüş. Geleceğe dair emelleri vardır tatlı cilvelerle dokunmuş. Çocuğu hayallerinde bir modeli giydirir gibi giydirirler. Mutlu geleceği olsun derler. İyi okullarda okusun. Makam mevkisi olsun. Muhannete muhtaç olmasın. Işıltılar saçsın çocuğu. Başarılı da olsun. Biz zorluklar içinde büyüdük onlar el bebek gül bebek büyüsün.

Dünyevi olanları geçelim.

Uhrevi hayalleri de vardır anne babanın. Elbette din ehli olanlarının. Büyüyünce Allah'ı bilsin tanısın isterler. Haramı helali de bilsin. Ahlâklı olsun. Orucunu tutsun, namazını kılsın. Yalana dolana başvurmasın ileride büyüyünce.

Hayaller, emeller geleceğe atılan ilmiklerdir.

İleride, büyüyünce. Bu, emellerin nirengi noktasıdır. Dünyevi emeller, arzular, istekler elbette geleceğin konusudur. Çocuk dünyevi olarak geleceğe hazırlanır, okuduğu okullar, başarılar, şimdiden İngilizceyi öğrenmesi, hatta ikinci yabancı dil hep geleceği içindir. Lakin, anne babanın çocuğuna yönelik uhrevi emel ve arzularında ıskalanan önemli bir hakikat vardır. İleride çocuğum Allah'ını bilsin, namazlı niyazlı birisi olsun arzusunda büyük bir yanılgı saklıdır.

Yanılgı şudur: Sanki imanî hakikatlere çocuğun ileride, büyüyünce ihtiyacı olacak, ahlâka ileride ihtiyacı olacak, dinin emir ve yasaklarının belirlediği sınırlara ileride ihtiyacı olacak yanılgısı. Devasa bir yanılgıdır bu. Dünya seli çocukların da üzerinden gelip geçer. Hayat dalgaları sahilde mırıl mırıl oynayan çocukları da vurur. Onları daha çok vurur hatta. Bir çocuğun annesi ölür. Dayısı ölür. Mırıl mırıl hırıltısıyla büyüdüğü evlerindeki kedi ölür. Çocuk da bir salgının ortasına düşer. O da eve kapanır, bahçeye çıkamaz, dört duvar arasında boğulur, darlanır, sıkılır. Çocuk da kaygı kuyusunda debelenir. Anne babam ölürse ben ne yaparım diye kalbi dağlanır. Çocuksu şarkılar birer iniltiye dönüşür. Işıltılı günler kül rengine döner. Çocuk bir savaşın içinde bulur. Yerinden yurdundan olur. Bir çadırda yaşar. Gök gürlemesine alışık ruhu bomba sesleriyle delik deşik olur. Çocuk da yalnızlık çeker. Onun yüreği de karanlıkta kalır, zifiri karanlıkta. Delip geçer ruhunu hayatın dağdağası.

Ve çocukta büyümeden, serpilmeden, koca bir adam olmadan Allah'a imana ihtiyaç duyar. Yetişkinlerden hiç de az değildir. Nazenin yüreği, yufka yüreği, kırılgan yüreği Sonsuz Merhametli Yaratıcı'nın merhametine, şefkatiyle sarıp sarmalanmak ister. Dünyada ne kadar sorun olursa olsun, kötüler olursa olsun, her şeyin Sahibi Merhametli Bir Zat'ın varlığına sonsuz muhtaçtır çocuk da. Çocuğa da anne babasının sevgisi yetmez, koruyuculuğu yetmez. Sonsuz Koruyucu'yu tanımak bilmek ister çocuk ruhu. Ölen kardeşinin cennetin bir kuşu olduğunu bilmek ister. Daha birkaç gün önce Covid'ten ölen babasının toprağın altında olmadığını, ruhunun cennet bahçelerinden bir bahçede yaşamaya devam ettiğini bilmek ister. Ahiret imanına da muhtaçtır çocuk. Sonsuz muhtaçtır. Babamı geçici kaybettim, babam başka bir alemde yaşıyor ve onunla bir gün yeniden buluşacağım diye bilmek ister. Nehirde, denizde boğulan babasının ölüm anında acıdan acıya gark olmadığını, biz akciğerlerinin suyla dolduğunu sandığımız anda bir meleğin, ölüm meleğinin güzel mi güzel bir surette gelip ruhunu bedeninden tereyağından kıl çeker gibi çıkardığını, ölüm meleğinin kollarındaki ruhun, suyun altında olmaktan hiç ıstırap çekmediğini, etkilenmediğini, nefessiz kalmadığını bilmek ister çocuk. Çocukların müphem bir gelecekte değil, hemen şimdi meleklere imana ihtiyaçları vardır. Sadece yetişkinlerin "Varoluşsal Güvenlik Duygusu (Ontological Security)"na ihtiyaçları yoktur. Çocukların zarif duyguları da bu duyguyu hissetmeksizin yapamaz. Varoluşsal güvenlik duygusu, atomlardan yıldızlara kadar her varlığın, Mutlak Kudretli Zat'ın yarattığı eseri olduğunu, hiçbir varlığın kendiliğinden olmadığını, başıboş hareket etmedikleri, bir gaye ve hikmetle yaratıldıkları ve hareket ettiklerini hissetmenin getirdiği bir güvende, emniyette hissetme duygusudur. Bu duyguyu insana ne dünyanın en demokratik sosyal devleti verebilir ne anne babanın sevgisi ne muhteşem bir eş bu duyguyu tatmin edebilir ne başka dünyevi bir ilişki. Varoluşsal güvenlik duygusu çocukların da olmazsa olmazıdır ve sadece ve sadece tevhid inancıyla makes bulur. Tevhid inancıyla tatmin olur bu his.

Demem o ki; öyle yetiştireyim ki, ileride çocuğum Allah'ını bilen biri olsun, değildir çocuğun muhtaç olduğu. Çocuğun sonsuz ihtiyaç duyduğu şimdi/şu anda Rabbini bilmesi, tanımasıdır. Şimdi Rabbini bilen ileride de bilir zaten.

Kaçış Otobanı 2.0



Şu anda yepyeni kimyasallar gündemde. Biraz sonra hapa falan da gerek kalmayacak. Her türlü kafa hapı e-maille ya da zihinler arası hattan kaçış için sabırsızlanan, eli ayağı titreyen kullanıcıya ulaştırılabilecek.

SADIK YEMNİ

KAÇIŞ YOLUNDA OTOSTOP

İnsan kaçmayı sever. Kitaplar ve filmler en üsluplu kaçışların çoğu hüsranla biten sonuçlarını anlata anlata bitiremez. Hapisten kaçış öykülerinden bile daha popülerdir. İnsan neden kaçar? Gerçeklerden. Zihin yapısı gereği hızlı çözümlere, mutlulukla ani buluşmalara teşnedir. Grift kurgulu bir gerçeğin bunaltıcı içeriğini çözümlemektense onu göremeyeceği, varlığını unutacağı bir hale girmeyi tercih eder. Üst katı berhava etmek bir yanıyla bedensizlik özlemi çağrıştırsa da esas olarak unutmaya yönelik bir eylemdir. Alkol gerçeklerden kaçışta kullanılan en popüler iksir olmaya devam ediyor. 2003 yılında kaleme aldığım yazımdan bir bölümü buraya alıyorum.

...

Alkol, izm yaratabilmiş tek iksirdir.

Nedir onu komünizm, kapitalizm, daltonizm gibi izmci yapabilen sır?

Esin perilerini peltekçe dilinde çağırması mı?

Suni yorgunluk, asılsız uyku derinliği yaratan etkisi mi?

Saatler boyu da olsa kaçış yolunda otostop yaptırması mı?

Alkollü içki bağımlılığının gerçekliğin ağzı bozuk bir yorumu olması belki.

Başları döndürürken dünyayı durdurduğunu iddia eden sahte tılsımcılığı mı?

Ayılınca kafatasına yorgunluk taşı gibi çöken, içmeyince eli ayağı titreten ahlı vahlı bir iksir olması mı?

Bilinçaltı'nın altındaki ilkel timsaha giden yoldaki baştan çıkarıcı rehberliği mi?.

Karaciğeri makarna süzgecine çeviren tercüman ve reklamların gözde çapkını olması mı?

Neden yasaklanmasında bir cazibe vardır? Serbestliği serkeşçe olduğundan mı? Yoksa çamura üflenen nefesi boşladığı için mi?

...

Alkol, tebaası ve ardından seyirtenleri milyarı bulan bir yavaşlatıcıdır. Sekiz bin yıllık tarihinde ne çok zihin ayartmıştır.

Son buzul devrinden önce insanlık tarafından bilinmemesi kandırıcı gelmemeli. Şu ana kadar insanlığın fizik ve zihin enerjisini en gaddar biçimde heba ettirmiş bir izmdir.

TEKNO FİRAR TEKKELERİ

"Beyaz adam kiliseye gider İsa hakkında konuşur, Yaqi Kızılderilisi meskalini çeker İsa'yla konuşur." Uzun yıllar önce bu satırları okuduğumda A. Huxley'in *Algı Kapıları*'nı kaleme almadan yirmi üç yıl önce *Cesur Yeni Dünya*'yı yazarken SOMA'yla ne kastettiğini daha iyi kavradım. Bu madde sayesinde kitap okumayan, kültürsüz, anne, baba sevgisi bilmeyen, sadece egoya odaklı ve haz dininden olan bir cemiyeti idare etmek mümkün olabilmiştir. Şu anda yepyeni kimyasallar gündemde. Biraz sonra hapa falan da gerek kalmayacak. Her türlü kafa hapı e-maille ya da zihinler arası hattan kaçış için sabırsızlanan, eli ayağı titreyen kullanıcıya ulaştırılabilecek. İyonosfere yüklenecek titreşimler kitleleri etkisi altına alacak. Küresel ölçekte güçlü antenlere sahip Tekno Firar Tekkeleri kurulacak.

MÜLKİYETSİZLİĞİN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ

Küresel elitler dünya ahalisi için toplu bir kaçış eylemi planladı. On iki şeritli, bazıları on üç diyor, bir yol inşa ediyor. Global ölçekte ev, eşyalar, araba, hatta giysilerimizin bile kiralık olduğu, birkaç büyük şirketin dışında kimsenin mülk sahibi olmadığı, az sayıda elitin mülkün (haşa) sahibi olacağı bir dünya tasarlandı. Bu yolun bir şeridi sırf bu projeye tahsis edilmiş. Ben daha önceki bir yazımda bu yeni küresel sosyalizmcileri Das Globalciler olarak etiketledim malûm. Cemil Meriç'e selam olsun, idraklere giydirilmiş deli gömleği, yani izmler olmadan kaçış olmaz. Esas afyon başta komünizm olmak üzere bütün izmlerin ta kendisidir. İdrakleri kelepçelemeye devam ediyorlar. Bu şeridin yakında çok popüler olacağı ve üzerinde uzun kuyrukları göreceğimizi düşünüyorum.

DERİN NEW AGE

Lady Gaga'nın hamiliğini üstlendiği Papa'nın hediye olarak okunmuş kutsal su yolladığı rivayet edilen Derin NewAge kaçış şeridi, geçenlerde resmi açılışını yaptı. Altmış yıldır kullanılan, bir ara bitniklerin, hippilerin kullandığı ardından New Agecilerin devraldığı yol sonunda ana otobanın en gözde şeritlerinden biri haline geldi. Resmi açılış usulen yapılmıştı malûm. Madonna, Justin Bieber, Grimes ve dünyaca ünlü YouTuberların katıldığı törende koro şeklinde: 'Işığı getirene, Lucifer'e hamd olsun. Lüks girsin nur çıksın' nakaratlı Derin New Age şarkısı defalarca tekrarlanırken katılımcıların gözyaşlarını tutamadığı her çeşit medya ortamında her saniye izlenebilir durumda şu anda. Yorumcular bu şeridin üstün vasıflarını anlata anlata bitiremiyor. Aralarındaki tek itilaf şeridin sonlandığı yerle ilgili. Kimileri Nepal, kimileri de Şanghay diyor. Londra diyenler de var. Ben bu şeritlerin halkalar şeklinde tüm yer kürede her noktadan geçtiği fikrine yakın duranlardanım.

PC OYUN ŞERİDİ

Bir ara sosyal medyada çıkan, milyonlarca kişinin okuduğu ve sonra bütün ortamlardan silinen anonim bir yazı.

Bir odanın içerisinde kapalısınız, ama sanal evrende uçsuz bucaksız olmanın coşkusu içinizi titreştiriyor. Sanal sahibiyet, sanal aidiyet ve kiralık kimlikle aidiyetsizliğin dip noktasındasınız, ama kullandığınız kafa malzemeleri sayesinde bu bilgi beyin hücrelerinizin baygın bir bölgesinde misafir edilmiş durumda. Benzerlerinizin tümü gibi en son dışarıda en son ne zaman çalıştınız ya da bir okula, kursa gittiniz hatırlamıyorsunuz. Bazen tüm kontrole rağmen kaçak olarak beliren rüyalarınızda bir süreliğine insan gübresi olma zamanının yakın olduğu duygusuyla sarsılıyor, isyan etmek istiyorsunuz, ama uyanınca sizin için ayarlanmış rutin hayatın tam göbeğinde buluyorsunuz kendinizi. Bir sanal oyunu başlatıyor ve geri kalan hiçbir şeyi hatırlamaz hale geliyorsunuz. PC Oyunları şeridinde adrenalin salgılayarak deli gibi mücadele ederek, var olmanın tadını çıkarıyorsunuz. Sosyal medya ile sağır ve kör edildiniz, ardından yeni kulaklar ve gözlere kavuştunuz. PC Oyun Şeridine hoş geldiniz.

KAÇIŞ OTOBANI 2.0

Otoban ücretsiz diyen saftirikler var. Her santimetresinin fiyatı var. Kanınız, canınız, malınız, sevdikleriniz, hayata dair her şey pahasına üstelik. Soluk alan veren varlığın özgür günleri sayılı. Yakında üzerinden milyonların geçeceği tahmin edilen Kitlesel Göç şeridinde yapım sürüyor. Kasıtlı olarak azdırılmış, su ve gıda sıkıntısı nedeninin yanına, bölgesel savaşlarla katkı sağlanacağı için şeritte görkemli bir açılış beklentisi hâkim. Bu şeritin hemen yanında A New Green Deal - Yeni Yeşil Mutabakat'ın yer alması için paradoks diyenler var. Muhayyer Gerçeklik şeridinin yol yenileme çalışmaları da bitmek üzere. Bu hattın tutkulularının "Sabırsızlıktan patlıyoruz. Çok özledik" mealli mesajları her yerde pıtrak gibi.

Daha dün anonim kalmayı yeğleyen bir grup Müslüman hacker Kaçış Otobanına bir Hakikat şeridi implante ettiklerini iddia etti. Büyük gürültü koptu haliyle. Tartışmalar devam ediyor. Şeritler on iki mi on üç mü soruları, yerini on üç mü on dört mü tartışmalarına bıraktı. Hakikat şeridinin Hz.Musa'nın asası gibi diğer şeritleri her an yutabileceğini söyleyenler de var. Bu tez bayağı revaçta. Kaçış Otobanı 2.0'da trafik vızır vızır akıyor kısacası.



Gölge Günü

İrem Şehrine Doğru Bir Garip Yolculuk

İDİL ÖNEMLİ

Âd Kavmi'nden bahsederken, Araplar'ın, bu kavmin adına atfen her kadîm ve eski şey için "âdi" kelimesi kullandıklarından bahseder. Sahipsiz ve bakıcısı olmadığı için boş bırakılmış toprağa "Âdiyy-ül Ard" denilmesinin kökeni de Âd kavmine dayanır.

Kader, bazıları için anlamı fazla abartılmış beş harfli bir kelimeden ibarettir. Oysa kolumuzdaki saat durdu diye zaman da akışını durdurmadığı gibi; kader de biz onu yok saydık diye, ağlarını örmeyi bırakacak değil. Getirdiği yemeği beğenmeyip elinde büyüdüğü bakıcısını afiyetle midesine indirmiş nice aslan ve kaplanı; yediği dayaklar canına tak edince sahibinden intikamını feci bir şekilde almış nice kindar deveyi, inatçı eşekleri ve asabi filleri saymazsak, şu dünyada, birkaç sirk hayvanı dışında neye sözümüz geçmiş ki?

Heyhat, cüzzamı, kızıl ölümü ve karahummayı insanlık tarihinin o şanlı sayfalarına gömmüştük gömmesine de hastalık denen o illet, Orta Çağ'a ait modası geçmiş kıyafetlerini bir köşeye atmıştı sadece. Ve üstüne modaya uygun bir şeyler giyip insan içine çıktı her defasında gene. Demem o ki, bu dünyanın değişmez kuralıdır, eğer yeterince önünde oturur🌸nız, beklediğiniz kişiyle mezarlık kapısında karşılaşırsınız. Ne de olsa, kaderin sonu ölüm, sabrın sonu selamettir. Ama biz ağızların tadını kaçıran ölüm gelip de kapımızı çalmadan önce; kalem-i kaderin, rüzgârın ve zamanın üzerine yazdığı hikâyeleri dinleyerek kâh gülümseyelim kâh ürperelim. Dünya denen hengâmede, payımıza düşen bu puslu çağda, bir şeyleri en azından biraz olsun berraklaştıran kimi korkunç kimi hüzünlü kimi gülünç hikâyeleri, bizden öncekilerin yaşadıklarını, dinleyip hissemize düşeni alabiliriz ancak. İlginç zamanlarda yaşıyoruz ne de olsa.

İlginç zamanları ilginç yapan en önemli faktör o çağın insanıdır. Tarih boyunca, yaşadığı çağı ilginçleştirmeyi kendi üstüne vazife bilmiş topluluklar var olagelmiştir. Âd kavmi de bunlardan biriydi. Bu efsane şehrin ve sahiplerinin korkunç sonunun ve dillere destan bir şehrin incecik bir toz hâline gelişinin hikâyesinin peşinde, İrem şehrine doğru bir yolculuk yapalım Yemen çöllerinde. Âd kavmi, Arabistan'ın en eski kavimlerinden biridir. Arap yarımadasında hakkında sayısız efsaneler dilden dile dolaşır. Öyle ki, bu kavmin felâkete uğraması ve yok oluşu Arap kültüründe deyimleşmiştir.

Mevdudi, *Siret-i Server-i Âlem* (Pınar Yayınları, çev. Ahmed Asrar) adlı eserinde, Âd Kavmi'nden bahsederken, Araplar'ın, bu kavmin adına atfen her kadîm ve eski şey için "âdi" kelimesi kullandıklarından bahseder. Tarihi harabeler ve eserler için "Âdiyyat" ifadesi, sahipsiz ve bakıcısı olmadığı için boş bırakılmış toprağa "Âdiyy-ül Ard" denilmesinin kökeni de Âd kavmine dayanır. Eski Arap şiirlerinde de Âd kavminden bol bol bahsedilirmiş.

Rivayet odur ki, Âd Bölgesi, Umman'dan Yemen'e kadar olan toprakları kapsıyordu. Yemen ülkesinin güneyinde, Ahkaf'ta denize yakın bir yerde eşi benzeri daha önce görülmemiş yüksek binalarla dolu bir şehirleri vardı. Şehir, yüksek sütunlarla bezeli bir yücelikle inşa edilmiş İrem şehriydi. Bu şehrin insanları da güzel ve gösterişli idi. Ahkaf'ın bugünkü hâlini gören kimse bir zamanlar burada

Hikâyesi çok, kalıntısı yok bir şehirdir İrem. Nice tarihçi ve arkeolog bu dillere destan kayıp şehrin izini sürse de ondan geriye en ufak bir iz bulamamıştır.

büyük bir medeniyetin hüküm sürmüş olduğunu aklından bile geçiremez elbette. Kuvvetle muhtemeldir ki binlerce sene önce bu diyarlar suyu tatlı, havası yumuşak topraklardı. Daha sonra meydana gelen bir iklim değişikliği dolayısıyla bugün büyük bir kısmı ıssız bir çöle, derinlerine kimsenin girmeye cesaret edemeyeceği dehşetengiz bir âdem labirentine dönüşmüştü.

Mevdudi, aynı eserinde, ilginç bir şahitliği aktarır: "1843'te Bavyeralı bir subay bu bölgenin güney kıyısına varmıştı. Bu subayın ifadesine göre, Hadramut'un kuzey yaylasından bakıldığında esas çölün bin metre aşağıda olduğu görülür. Bu dairelere düşen bir şey kısa sürede batar veya harap olur. Bedeviler bu çöle girmekten korkarlar. Adı geçen subay, hiçbir bedeviyi çöle gitmeye razı edemeyince oraya tek başına dalar. İfadesine göre buranın kumu son derece ince olup toz şeker gibidir. Subay, beyaz daireden birine su kovasını attı. Bu kova beş dakika içinde kumlara gömüldü ve bağlı olduğu ip de eriyiverdi." Âd kavmini ilginç yapan şeylerden biri dünyada hiçbir izinin olmamasına rağmen, manasının hâlâ bir ibret olarak yaşıyor olmasıdır. Üstüne nice hikâyeler, kıssalar inşa olmuş bu eski kavim ile ilgili Arap edebiyatındaki rivayetlerden bir diğeri de Ad'ın oğlu Şeddad ile ilgilidir. Şeddad, cennetten bahsedildiğini duyduğunda, ilahi Cennet'e karşılık kendi ülkesinde de dünyevi bir cennet inşa etme hırsına kapılır. Ve bu hevesinin peşine düşüp inşa ettirdiği bu dillere destan yapılardan müteşekkil şehre ise dedesinin adı İrem 'i verir.

Diğer bir rivayete göre ise bu yüksek sütunlu şehirde, İrem adında bir saray olduğundan bahsedilir. Bu sarayın duvarları yakuttan, altın ve gümüştendir. Muaviye döneminde, devesini kaybeden bir yolcu bineğini ararken tesadüfen bu saraya tesadüf eder ve içeri girer, oradan bol bol mücevher toplar ve bunu Muaviye'ye haber vermek için yola koyulur. Muaviye, bedevinin yanına birkaç adam da katarak bu sarayı bulmaları için tekrar Yemen'e gönderir. Ama onca aramaya rağmen sarayın izine rastlanamaz. Allah'ın bu sarayı fanilerin gözlerinden sakladığı kanaatine varırlar. Hikâyesi çok, kalıntısı yok bir şehirdir İrem. Nice tarihçi ve arkeolog bu dillere destan kayıp şehrin izini sürse de ondan geriye en ufak bir iz bulamamıştır.

Kur'ân'da müstehzi bir eda ile 'kazıklar sahibi' olarak anılan bu halk hakikaten de inşa ettikleri muhteşem binalarla dünyada ebedileştiklerini, tabiri caizse dünyaya kazık çaktıklarına inanmışlardı. Bina yapmak maksadıyla dağları oyuyorlar, binaları muhkem ve sanatlı şekilde yükseltiyorlardı. Buraya kadar her şey güzeldi ama bunu yaparken kendilerini ölümsüzleştirdiklerini sanmaları... Kibrin sonu kuburdur oysaki.

Seyyid Kutup ve Abdulhamid Cüdesseher'in *Âd Kavmi ve İrem Şehri* (Kader Yayınları, 1963) adlı hikâyesinde anlatıldığı üzere, bu şehrin putperest sakinlerinin garip huyları vardı. Yabancılara karşı -özellikle fakirlerse- kötü ve aşağılayıcı davranışlarıyla ünlüydüler. Memleketlerini çevreleyen çöle insanlara yol göstermek için yol işaretleri koymuşlardı. Yalnız bu işaretler doğru yolu değil yanlış yönleri gösteriyordu. Eğer şehre varmak üzere olan yabancılar bu işaretleri takip edecek olursa yanlış yerlere gider, ağzını bir fırın gibi açmış kızgın çölün derinliklerine doğru sürüklenir ve bu kumdan müteşekkil ejderin kursağında heba olup giderlerdi. Bu yabancıların feci sonunu izlemek İrem halkının en büyük eğlencelerinden biriydi. Âd kavmi ilginç eğlence anlayışları nedeniyle her zaman ilgimi çekmiştir. Yalanı, hayatlarının eğlencesi hâline getirmiş bu halkın her türlü sahtekârlık ve zalimlik konusunda üstlerine yoktu.

Bu kibirli ve büyüklenmeci topluluğun adı, Kur'ân'da helak olan kavimler arasında anılır. Ve nihayet layık oldukları son onları yakalar. Şedit bir kuraklığın pençesinde kıvranmaya başlarlar. Bazı rivayetlerde kuraklığın üç yıl sürdüğü kaydedilmiştir. Susuzluktan hayvanlar ölür, bitkiler solup sararır. O dillere destan bağlar bahçeler mahvı perişan olur. Bir gün yine putlarına dua ederlerken ufukta kapkara bir bulut belirir. Yaklaşmakta olan o kendi kara gölgesi, kendinden de kara bulutu gördüklerinde uzun süredir yaşadıkları kuraklıktan kurtulduk diye sevinir ve ona doğru koşmaya başlarlar. Tıpkı yol işaretlerini görüp de susuzluktan ve sıcaktan bitkin hâlde ama sevinçle o işaretin gösterdiği yöne ilerleyen yolcular gibi. Ancak bu karanlık devasa bulut berekete değil korkunç bir fırtınaya gebedir.

Kur'ân'da Âd kavmine gönderilen bu azap için "gölge günü" ifadesi kullanılmıştır. Bazı yorumcular bu sözün geç kalınmış bir pişmanlıkla birlikte baş gösteren ruhsal bir karanlığa ve kasavete işaret ettiğini söylerler. Âd kavmi uğultulu, azgın bir kasırga ile helâk edilir. Felâket, şiddetini koruyarak yedi gece, sekiz gün devam eder. Eserken korkunç bir şekilde uğuldayan çok soğuk bir rüzgâr insanları sanki içi boş hurma kütükleriymiş gibi yere sermiştir. Ve böylece Âd kavmi zorbalığı ile uyumlu bir sona kavuşur. Yıkıcı, uğultulu kasırganın ardından geriye kala kala hazin hareketsiz bir sahne kalır. "Onlardan hiç geri kalan görüyor musun? Hayır!.." yüksek sütunlar sahibi İrem böylece yer yüzünden silinir.

Bizim yüzyılımız da insanı hiçbir yere vardırmayan ve tuhaf bir kaosun içine çeken yanlış yön işaretleri ile donatılmış durumda. Git dediği yere gitmeye niyetlendiğimizde arkamızdan biri kıs kıs gülüp hâlimizle eğleniyor olabilir. Bir riya çölünün ortasına gönderiliyor olabiliriz pek âlâ. O süslü tabelaların albenisine kapılmamız hiç de zor değil.

Kendi çağımızın hikâyesi geçmişte yaşanmış hikâyelerin bir kolajı gibi. Ezoterik açıdan bakıldığında yeryüzündeki cennet diye tabir edilen, içinde yaşayanların her yönden mükemmel olduğu, muhteşem bir varoluş inşa etme hezeyanı, sadece Şeddat'a özgü bir hayal değil.

İhtiyacımız olan şey gerçek bir yağmur bulutu ama biz elimizde enerji içecekleri o ufuktaki karanlık buluta koşuyoruz coşkuyla. Onlar kara bulutu gördüklerinde sevinirlerken, orada durup onlara acı gerçeği söyleyen Hûd peygamberin hüzünlü sesini duyuyorum: "O bir yağmur bulutu değil, sizi birazdan yakalayacak olan gazaptır."

İslam Düşüncesi ve ÇAĞDAŞ SORUNLAR 32

FİLOZOFLARIN BAŞLANGIÇ HİKÂYESİ

Âlemde bütün nesneler arasında bir sebep-sonuç ilişkisi vardır. Sebepler silsilesi, Tanrı'ya vardığında durur ve Tanrı bütün nedenlerin nihai nedenidir. Tanrı'nın, var kılan "illet" veya "neden" kabul edilmesi, İslam düşünce tarihinde filozofların ayırıcı vasfıdır. Zira bu görüş, hem varlık tasavvurunu (ontoloji) hem de âlem tasavvurunu (kozmoloji) şekillendirir.

ÖMER TÜRKER

Daha önceki yazılarda filozofların genel olarak âlem tasavvurunu özetlemiştik. Aslında aynı tasavvur, bir başlangıç hikâyesi de içerir. İslam'da felsefe geleneğinin âlem tasavvurunun İbn Sînâ'da kemale erdiğine dair hem klasik dönemde hem de modern araştırmacılarda ortak bir kanaat vardır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar da bu kanaati iyiden iyiye pekiştirdi. Fakat İbn Sînâ sonrasında İşrâkî filozof Şihâbüddin Sühreverdî'nin klasik âlem tasavvuruna katkısı, özellikle bizim konumuz açısından ayrıntıda önemli farklılıklar barındırır. Aşağıda önce İbn Sînâ'nın temsil ettiği Meşşâîlerin âlem tasavvurunu başlangıç sorunu açısından özetleyeceğim. Ardından Sühreverdî felsefesinin farklılıklarına dikkat çekeceğim. Bilhassa insan türünün başlangıç hikâyesinde İslam'ın kurucu filozofu Fârâbî'nin oldukça farklı bir açıklaması vardır. İbn Sînâ ve Sühreverdî'yi özetledikten sonra Fârâbî'nin İslam düşünce geleneğinde takipçisi yok görünen ama derin bir okumada tahmin edilenden daha etkili olduğu fark edilen anlatısını tahlil edeceğim.

Genel olarak İslam döneminde yetişen Meşşâî filozoflar, illiyet teorisi üzerine kurulan bir başlangıç hikâyesi geliştirmiştir. Buna göre âlemde bütün nesneler arasında bir sebep-sonuç ilişkisi vardır. Sebepler silsilesi, Tanrı'ya vardığında durur ve Tanrı bütün nedenlerin nihai nedenidir. Tanrı'nın, var kılan "illet" veya "neden" kabul edilmesi, İslam düşünce tarihinde filozofların ayırıcı vasfıdır. Zira bu görüş, hem varlık tasavvurunu (ontoloji) hem de âlem tasavvurunu (kozmoloji) şekillendirir. Buna göre:

1. Âlem, Tanrı'dan zorunlu bir şekilde defaten meydana gelmiştir. Tanrı'nın illet olmasının gerektiği temel sonuçlardan biri budur. Tanrı illetse ve illet ile malûl (sebep ile sonuç) arasında zorunlu bir ilişki varsa Tanrı'nın sonucu gerektirmesi için gerek kendisinin gerekse şartların olgunlaşması gibi beklemesi gereken herhangi bir durum olamayacağına göre âlem zorunlu olarak ve defaten var olmuştur. Fakat defaten var olmak, düzensiz var olmak demek değildir. Tanrı bilen bir özne hatta nihai bilen özne olduğundan onun bilgisi, bütün mevcutların belirli bir nizam ve tertiple meydana gelmesini gerektirmiştir.

2. Âlemin zamansal bir başlangıcı yoktur. Bu durumda âlemin matematiksel olarak hesaplanabilir bir yaşından bahsedilemez. Bu, sadece Meşşâî kozmolojideki maddeden soyut akıllar için geçerli değildir, bir bütün olarak âlemin tamamı böyledir. Dünya dışındaki cisimler, değişimi kabul etmediğinden zaten başından beri bozulmadan varlıklarını devam ettirmektedir. Sadece dünyadaki cisimler, oluş ve bozuluşa uğrayan dört unsurdan (toprak, su, hava, ateş) meydana geldiğinden bu unsurlardan oluşmuş cisimlerin zamansal bir başlangıcı vardır fakat dünyanın da bir bütün olarak zamanda bir başlangıcı yoktur. Âlemin mevcut yapısı, ezelî olarak başından beri böyle kurulmuştur.

3. Âlem ezelî olduğundan zamansal açıklama yalnızca varlığının başlangıcı bilinebilen veya hareketinin miktarı ölçülebilen nesneler için geçerlidir. Buna göre gök cisimlerinin hareketleri ve konumları, matematiksel olarak hesaplanabilir olduğundan onlar hakkında soyut astronomide açıklama yapılabilir. Yine yeryüzündeki cisim türlerinin hareketleri de böyledir. Bir türün fertlerinin varlığının da zamanda bir başlangıcı olduğundan belirli bir ferdin zamansal açıklaması yapılabilir. Bu zamansal açıklamanın bütün fertlere geçerli olabilmesi için genel geçer esaslar tespit edilmeye çalışılır. Haddi zatında mineraloji, botanik, zooloji, meteoroloji gibi disiplinler bu işi yaparlar. Fakat Meşşâî bilim geleneği, türlere ilişkin başlangıç açıklaması barındırmaz. Mesela bir kuş türünün özellikleri ve belirli bir kuş ferdinin bu özelliklerden aldığı pay ve kendisine özgü niteliklerini bilmek mümkündür. Ama türün bizzat kendisinin ne zaman ve nasıl var olduğu hakkında herhangi bir bilimsel açıklama bulunmaz. Yine insan türünün özelliklerini ve belirli bir insan ferdinde bu özelliklerin nasıl somutlaştığını bilmek, dolayısıyla da bunun hakkında araştırma

yapmak mümkündür. Ancak insan türünün nasıl ve ne zaman meydana geldiği hakkında bilimsel bir bilgiye ulaşmak mümkün görülmez.

4. Meşşâîler, türlerin başlangıcına ilişkin sessizliklerinden kökten şekilde farklı olarak türlerin birbirinden ayrışması hakkında dikkate değer bir açıklama modeli geliştirmiştir. Buna göre maden, bitki ve hayvan türleri arasındaki farklılaşmanın kaynağı, bunların tamamını meydana getiren temel elementlerin oranlarındaki farklılıktır. Onlar buna mizaç farklılığı adını vermiştir. Her türün mizacı yani unsurların bir araya gelerek oluşturduğu karışım, farklı bir dengeye sahip olduğundan türlerin oluşumunu sağlayan temel etken, karışımların dengesidir. Bu denge kusursuzlaştıkça karışımın oluşturduğu cisim; maden, bitki ve hayvan sıralamasına uygun olarak daha üst özellikler ortaya çıkarır. Ayrışmanın yakın seviyeleri de birbirine çok benzer. Mesela sıfırdan bine kadar çıkan bir cetvel düşünelim. Sıfırdan iki yüz elliye kadarki aralık, madenler, iki yüz elliden beş yüze kadarki aralık bitkiler, beş yüzden bine kadarki aralık hayvanlar olsun. Madenlerin iki yüz kırk dokuz numaralı türü ile hayvanların iki yüz elli numaralı türü birbirine öylesine benzer ki ayırt etmek zaman zaman çok zorlaşır. Hayvanlar aralığının zirvesinde insan bulunur. İnsan bin numaralı ise dokuz yüz doksan dokuz numaralı hayvan, karışım dengesinin yakınlığından ötürü insana çok benzer özellikler sergiler.

5. Meşşâîlerin ortak kanaatine göre türler sabit karakterlidir, bir türden diğerine kesinlikle dönüşüm olmaz. Herhangi bir türün meydana gelmesi, doğal şartların gereğine göre oluşan karışım dengesine bağlıdır ve şartların değişmesi başka bir türün meydana gelmesine imkân verir. Fakat bir tür, gerek belirli bir zaman diliminde yaşayan fertler söz konusu olduğunda gerekse çok uzun zaman aralığında yaşayan belirsiz fertler söz konusu olduğunda, başka bir türe dönüşmez. Bu anlamda Meşşâî teori, türlerin başka türlere dönüşmesi anlamında evrime kapalıdır. Türlerin kökenlerinin bir olduğu söylenebilir ama bu, ortak bir atadan türemeleri anlamında değil, ortak unsurlardan oluşmaları anlamındadır. Bu ortak unsurlar ise sadece dikey zaman kesitinde değil, aynı zamanda yatay olarak hâlihazırda meydana gelen bütün türler için de geçerlidir. Bu sebeple türlerin tarihsel olarak başlangıcından bahsetmek anlamlı değildir. Adeta başından beri, türlerin bu şekilde olduğu düşünülerek yapısal bir izah yapılır. Kuşkusuz filozoflar, özellikle insan söz konusu olduğunda onun ezelden beri var olmadığının farkındadırlar. Hatta dünya yüzeyinin tarihsel süreçte köklü değişimler geçirdiğini ve bu değişimin türlerin varlığını, çeşitliliğini ve yaşam koşullarını değiştirdiğini biliyorlardı. Mesela Seyyid Şerîf Cürcânî Orta Asya çöllerinde balık fosillerine rastlandığını ve bu fosillerin bir zamanlar bu çöllerde deniz bulunduğuna işaret ettiğini söyler. Fakat filozoflar böylesi bir sezgiyi bilimsel açıklamaya dönüştürecek verileri toplama ve bugünküne benzer bir zamansal açıklama çabasına girmemiştir. Bu durum, özellikle Fârâbî, Âmirî, Ebû Süleyman Sicistânî, İhvân-ı Safa, İbn Miskeveyh, İbn Sînâ ve İbn Tufeyl gibi filozofların bir şekilde kabul ettiği sudur teorisiyle perçinlenmiştir.

6. Meşşâîler, türlerin oluşumundan önce sabit bir bilgisi olduğunu ihsas ederler. Tanrı, akıllar ve semavî nefsler sıralamasında bilhassa semavî nesfler seviyesinde türlerin bilgisinin olduğu düşünülebilir. Fakat birinci klasik dönemin son durağı sayılabilecek İbn Sînâ'nın tercihleri, yaygın sezgiyi etkilemiştir. İbn Sînâ herhangi bir türün hakikatine ilişkin soyut bilginin aslında o türün oluşumunda önce belirli bir bilen öznede belirgin olarak bulunduğunu düşünmez. Tanrı ve ayrık akıllar, saf bilfiil mevcutlar olduğundan bunlar, kavram ve önerme bilgisine sahip değildir. Evet, Tanrı kendisini bildiğinde bütün âlemi bilmiş olur ama bu, söz gelişi insan mahiyetinin veya belirli bir insan ferdinin bilgisi değildir. Tanrı'nın mertebesinde varlığın soyutluk düzeyi, böyle bir ayrıntıya kabil değildir. Ayrı akıllar için de böyledir. Semavî nefsler, bu dünyadaki oluşumları önceden bilebilir ama bu bilgi de oluşumun kendisini yöneten bir ilke değildir. Dolayısıyla ona göre bir türün mahiyeti, ancak dünyadaki maddi koşullarla oluşan mizaca göre belirlenir. Bu görüş, Meşşâî tabiat açıklamasına bir dinamizm katmıştır. Zira bu, dünyadaki oluşumların belirli türler olarak ayrışmasını, tamamen doğal şartlara bağlı kalarak açıklama teşebbüsü olarak özetlenebilir. Çünkü türlerin oluşumunu önceleyen bilgiyi, bütün türleri ve fazlasını kuşatan varlık anlamıyla özdeşleştirir. Yani Tanrı'nın ve ayrık akılların varlığı ile bilgileri aynıdır. Var olmaları ve kendilerini bilmeleri, kendilerinden sonra var olan bütün mevcutları kuşatmaları, dolayısıyla da bilmeleri demektir. Fakat yukarıda belirtildiği üzere bu bilgi, kavram ve önerme biçiminde olmadığından belirli bir tür veya fert bilgisi değildir. Varlığa özdeş olan kuşatıcı bilgiyi, ayrıntılandıran, belirli bir tür formuna dönüştüren, bu formu da belirli bir fert halinde müşahhas hale getiren bu dünyadaki unsurların hareketleri ile gök cisimlerinin hareketlerinin oluşturduğu birleşik hareketler bütünüdür. Mahiyet ve birey bu dünyada ortaya çıkar. Birleşik hareketlerin mutlak olarak öngörülmesi ise imkân değildir. Hiç kuşkusuz bu, nesne önceleyen bir bilgi olmadığı anlamına gelmez, sadece bilginin tümsel mahiyetlere bölüştürülmesinin bizzat nesneden önce yapılmadığını ve varlık anlamının fertler arasındaki taksiminin nesnenin oluşum süreçleriyle birlikte ilerlediğini ve dinamik bir süreç olduğunu ifade eder. Dolayısıyla bu görüş, bir tür özcülüğü içeriyor görünse de türün oluşumunu, unsurların hareket ve etkileşimine bağımlı hale getirmektedir. Yani belirli bir mahiyet ve ferdin oluşum sürecini dikkate aldığımızda kelimenin dakik anlamıyla burada özcülükten bahsedilemez. Fakat oluşu önceleyen mutlak ve mücmel bilgi dikkate alındığında Tanrı'dan aşağı inildikçe ayrıntılanan bir varlık ve bilgi olduğundan bunu, İbn Sînâ felsefesine mahsus bir özcülük olarak değerlendirmek mümkündür. Bu tavır, İbn Sînâ'nın Eflâtuncu idelerin meşhur yorumunu reddetmesi hatta Yeni Eflâtûncuların suret anlayışını tadil etmesiyle teyit edilir.

İbn Sînâ'ın bu yaklaşımı, sonraki yüzyıllarda üç önemli müdahaleye konu olmuştur. Bunlardan birincisi, Sühreverdî'nin yeniden kökten bir Eflâtunculuğa dönüş çabasıdır. İkincisi, Fahreddin Râzî'nin türlerin hakikatinin ne anlamda var olduğunu ve bütün fiili tahakkuklardan bağımsız kendinde mahiyetten ne anlamda söz edilebileceğini sorunsallaştıran eleştirel yaklaşımıdır. Üçüncüsü ise Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Eflâtunculuk ve İbn Sînâcılığı birleştirerek yeniden yorumladığı yaklaşımdır. Felsefe geleneğinin tavrını belirginleştirmek amacıyla Sühreverdî'nin özcülüğünü anlatmamız gerekir.

Filozoflar, dünya yüzeyinin tarihsel süreçte köklü değişimler geçirdiğini ve bu değişimin türlerin varlığını, çeşitliliğini ve yaşam koşullarını değiştirdiğini biliyorlardı. Mesela Seyyid Şerîf Cürcânî Orta Asya çöllerinde balık fosillerine rastlandığını ve bu fosillerin bir zamanlar bu çöllerde deniz bulunduğuna işaret ettiğini söyler. Fakat filozoflar böylesi bir sezgiyi bilimsel açıklamaya dönüştürecek verileri toplama ve bugünküne benzer bir zamansal açıklama çabasına girmemiştir

Bilmemek Ayıp Değil Belki Nimettir

MUSTAFA ÇİFTCİ



Samuel Beckett'i bilir misiniz?

Bilmeseniz de sıkıntı yok ben de sonradan öğrendim.

Fakülte hayatında türlü çeşit öğrenci ve bir o kadar farklı hoca ile muhatap olur insan. Belki de insan görmek için gidilir fakülteye. Bizim de edebiyat hocamız ilginç bir insandır. Terzi kesimli takım elbise giyer. Eski model arabası vardır. Eski şairlerden şiirler ezberlememizi ister. Kendine mahsus bir adamdır. Dönem sonunda kendisi bitirme ödevi ister. Herkes bu ödevden pek çekinir çünkü ödev final notu sayılır.

Benim ödev konum Beckett ve hayatı idi.

Bendeniz ayıptır söylemesi biraz tembelce bir adamım. Rahmetli Şefik dayıma çekmişim. O da imkân olsa yataktan çıkmayacak kadar hayata karşı kayıtsız idi. Ben de tembel teneke olmaya rıza göstererek tembelliğimi sürdürdüm. Düşe kalka fakülte son sınıfa geldim. Fakülte biterse askerlik sonra memuriyet imtihanı sonra evlilik hepsi gözüme büyür ama ne yaparsınız hayat...

Samuel Beckett konusunu bana veren hocam bir de akıl verdi, "Fakülte kütüphanemizde güzel kaynak eserler mevcut. Ödevinde faydalanırsın umarım." dedi. Ben o kaynak eserlere bakınca korktum. Beckett maddesinde sayfalar dolusu malumat vardı. Canım sıkıldı, dışarı çıktım. Elimde çay, aklımda Beckett öylesine bakınırken sağ sola bir ilan dikkatimi çekti, "Tez Yazılır" diyordu ilanda. Hemen numarasını aldım. Aradım. Beckett ödevimden bahsettim. Parada anlaşamadık. Sonra pazarlık ettik. En sonunda anlaştık. Beckett ödevim iki hafta sonra elimdeydi. Bu arada ben de Beckett'in bir eserini okuyarak hazırlık yapacaktım. Beckett'in bir eserini kütüphaneden almak istedim. Ama üzerine çay falan dökerim diye korktum. Paraya kıyıp bir romanını aldım. Yavaş yavaş okurum diyerek bir köşeye koydum.

İki haftanın sonunda. Ödevi teslim alacakken bir telefon geldi. Arayan edebiyat hocamızdı. Beni tanımamıştı. "Sizin bir ödeviniz varmış. Oğlum ödevinize yardımcı oluyormuş. Ama ödev bilgisayardan silinmiş. Şu an çok üzgün neyse hatası ben telafi etmeye hazırım" diyordu. Hiç anlamadım. Sonra hemen telefona sarıldım. Ödev yazacak çocuğu aradım. Sesi kötü geliyordu. "Ödev bilgisayardaydı silinmiş. Tekrar hazırlamam bir haftayı alır." diyordu. Bizim teslim pazartesi günü olduğundan mümkün değil yetişmezdi. Peki, ama edebiyat hocası bu işin neresindeydi? Anlattı. Meğer benim para karşılığı ödevimi yapan çocuk bizim edebiyat hocasının oğluymuş. Para karşılığı ödevimi yaptığını söylememiş. "Arkadaşın dersine yardımcı oluyorum." demiş. Edebiyat hocası da oğlu üzülmesin diye beni aramış.

Ben ne yapacağımı şaşırdım. Ödevin teslim tarihi pazartesi yani iki gün var. Bu arada para karşılığı ödevimi yazan çocuk hocanın oğlu çıkmış. Çocuğu aradım, "...bana bak sakın benim ödevden babana bahsetme." diye sıkı sıkı tembihledim. Ödevin pazartesiye kadar ne kadarını yazabilirse yazmasını söyledim. Ben de bir şeyler karalayacaktım. Pazartesi sabah ödevi vermezsek Beckett benim kâbusum olacaktı. Bu sene okul bitmezse Beckett ödevi hatırına bir senem yanacaktı. İnsan sıkışınca tembellik falan lafta kalıyor. Ben hafta sonumu Beckett ile geçirdim desem yeridir. Hayatını, eserlerinin özetlerini okuduğum gibi romanını da iki gecede bitirdim. Bak açık seçik konuşuyorum iki gün boyunca Beckett okudum da ne anladın dersen sıfır, hiçbir şey anlamadım. Ölünün arkasından konuşmak gibi olmasın ama Beckett yazmış ama bunu insanlar okuyacak diye hiç düşünmemiş.

Çok daraldığım zamanlarda acıkırım. Beckett okudukça acıktım. Ne kadar kendimden geçtiysem iki büyük pizza ile beş litre kolayı gömmüşüm. Ama olmadı, pazartesi sabahı ben şişmiş gözler ve Beckett okumaktan perişan olmuş zihnimle fakülteye vardım. Derse girdik. Hoca ödevleri topladı. Benim ödev geceden gelmişti. Sabah gelirken ödevi çıktı almıştım. Ödevi hocaya uzatırken, "sen zahmet etme senin ödevi ben evden aldım" dedi. Anlaşılan hoca bizim işi çözmüştü. Ben elimde ödev çıktısı öylece kaldım. Hoca bununla yetinmedi. Beni sınıfın önüne çıkardı. Şimdi arkadaşımız bize Beckett'i anlatacak dedi. Ben iki kelam edemedim. Öylece haşlanmış patates gibi yığıldım kaldım.

Ders sonunda hoca yanına çağırdı. Oğlunun yaptığı sipariş tez işini yeni öğrendiğini oğluna da ceza olsun diye bilgisayarı elinden aldığını söyledi. Bana da bir ceza kesecekti. Bir hafta içinde James Joyce okuyacak ve anlatacaktım. Tamam hocam deyip çıktım odasından. Ne yapacağımı bilemez haldeydim. Bu işten anlayanlara sordum. "Beckett filtre kahveyse James mırradır. İçebilene aşk olsun. Sana da geçmiş olsun kuzum." dediler. Ben bir hafta kıvrandım.

Sonunda hocama gidip yalvardım. "Allah'ını seversen hocam bana okuduğumda anlayacağım birini söyle. Onu tez kadar hacimli hazırlarım ama bana adını bile zor söylediğim yazarları musallat etme." dedim. Sonunda hocamıza ve bana uygun bir yerli yazarda anlaştık. Ben bu sefer tembelliği bir kenara koyup yerli yazarın peşine düştüm.

Diyeceğim o ki Beckett bilmiyorsanız hiç şansınızı zorlamayın oturun oturduğunuz yerde...

Ne yapacağımı bilemez haldeydim. Bu işten anlayanlara sordum. "Beckett filtre kahveyse James mırradır. İçebilene aşk olsun. Sana da geçmiş olsun kuzum." dediler. Ben bir hafta kıvrandım.

7. ARUFF
ALEMLERE RAHMET
ULUSLARARASI KISA FİLM FESTİVALİ



SON KATILIM
31 EKİM 2021

FESTİVAL HAFTASI
21-27 KASIM 2021

Ana Sponsor

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Proje Geliştirme ve **Yapım** Desteği

TRT

Global İletişim **Ortağı**

ANADOLU AJANSI

Medya Sponsoru

tvnet.

Sinema Genel Müdürlüğü

YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ

Fatih Belediyesi

FİDAN SANAT VAKFI

Kâanlar

SİYER YAYINLARI

SİYER VAKFI

www.alemlererahmetfilm.com

alemlererahmetf

SANAL ÂLEM Bİ' ÂLEM

İnsanlar seni bir sözünle hemen hazır bir kampa koyuyor. O zaman aynı kampta olanlar seni anlamadan alkışlıyor, karşı kamptakiler de seni anlamadan yuhalıyor. Yalaka sizden yalakalık, düşman sizden düşmanlık bekliyor.

SAVAŞ Ş. BARKÇİN



Son dört yıldır sanal âlemdeyim. Bu âleme girerken niyetim, yaşadığımız yanlışlar konusunda dikkat çekmek, iyi ve güzel çağrısında bulunmaktı. Her gün bir cümle yazmayı kendime görev bildim. Sabah kalkar kalkmaz ilk işim bir şey yazmak oldu. Kâh o ânki bir düşüncemi, kitaplarımdan bir alıntıyı, bir şiirimi paylaştım, kâh beğendiğim ve beni etkileyen sözleri, şiirleri alıntıladım. YouTube'da da bir kanalım var. Oraya da eski televizyon programlarımı koydum, ayrıca sonradan çektiğim kısa videoları da ekledim. İhtiyaç oldukça ekliyorum.

Takipçi toplamak gibi bir niyetim yok. En çok takipçi toplayanlar en mükemmel sözleri veya fikirleri söyleyenler değil zaten. Genellikle türlü saçmalıkları, magazin rezilliklerini, siyasi goygoyları, futbol deliliğini konu edinenler... Ben günlük siyasete, uyduruk gündemlere pek girmem. Beni bu gayya çukuruna çekmek isteyenlere pek kulak asmam. Kötü niyetli veya ahmak olduğu belli olanlara ise hiç cevap vermem. Bunların mesajlarını silmekten ve kendilerini takipten çıkarmaktan geri durmam. Çünkü beni sosyal medyada takip edenleri bir sohbet halkası gibi görüyorum. O halkaya dâhil olmayanlarla eyleşmek zorunda değilim. İyi niyetli ama yanlış ifadesi olanları özel mesaj yazarak uyarırım. Benim yanlışımı açıktan gösterenlere ise açıktan teşekkür ederim.

Sanal âlemde küçük bir yerim var, sanal âlemin de bende küçük bir yeri var. Bir adet paylaşım yapmak benim günlük işim ama günümü kuşatan işim değil. Kimseyi takip etmiyorum. Bu bile bazı sanal keşlerin tepkisini çekti. "Sen kendini ne sanıyorsun da kimseyi takip etmiyorsun?" diyenler bile çıktı. Oysa benim için sosyal medya ne bilgi ne bilinç ne bilgelik kaynağıdır. Onun için hayatımın ne merkezi ne anlamı ne de vazgeçilmezidir. Bir imkândır ve her imkân gibi sınırlıdır.

Kısa mesaj yazmaya dikkat ederim. Çünkü kısa ve öz olan güzeldir. Bu yüzden genellikle sonuç veya hüküm cümleleri yazmak zorundasınız. Bunlar da tabii olarak "aforizma" gibi görünüyor. "Aforizma," "bir ilkenin öz şekilde ifade edilmesi" anlamına gelir. Kök olarak eski Yunanca "aphorismos" kelimesinden gelir ki "tarif; kısa ve özlü cümle" demektir. Bu ise "sınırı işaretleme, bölme" anlamındaki "aphorizein" fiilinden yapılmış bir kelimedir. Varsın yazdıklarımıza aforizma desinler. Bunda

kötü bir şey yok. Elbette her tesbit, tahlil ve fikir insanı bir hüküm cümlesine götürür. Fakat asıl mesele yazdığınız o kısa cümlenin içerdiklerini ve içermediklerini, dayandığı bilgi birikimini, bağlamını ve niyetini net bir şekilde ortaya koyabilmekte. Yoksa iyi niyetli insanlar bile haklı olarak o cümleyi yanlış veya eksik anlayabiliyor. Kötü niyetliler ve ahmaklardan bahsetmiyorum bile. Bizim derdimiz anlamak ve anlatmak isteyenlerle...

Sanal âlem de bir amel alanı. Ne yazıp ne konuşursanız mahşerdeki hesaba dâhil. Gerçek âlemdeki her şey gibi... O yüzden sorumsuz, kaba, hakka giren, yalan şeylerle uğraşmak büyük vebâldir. Ama sanal âlemin en bâriz özelliği bugün doğruluk ve iyilikten ziyade yalancılık ve fitne alanı olması... Sanal âlemde iletişimden ziyade tepişim var. Nice bir-iki fikir sahibi dindar insanın sosyal medyada trolleştiğini gördüm. Yalâkalığı, trend topic'e goygoy konusu taşımayı "cihad" sayıyorlar, yazdıkları saçmalıkları tıklayacak adam toplama peşindeler. "Haydi Allah rızası için falanca hashtag'a yüklenelim" gibi, "Dâvâmızın yiğitleri, falanca hashtagı ilk sıraya yükselttiniz" gibi mesajları her gün görüyoruz. Oysa herkes biliyor ki böyle organize hareketler gerçekte hiçbir şeyi değiştirmiyor, hiçbir şey ifade etmiyor. Sadece kitlelerin gazı alınmış oluyor.

Hele "geceye filancanın resmini bırak" tarzı politiko-romantik saçmalıklar... Bunun partilerin genel merkezlerinden gönderilen mesajlarla, siparişle yapıldığını herkes biliyor. Bunu bile bile "yaşasın kampanyamız TT'ye girdi" diye gururlanmak kadar saçma bir şey var mı? Bu arada şu "bırakmak" fiilinin böyle yersizce kullanılmasından gerçekten çok sıkıldım. "Koymak" dememek için uydurulan onca ifadeye bakınca gülesim geliyor. Meselâ kimse artık bardağına çay koymuyor, bırakıyor. Bir mesajı sabitlemiyor, "bu da şurada dursun" diyor. Yemek videolarında aşçı yemeğe tuz koymuyor, ekliyor. "Koymak" fiilinin sadece argo anlamını aklına getirip asıl anlamını kenara bırakanlar bu çakma nezaketle dilimizde kullanacak çok az kelime bulabilirler.

Sanal âlemi insanın organlarına benzetirsek beyinden çok bağırsağa benziyor. İnsanlar her türlü cehaletlerini, kabalıklarını, ahmaklıklarını, hadsizliklerini, rezilliklerini burada sergiliyorlar. Burada kendini gizleme, istediğine laf sokma, iftira atma serbestiyeti var. O yüzden gerçek dünyadaki saçmalık ve

Sanal âlem de bir amel alanı. Ne yazıp ne konuşursanız mahşerdeki hesaba o da dâhil. Gerçek âlemdeki her şeyin dahil olduğu gibi...

rezillikler burada gözümüze sokuluyor. Bu rezilliklerin suçunu sosyal medyaya atmanın bir anlamı yok. Zaten sosyal medya icat edilmeden evvel de toplumda rast geldiğimiz saçmalıklar hep vardı. Fark şu ki o zamanlar insanlar kısıtlı bir alanda kendi aralarında konuşuyorlardı. Şimdi ise her söylediklerini dünya okuyor. Ayrıca eskiden sadece gazete, kitap okuyanlara, radyo dinleyenlere, film veya televizyon seyredenlere ulaşabilen istihbarat örgütleri şimdi anlık milyonları güdüleyebiliyor. Kısacası sanal âlem, iyiliği de çirkinliği de, ilmi de cehaleti de büyüten bir mercek gibi. Aslında ne hâlde olduğumuzu kendimize ve âleme gösteren bir ayna...

Sanal âlemde gerçek hayattan daha fazla bir anlamama meselesi olduğu açık. Ne yazarsan yaz, hangi konuda fikir beyan edersen et, birileri söylediğini anlamıyor. Niçin? Ya sen anlatamıyorsun ya karşıdaki anlayamıyor, ya da anlamak istemiyor. Ama daha çok sonuncusu... Seni takip eden, yazına cevap veya tepki verenler hep iyi niyetle orada değiller. Bir kısmı anlamamak için azm ü cezm ü kastetmiş bir güruh. İnsanlar seni bir sözünle hemen hazır bir kampa koyuyor. O zaman aynı kampta olanlar seni anlamadan alkışlıyor, karşı kamptakiler de seni anlamadan yuhalıyor. Yalâka sizden yalâkalık, düşman sizden düşmanlık bekliyor. Bunları göremeyince her iki kesimden de tepki alıyorsun. Hangi konuda, hangi tarzda ne söylersen söyle, söylediğin her şey bir parti beyanı gibi anlıyor. Sen "şu çiçek ne güzel" desen bile onu siyasi anlama çekenler çok. Senin geçmişinin, fikriyatının, kişiliğinin hiçbir önemi yok.

Bir gözlemim daha var. Genelde hayatla veya ülkeyle ilgili sorun bildiren, şikâyet eden mesajlar en çok beğeniyi alıyor. Ama olumlu olan, güzellikten, bilgiden, ahlâktan bahseden mesajlar o kadar ilgi görmüyor. Sanal âlemde insanların gayretini, çabasını teşvik eden şeylere ise hiç rağbet yok. Bir de "ama"cılar var. Müsbet bir şey bile söylesen hemen birileri "ama" deyip zıddını söylüyor. Kısacası tam bir "men çi gûyem, tanburem çi zened" sözüne uygun hâl... Yani "ben ne diyorum, tanburum ne söylüyor."

Bir de terbiyesizlik yapmayı marifet sayan bir garip kesim var. Bunlar en ciddi söylediğin şeylere bile andaval cevaplar vererek güya seninle dalga geçiyorlar. Bir kısmı da kiminle dans ettiğini bilmeden ahkâm kesiyor. "O iş öyle değil" diye başlayıp ortalıkta gezen bir komplo teorisini tekrarlayıveriyorlar. Bunlar ne konuştuklarını bilmeyen, temel kavram ve bilgilerden mahrum cahiller elbette. Gerçek âlemde olduğu gibi sanal âlemde de cahillerle konuşulmaz.

Sürekli sosyal medyada vakit geçirenler aslında en asosyal insanlar... Zira başkalarıyla aralarına sanal bir perde çekiyorlar. Kendilerine güvenmedikleri için sahte isimlerin arkasına gizleniyorlar. Bu takma isimlerde bile perişan hâlimizi gözlemlemek mümkün. Hadi Kemalistleri anladık, dindar olanlarda bile bir İngilizce takma isim koyma hevesi var. Bazıları profillerine İngilizce veya Latince bir deyiş ekliyorlar. Kardeşim, eğer profilini İngilizce yazıyorsan bari İngilizce mesajlar yaz. Ama bunların o bilgisi de yok elbette. Toplumumuzdaki en büyük ortak payda olan aşağılık kompleksiyle bunu yapıyorlar. Bir gün bana mesaj yazan birisinin profil ismine baktım, Buda'nın lâkabı olduğunu gördüm. Mesajlarına baktım, dindar birisine benziyor. Gence özel mesaj yazdım, bu ismin anlamını biliyor musun diye... Biliyormuş, bir kitapta okumuş, çok etkilenmiş, ondan Buda'nın ismini kendine isim almış. Cevap vermedim, zira ne söylesem anlamayacağından emindim.

Bu aşağılık kompleksinin bir yansıması da bir müminin bir sözünü alıntıladığımda verilen cevaplar. Dindar görünümlü bazıları benim aktardığım o söze ısrarla bir kâfir yazardan veya filozoftan alıntı yaparak güya destek çıkıyorlar veya cevap veriyorlar. Müslümanın sözü yeterli değil bu düşkünlere göre. Yeterince şık ve moda olmuyor.

Sanal âlem başlı başına bir âlem. Gerçek dünyada ne varsa orada da var. O yüzden sanal âlemi veya sosyal medyayı bir felâket veya bir mucize gibi görmek yanlış. Çünkü bizim işimiz bir şeyi altına-üstüne bakmadan toptan kabul veya toptan reddetmek değil. Kul seçendir. İyi ve doğru ölçüsü elinde olduğu için neyin, ne kadar iyi ve doğru olduğunu da tesbit edebilir.

AMCA SEN HİÇ ED SHEERAN DİNLEDİN Mİ?



Kendileri ile önemli konuları paylaştığımı düşündüğüm her yaştan gencin birçoğunun daha ben ikinci cevher dolu cümlemi itina ile kurmaya gayret ederken, gözleri ile boş boş bana, gönülleri ile başka ufuklara baktıklarını görüveriyordum. Çok ilginç bir gözlemdi bu doğrusu.

FATİH ERBAŞ

Bence her şey yolundaydı. Yani plansız, programsız yaşanmazdı. Saat kavramı saniyesi bile önemli bir anlar bütünüydü. Söz, verilince hemen yerine getirilen; borç, oluştuğu andan itibaren bir büyük dert olarak omuzlara yüklenen; ses, lüzumu kadardan fazlasının çıkarılması yanlış olan; yemek, evden başka ve hele açıkta asla yenmeyen yaşamak için gerekli taamdı. Hayatı, çalışmak ve paylaşmaktan ibaret bir düzen sayan, canlılar arası ilişki ve irtibatı saygı temelinde şekillendiren, yani hani neredeyse her şeyin en incesini düşünen ve yaşayan ve böyle olunmasını da bir zorunluluk kabul eden, kendi hâlinde(!) bir insandım.

Bir genç gördüm mü, hemen iki cümlede lafı onun saçına, hayat biçimine, dinlediği müziğe veya dinlemediği müziğe, temizliğe, sofra adabına, kitap okumaya, çok çalışmaya, saygıya, kul hakkına, vatan sevgisine ve daha başka önemli noktalara getirir ve her bir karşılaşma ve buluşmayı, bir cuma vaazını dolduracak konu ile renklendirmeyi önemli bir vazife görürdüm. Öyle ya, bir genci "tenvir" etmekten daha önemli ne olabilirdi ki?.. Derken gözlem kabiliyetimi, sözlerimi dinleyen insanların üzerinde deneyeyim dedim. Ben "çok çok çok önemli konulardan" bahsederken, bakalım onlar ne yapıyor ve ne düşünüyor diye bir inceleyeyim dedim. İşin garibi yaşı elli beşi aşmış bir insan olarak, dikkat ettim de kırklı yaşlardaki insanlara bile, onların genç olduklarını var sayarak nasihatte bulunmuşum. Doğrusu, sakallarımı uzattıktan sonra, beni bembeyaz sakalım ve vücudumun bir parçası gibi başımda duran kasketimle gören, neredeyse yaşıma yakın insanların dahi bana abi, hatta amca ve dayı demeleri de insanların omuzlarına ellerimi koyarak ve gözlerinin içine bakarak onlara hayattan kesitlerle ilgili dersler verme konusunda beni cesaretlendiriyordu. Kendileri ile önemli konuları paylaştığımı düşündüğüm her yaştan gencin birçoğunun daha ben ikinci cevher dolu cümlemi itina ile kurmaya gayret ederken, gözleri ile boş boş bana, gönülleri ile başka ufuklara baktıklarını görüveriyordum. Çok ilginç bir gözlemdi bu doğrusu.

Bir keresinde muhatabımın, onun oğlu ile ilgili bir önemli konuyu onunla paylaşırken yoldan geçen motosikleti gözü ile takip edip, bir de bana "Amca şu motoru görüyor musun? Ah neler vermezdim, onu almak için..." deyişini ve bu arada söylediğim cümleyi çaktırmadan yutuşumu hiç unutamıyorum. Bir başka seferinde bir genç kıza eğitim, öğretim ve görgünün ne kadar önemli olduğunu, geçmişten örneklerle anlatmaya çalışırken, o sırada açık olan radyodan duyduğu müziğe dikkat kesilip, "Aaa Fatih amca hiç Ed Sheeran dinlediniz mi? Muhteşemdir. Muhakkak dinlemelisiniz." deyişini tebessümle hatırlıyorum. Derken derken, bu işin böylece devamının mümkün olmadığı kanaati bende kuvvetli bir şekilde uyandı. Aslında şunları dikkate alınca bu uyanış daha keskin bir hâl aldı.

Dedim ki, "yahu benim için önemli, kesin ve yakın olan ne varsa, ya bizden, ya eğitim sistemimizden veya kapitalist küresel sistemden kaynaklanır şekilde genç dediğimiz insanlara oldukça uzak. Bu uzaklığı bilenler olarak mesafeyi yaklaştıracak olan onlar değil, bizler olmalıyız."

Mesela; İstiklal Savaşı, yokluklar, kıtlıklar, İkinci Dünya Harbi, Kore Harbi, Arap İsrail Savaşları, 1960 Darbesi vs. bizim neslin bilmese bile etkilerini yaşadığı önemli hadiselerdir. 1970'lerin petrol krizi, Kıbrıs Harbi, İran Devrimi, Türkiye'de terör, gaz ve yağ kuyrukları, akmayan çeşmeler, olmayan yollar, 12 Eylül Darbesi, tek bir televizyon kanalı, pahalı ve az çeşitli eşyalar, elektronik devrim öncesi hayat, gençler için taa çağlar ötesinin gerçek dışı yansımaları. Mesela yeni nesil, Ecevit-Demirel çekişmelerini, Turgut Özal'ı, Erdal İnönü'yü ve belki de en önemlisi Ak Parti dışında iktidarı bilmiyor. Onlara göre oto yollar, köprüler, bedava eğitim, bedava kitap, internet, ağzına kadar tıka basa dolu mağazalar, sıkılınca değiştirilen otomobiller, cep telefonları, arkadaşlar, eşler vs vs hep normal şeyler. Bu mantıktaki bir insana doğrudan "iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar"san çok kısa zamanda "çok sık görüşmeyelim moruk" hitabına muhatap olman büyük ihtimaldir. Buraya kadar gençlere yaklaşırken ne yapılmayacağını veya ne yapmamaya çalışacağımı anlatmaya çalıştım. Ne yapacağımı soruyorsanız, bilmiyorum. Belki ilk ve en önemli şey, irtibatı devam ettirmeye çalışmak olacak. Aksi takdirde başka dünyaların başka başka insanları olarak birbirimize belki zarar vererek veya kötü bakarak yaşayıp gideceğiz. Böyle durumda da dayanışma gerektiği zaman birbirimizden yardım isteyemeyecek açık mesafeler oluşacak aramızda.

"Aman onlara dokunmayalım, aman kendilerini ezdirmesinler, aman psikolojileri bozulur" mantık dizininin bizi getirdiği yer, yaşadığımız gibi pek de iyi değil. Başkasını ezip geçmeyi önemsemeyen, "diğerkâmlık" yani yeni lisanla "empati" bilmeyen insanlar...Görgünün, saygının ve merhametin olmadığı bir dünya. Yalnız, bunlar sebep değil, sonuç. Dünyaya, insanlığa, aileye, topluma, tabiata, başka canlılara yaptıklarımızın sonuçları. Genç nesli nasıl suçlarız?.. En iyisi belki de bizim de Ed Sheeran dinlemeye başlamamız... Öyle ya, onlar durup dururken Münip Utandı dinleyecek değiller ya...

CANLI YAYIN

TÜRKİYE'DEN VE
DÜNYA'DAN SÜRPRİZ SANATÇILARLA

DÜNYA MÜLTECİLER GÜNÜ

Konseri



ALPER
AYKUT KUŞKAYA
EŞREF ZİYA
GRUP GENÇ

GRUP YÜRÜYÜŞ
KEMAL FARUK
RESUL AYDEMİR
TANER YÜNCÜOĞLU
UMUT MURARE

ALA & BEYDA | SURIYE
DANIYEL AJDARI | İRAN
ENZO İKAH | KONGO

FIDEL RICOBALAT | KÜBA
MALIK NOOR | SURİYE
MESUT KURTIŞ | MAKEDONYA
SARAH ATKINSON | KANADA

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

20 HAZİRAN PAZAR | 20.00

ÜSKÜDAR BAĞLARBAŞI KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteği ile hazırlanan bu projenin içeriği hiçbir surette Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'ne aittir.

/multecihakder

Fındık Tutkusu

FEYZA KARTOPU



Çocuğun dallara uzanırken almayı istediği yalnızca fındık değildi, fındık tutkusunu da arzuluyordu o. Mendel'in kitaplara eğilip onları hece hece ezberlerken salt bilgi değildi aradığı, bilgeliğin tutkusunu da tadıyordu. Mendel'in elinden kitapları alındığında yok olacak, çocuk artık fındıkları arzulamadığında, içinde imha edici tebessümün kaynağını taşıyan bir yetişkine dönüşecekti.

Çocuğun tek eğlencesi buydu: Her gün sürülerin peşinden dağlara çıkmak ve alçak dallardaki fındıkları eteğinde biriktirmek. O gün de her günkü gibi örtünün altından fındıkların düşüyle kalktı çocuk. Giyindi. Üzerine fındıkları biriktirmek için bir eteklik geçirdi. Babası hastaydı. Ancak o henüz dört yaşındaydı ve tutkuyla bağlandığı tek şey oyuna dönüştürdüğü fındıklar ve onlardan çıkan çıtırtılı sesti. Uğuldayan rüzgâr, tek amaçları daha yeşil otlaklar bulmak olan sürüleri kızıştırıyordu üstelik.

Boyunlarındaki çan titredikçe çocuğun eksilmez sevinci de fındık dallarına asılıyordu. Ötelerdeki dallar çocuk için ulaşılmazdı çünkü; düştü, ağabeyine bilenmek için sebepti. Ağabeyi, sürülerin otlaklara uysallıkla boynunu uzatması gibi uzanabiliyordu çocuğun ırağındaki dallara. Uzandıkça da eteklığindeki fındıklar çoğalıyordu, çocuk işte bu fındıkları arzuluyordu. Tutkuyla bağlandığı tek şey buydu, istiyordu onları.

Ama öncesinde, çok çok daha öncesinde, bir haber gelip bulacaktı çocukları; göğüslerinin üzerine siyah bir yas örtüsü geçirilecekti. Bir kadın, aralarında birkaç yaş olan bu iki oğlanın yetim kaldığını söyledi onlara. Babaları ölmüştü. Ağabeyinin, hani şu uzak dallara uzanabilen ağabeyin, parmak-



ları çözüldü, boşlukta sallandı kolları. Eteklerindeki fındıklar dağıldı. Geldiği yöne doğru koştu.

Çocuk mu? O, yaptığı şeyi tutkuyla yapan kimseler gibi yolun ortasındaki bir figüre dönüşmüştü artık. Tutkunun ağına düşenler için başka bir gerçeklik yoktu; sürüler yoktu, baba yoktu, ölüm yoktu. Varsa yoksa fındıklar. Çocuğun dünyası işte bu tek kelimeden ibaretti. Çocuk, etrafındaki yastan habersiz dökülen fındıkları topluyor şimdi. Yolun tam ortasında. Ağabeyinin eteğinden düşenler, kendininkine dolunca o da aynı yola yollanıyor.

Biraz daha sürsün diye ağır ağır atıyor adımlarını. Bir yandan da eteğindeki fındıklara dişleriyle çatlaklar açıyor. Babasının boylu boyunca uzanmış ölü bedenini görünce de değişmiyor bu. Cansız bedenin yanına oturuyor. Elinde bu kez bir taş. Babasının yanında fındıklarını çıt çıt kırıp yemeye başlıyor. Ağlayıp inlemelere hep bir "çıt çıt" sesi karışıyor. Nihayet eteğindeki fındıklar tükenince ölü bedenin yanına bir taş ve kırılmış kabuklar bırakarak ayrılıyor oradan. Yenilerini getirmek için.

Benim dedem, bütün tutkusu gölgeliklerde fındık toplamak olan o çocuktu. Onun hikâyesi, tutkunun yerleştiği bedenin diğer her şeye sağır kesilişinin hikâyesiydi. Ama insan yine de merak ediyor. Tutku dediğimiz şey, sakın çocukluğun verdiği anlam boşluklarından kaynaklanıyor olmasın? Deneyimsizlikten, ölümü tam manasıyla kavrayamamaktan belki? Zihinsel olgunluğun, ondan birkaç yaş büyük olan ağabeyiyle eşit olmamasıdır belki de sebep buna?

Evet, sahi ya! Anlamsal boşluklar, deyip geçebilir, bunları ontolojik birtakım sebeplere bağlayabilirdim pekâlâ. Körpe ve çekingen bir çocuğun tutkusunu hafife alabilirdim. Ancak mühim olan ne yaş, ne cılız beden, ne de fındıklar; mühim olan tutkunun kendisi. İçine girdiği bedeni, kendinden başka her şeye sağır eden o sarıcı etkisi mühim. *Zweing*'ın, yaşamı bir körleşme gibi yaşayan Sahaf Mendel'i, tutkunun yerleştiği bir başka gövde. Yaşlı ve sağır bir gövde.

"Ben onda büyük bir gizem sezmiştim. Yarattığımız özgün ve üstün yapıtların hepsi, bir bilişsel inadın, deliliğe yakın,

Yaşamın ve sanatın tüm sırrı, şu fani dünyanın tümü, o 'çeşni tutkusu'ndadır. Onu artık hissetmediğimizde yoksunluğumuzun içinde sadece imha edici bir tebessümün kaynağı kalır

tek kişi olma tutkusunun ürünüdür. Bu tanınmayan alçakgönüllü sahaf, saf bir fikir hayatının, bir tek fikre bağlı kalmanın, bir Hint fakiri veya bir Ortaçağ rahibiymişçesine, yoğun bir dünyayı unutarak kendinden geçme hâlinin, bu devirde bile, hatta bir telefon kulübesi yanında ve bir kahvenin pırıl pırıl ışıkları altında dahi mümkün olduğunu, bunu kendi kişiliğinde gerçekleştirmek suretiyle bana, çağdaş şairlerimizden daha kusursuz bir şekilde kanıtlamıştı."

Mendel, kitapların dışında her şeye kör, demirbaş eşyalar gibi sürdürür yaşamını. Bir bitki, bir anıt, bir figür gibi tıpkı. Kambur sırtını ileri geri sallayarak elindeki kitabı seyreden, koklayan, boğazından birtakım homurtular çıkararak okuyan sağır bir gövde. Mendel kendinden geçmişçesine okur; birkaç adım ilerisindeki gürültüden, yangından, birbiri üzerine yığılan zamandan, geçip giden güzden, yapraklardan, kavgalardan, şimdi ve sonradan, kıyımdan ve değişen hayattan habersizce yaşar. Bir dilim ekmek ve biraz süt ile.

Kitaplara duyduğu tutkusu öyle şiddetli bir körlüğe sebep olur ki 2. Dünya Savaşı'nın da değişen normalin de ırağında kalır Mendel. Bütün öteki günler gibi geçirir zamanını. Ancak savaş zamanlarında yaptığı sıradan hareketler, bir alarm niteliği taşıyacak ve abonelik ücretini ödediği derginin gelmeyiş sebebini öğrenmek için attığı kart, yetkililerde casusluk yapmak amacıyla gönderilen şifreli bir metin izlenimi uyandıracaktır. Dışarda savaş, dışarda kıyım, dışarda kan; Mendel'de yalnızca kelimeler vardır.

Peki, çocuklara özgü şaşkınlık ve deneyimsizlik hâliyle hayata bakan Mendel'in düşleri fındıktan çocuğun farkı nedir?

Tutku; demir bir dikkatle kitapların üzerine eğilen Mendel ile günlerini fındık arayarak geçiren yeniyetmeyi eşitlememiş midir? Onların eylemselliği, tutkuyla yaptıkları o şeyi yapmaya devam etmekten başka nedir ki? Bu iki portre, yan yana fakat ayrı yataklarda akan iki bulanık nehrin güneşle birlikte parıldayıp saydamlaşmasına, sonra da birbirine karışmasına benziyor. Güneşin altına yerleştirilen hemen her şey nasıl ışıldıyorsa, tutkunun yerleştiği beden de dirileşiyor, kendi güneşini doğuruyor.

Bir yemeni ustasının masasındaki çarığa hep aynı özenle eğilmesi, yedi kuşaktır mesleğini iştiyakla sürdüren saracın yeni bir eyer için hazırlanışı, kimsenin görmeyeceği dağ başında olanca güzelliğiyle açan bir bahar çiçeği, güneşe uçan kuşlar, birkaç iyi cümle için kıvranan yazı işçisi, kadının ekmek yaparkenki üretkenliği, kaya kovuğunda yeşeren yonca, çocuğunu emziren annenin dudağını ısırışı ve bebeğin alnında biriken birkaç damla ter... hepsinde tutkuya dair bir iz var. Yapılan şeye duyulan sevgi ve bağlılıktır belki de bu çağrışımı besleyen. Ya da Milinda'nın Soruları'nda geçen sualdir bunun sebebi: Kral Milinda, münzevi Nagasena'ya tutkusuz insanı tutkulu insandan neyin ayırt ettiğini sorduğunda Nagasena şöyle yanıtlar onu, "Ey kral! Tutkulu insan yemek yediğinde çeşniyi ve çeşni tutkusunu tadar; tutkusuz insan ise çeşniyi tadar, çeşni tutkusunu değil." Cioran bir yazısında, bu Budist metinde geçen diyaloğun üzerine düşünüp çemberi genişletir, "Yaşamın ve sanatın tüm sırrı, şu fani dünyanın tümü, o 'çeşni tutkusu'ndadır. Onu artık hissetmediğimizde, yoksunluğumuzun içinde sadece imha edici bir tebessümün kaynağı kalır."

Çocuğun dallara uzanırken almayı istediği yalnızca fındık değildi, fındık tutkusunu da arzuluyordu o. Mendel'in kitaplara eğilip onları hece hece ezberlerken salt bilgi değildi aradığı, bilgeliğin tutkusunu da tadıyordu. Mendel'in elinden kitapları alındığında yok olacak, çocuk artık fındıkları arzulamadığında, içinde imha edici tebessümün kaynağını taşıyan bir yetişkine dönüşecekti.

BİR ŞEHRİ ANLAMAK

ERDAL HOŞ



Kent insanının nasıl sevindiğini, nasıl üzüldüğünü, haksızlığa nasıl tepki verdiğini, nasıl yaptığını, nasıl yıktığını, nasıl kutladığını nasıl ağıt yaktığını sadece 90 dakika içinde görebileceğiniz yegâne mekânlardır stadyumlar.

Mezarlıklarından... Başka şehirleri değilse de Trabzon'u tanımaya bilhassa köylerdeki mezarlıklardan başlamak lazım. Hani Yahya Kemal'e İstanbul'un nüfusunu sormuşlar. O da o günkü nüfusun çok üstünde bir sayı söylemiş ve masadakilerin şaşkınlığını görünce ilave etmiş ya: "biz ölülerimizle birlikte yaşarız" diye. Bu hikâyeyi duyduğumda Trabzon gelmişti aklıma. Her evin, her ailenin mezarlığı ayrıdır Trabzon'da ve her ev, ölüleriyle birlikte yaşamaya devam eder. İnsan şehri, şehir de insanı inşa eder (veya yıkar). Dolayısıyla şehri tanımak için insanı tanımak lazım sanki. Modern turizmin en büyük problemi, kimi zaman yerel dili bile duymadan bir insan seli hâlinde oradan oraya koşturarak fotoğraf çektirmeye indirgenmesi galiba. İnsanı tanımadan turistler için özenle hazırlanmış kulvarlarda koşturarak bir şehir tanınmaz. İnşa eden ve yıkan insan... Şehir, insanın iklimle, coğrafyayla ve insanla olan ilişkisinin tezahürüdür. Bir de oyunla...

İnsanı tanımanın en kolay yolu onu oyun oynarken görmek. Ve stadyumlar saha içindekilerle değil, tribündekilerle, "Homo Ludens", yani oyun oynayan insanlarla doludur. Mevzuyu böylece futbol getirebildik çok şükür. Şehir stadyumları kent sosyolojisinin prototipleridir âdeta. Bürokrat ve eşraf bir tribünde, esnaf başka bir tribünde, kenar mahalle ve köylüler de kale arkalarında... Doğum ve ölüm, sevinç ve hüzün, düğün ve cenaze, varlık ve yokluk... 90 dakikaya sıkıştırılmış bir hayat vardır stadyumlarda. Kent insanının nasıl sevindiğini, nasıl üzüldüğünü, haksızlığa nasıl tepki verdiğini, nasıl yaptığını, nasıl yıktığını, nasıl kutladığını nasıl ağıt yaktığını sadece 90 dakika içinde görebileceğiniz yegâne mekânlardır stadyumlar. Hayat fena hâlde futbola, şehir fena hâlde stadyuma benzer. Mezarlıkları ve stadyumu gördünüz? Bence Trabzon'u tanıdınız. Şimdi fotoğraf çekmek için Sümela'dan Ayasofya'ya, Santa Harabeleri'nden Atatürk Köşkü'ne, Boztepe'den Uzungöle, yaylalara çıkabilirsiniz.

YAZI KALIR

Milorad Paviç, okurları için icat ettiği yeni edebi oyunuyla karşınızda!

Eşsiz Parça / Mavi Kitap, yüz dala ayrılan, "çok sonlu" bir aşk ve suç hikayesi! Önce *Eşsiz Parça*'yı okuyacak; içi rengarenk bir labirentin sonuna, tek çıkışına ulaşmaya çalışacaksınız. Eğer bunu başarırsanız karşınızda yüz farklı yol göreceksiniz! Çünkü sırada yüz maddelik *Mavi Kitap* var. *Eşsiz Parça*'yı bitirdikten sonra *Mavi Kitap*'taki yüz ihtimalden kendinize bir ya da birkaç "son" seçin, dilerseniz bütün sonları sırayla yahut tersten okuyun. Artık sizin okur keyfiniz nasıl arzu ederse! Ve böylece kendi "eşsiz parça"nızı oluşturun.







Yazarın Diğer Kitapları

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

RICHARD TARNAS:

MODERN MEDENİYET, ŞİİRSEL DUYARLILIĞIN KAYBOLMASINDAN MUSTARİPTİR



SÖYLEŞİ SERDAR BİLİR

ÇEVİRİ HÜDANUR AKKUZU

Batı Düşüncesi Tarihi kitabının yazarı filozof ve kültür tarihçisi Richard Theodore Tarnas ile Batı düşüncesinin asli kaynaklarını, bugünkü durumunu ve Batılı düşünürlerin İslam düşünce mirasından beslendiklerini neden itiraf edemediklerini konuştuk.

Öncelikle Batı düşüncesini bizim için biraz özetleyebilir misiniz? Sizin açınızdan, güncel Batı düşüncesinin kaynağı nedir? Tarihsel süreçte bu düşünceyi hangi akımların, hangi düşünürlerin, hangi toplulukların, hangi inançların etkilediğini düşünüyorsunuz?

İlk sorunuz *Batı Düşüncesi Tarihi*'ni yazmamdaki amacı da açıklıyor. Bu yüzden size kısaca cevap vermek zor olacak; çünkü burada sorduğunuza vereceğim tam bir cevap kitabımın bütün alanını kapsıyor. Çok basit bir özetle, Batı düşüncesinin beslendiği iki kaynak vardır: Antik Yunan ve eski İsrail'de ortaya çıkan kültürel geleneklerdir. Bunlar da eski Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarının şekillendirdiği daha uzak bir tarihsel geçmişten ortaya çıkmıştır. Batı'nın eski Yunan kaynakları, kozmosu yöneten ve bilgiyi mümkün kılan aşkın bir ilahi zekâ imgesi üzerine modellenen özerk insan zekâsı algısının oluşmasına yardımcı olurken, eski Musevi kaynaklar, dünyayı yaratan ve tarih boyunca eylemde bulunan aşkın bir ahlâkî irade olarak ilahi olanın imgesi üzerine modellenen özerk ahlâkî bir irade algısı oluşturmaya yardımcı oldu.

Helenistik Dönem'in ve Roma İmparatorluğu'nun sonraki dönemlerinde, Orta Çağ Avrupa medeniyetini şekillendirmeye devam edecek olan Greko-Romen geleneği ile Yahudi-Hristiyan geleneği arasında karmaşık bir etkileşim, gerilim ve sentez gerçekleşti. Bu noktada Batı kültürünün geleceğini mümkün kılmada çok mühim bir rol, yüzyıllar boyunca klasik Yunan mirasını taşıyan ve bir yandan kültürlerarası çeviriyi beslerken diğer yandan matematiksel ve bilimsel bilgiyi ilerleterek tek tanrılı dini ve rasyonel felsefeyi bir araya getirmek gibi birkaç önemli yol ile bu mirası geliştiren İslam ve Bizans düşünürleri ve gelenekleri tarafından oynandı.

Orta Çağ Avrupası ve yeni üniversiteler tarafından taşınan güçlü Skolastik eğitim geleneği, "Rönesans", "Reform" ve "bilimsel devrim" olarak adlandırılan muazzam kültürel sarsıntılarda nihayet 15. ve 16. yüzyıllarda ortaya çıkan gelişmeleri besledi. Bu karmaşık dönüşüm dizisinden modern çağ ortaya çıktı. Modernitenin kendisi, Aydınlanma

Avrupa merkezli gurur ve kibir, İslami kaynaklar gibi diğer kaynaklardan gelen katkıların kabul edilmesine engel oldu. Ancak, Thomas Aquinas gibi Avrupalı düşünürler hem eski Yunan mirasını koruyan hem de bu mirası daha da geliştiren İslami düşünürlerin görüşlerinden yararlanmamış olmasaydı "modern zihne" sahip olmayacaktık.

ve romantizm arasındaki dinamik bir gerilim aracılığıyla kendini ifade eden ilginç bir kutuplulukla karakterize edildi. Aydınlanma rasyonel özerkliğe, bilime ve sekülerizme daha fazla odaklanırken; 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan romantizm, şiirsel hayal gücüne daha fazla değer verdi ve doğal dünya ve insan deneyiminin derinlikleriyle daha ruhani bir bilgiyle ilişki kurdu. Modern zihin özellikle Aydınlanma'ya sadık olarak görülebilirken, modern ruhun romantizme sadık olduğu söylenebilir. Tüm modernler bir dereceye kadar bu bölünmeyi kendi içlerinde taşırlar.

Peki Aydınlanma ve romantizm arasındaki bu bahsettiğiniz gerilim neeye sebep oldu?

Aydınlanma ve romantizm arasındaki dinamik gerilimin ve arkasında beliren bilim ile din arasındaki gerilimin post-modernizmin ortaya çıkmasına yardımcı olduğunu söyleyebilirim. Modern endüstriyel uygarlığın doğal dünya ve insan ruhu üzerindeki etkisinin yıkıcı sonuçlarının tanınması, Avrupa sömürgeciliğine karşı küresel isyanlar, ataerkil sosyal yapılara ve düşünsel varsayımlara karşı feminist uyanış, insan davranışını ve bilincini şekillendiren derin bilinçdışı faktörlerin açığa çıkışı, tüm bunlar ve diğer birçok faktör, insan evriminin öncüsü olarak hizmet eden Avrupa-Kuzey Amerika medeniyeti ile önceki iyimser modern insanlık anlayışının kaçınılmaz rasyonel ilerleyişinin hegemonyasını derinlemesine sorguladı. Bizimki, kültürel dünya görüşleri arasında birçok temelin sorgulandığı bir geçiş dönemidir. Bu, derin bir belirsizlik atmosferi yaratsa da aynı zamanda yeni olasılıklar da yaratır. Yine şunu söylemek isterim ki, böylesine son derece karmaşık bir tarihi tanımlamayı neredeyse saçma bir şekilde basitleştiriyorum.

PLATONİZM, MADDİ OLANA KARŞI MANEVİ OLANI SEÇTİ

Grek düşüncesini başlangıç kabul edersek; olağanüstü olandan olağana, ilahi olandan dünyevi olana, mitik olandan kavramsal olana, şiirden düz yazıya doğru bir tanımlama yaptığımız bu serüvende tümellerin tikele doğru yol aldığını görüyoruz. Bu sürecin geleceği hakkında ne söylersiniz?

Benim düşünceme göre, Batı düşünce tarihinde güçlü ve daha büyük bir farklılaşma ve ardından sentez süreci işliyor, onu harekete geçiriyor ve onu bin yıl boyunca ince şekillerde şekillendiriyor. Yunan felsefesinin ortaya çıkışı, Karl Jaspers'in "Eksen Çağı" dediği şeyin bir parçasıydı, MÖ 5. ve 6. yüzyıllarda birkaç büyük medeniyette (dünya çapında insan bilincini derinden etkilemeye devam eden Çin, Hindistan, İran, Yunanistan, İsrail) meydana gelen büyük felsefi ve dinî dönüşümler dalgasıydı. Batı bağlamında, Platonizm özellikle etkiliydi. Platon, Pisagor gibi öncüllerine dayanarak, evrensellerin daha yüksek, daha manevi bir alanı ile daha düşük, daha az gerçek bir maddi ayrıntılar alanı arasında ayrım yaptı.

Platonik vizyonda, tüm ayrıntılar kendi biçimlerini ve gerçekliklerini kazandılar çünkü evrensellerin yüksek gerçekliğine, aşkın fikirlere, arketipsel formlara katıldılar. Bu nedenle, bu dünyadaki tüm güzel şeyler, yalnızca aşkın güzel fikrine katıldıkları için güzeldir. Aynı şekilde iyilik veya adalet veya geometrik formlar ve benzerleri gibi.

Bu görüş içkin olana karşın aşkın olana, maddi olana karşın manevi olana, geçici olana karşın evrensel olana değer veriyordu. Ancak gerçekte, geçen yirmi beş yüz yıl boyunca, maddi ve geçici dünyanın önemini yükseltme ve tikel olanı evrenselden, somut gerçekleri ahlâkî-manevi değerlerden daha gerçek olarak görme eğilimi devam etti. İnanıyorum ki bu evrim, insan bilincini geçici yaşamımızın, bireyselliğin ve tikelliğin derin bir takdirine doğru

Modern zihin, dünyayı kavrayışının, önceki dönemlerden veya diğer kültürlerden üstün olduğuna dair güçlü bir inanca sahipti





Batı ön yargısını daha sorunlu ve tehlikeli kılan bir şey varsa, o da Batı'nın bu önyargılarını dünyaya empoze etme gücüdür

hareket ettiren önemli bir adımdır. Bu eğilim, aşkın evrenseller tarafından önceden belirlenmiş olarak görülmeyen bir dünyada insan failliği duygusunu büyütmede de rol oynadı. Ancak, şimdi en iyi ihtimalle "öznel bir rahatlık", en kötü ihtimalle "baskıcı bir yanılsama" olarak görülen, daha yüksek bir manevi boyuttan yabancılaşmanın bedeli büyük bir şekilde ödendi. Modern medeniyet, yalnızca öznel çıkarlara indirgenmiş metafizik tahayyülün ve şiirsel duyarlılığın belirgin olarak yoksullaşmasından muzdariptir. Benim fikrim, geleceğin, tikel olanı evrensele, kavramsal olanı mitik olana, zamanı sonsuzluğa yeniden bağlamaya yönelik artan bir dürtü ile şekillenecek olmasıdır. Ancak bu, yalnızca karşıtların gerilimini tutarak olabilir, tek taraflı bir şekilde bir kutba yönelerek değil. Böylece bu gerilimden yeni ve daha derin veya daha yüksek bir sentez ortaya çıkabilir. Bunun birçok cephede, kısmen farklı kültürel bakış açıları arasındaki etkileşim yoluyla gerçekleştiğini düşünüyorum; Doğu ile Batı, Kuzey ile Güney, eski ile modern, dini ile bilimsel, ezoterik ile ekzoterik arasındaki etkileşimler gibi. Ama kolay elde edilen bir bütünlük olmayacak. Büyük bir doğum emeği gereklidir ve şimdiden gerçekleşmektedir. Ve her doğum, eski bir kimliğin ölümünü, büyümüş bir yapının sona ermesini gerektirir.

BATI DÜŞÜNCE TARİHİ, DESTANSI DRAMAYI TEMSİL EDİYOR

Sizin Batı Düşüncesi Tarihi çalışmanızda batı düşüncesini klasik aydınlanmacı anlayışın derinliksiz ele alma biçimine rastlamıyoruz. Kitabınız çok okundu, çok tutuldu. Ancak sizin bu eski tip anlayışa karşı olarak yaptığınız çıkış Batı'daki entelektüel iktidar tarafından nasıl karşılandı? Olumsuz eleştiri aldınız mı?

Şaşırtıcı bir şekilde, kitap otuz yıl önce yayımlandığında, genel basında neredeyse hep olumlu eleştiriler aldı ve bir dizi üniversitede konuşmaya davet edildim. Genel olarak kitap, okuyan halk ve yüksek öğrenimdeki profesörler ve öğrenciler tarafından olumlu olarak karşılandı. Yıllar içinde yüzden fazla üniversite tarafından çeşitli bölümlerdeki dersler için kaynak metin olarak benimsendi. Yine de kitabın akademik felsefe dünyasında hâlâ bir aykırılık olduğuna inanıyorum. Bunun bir nedeni, kitabı akademik uzmanlar yerine entelektüel genel bir okuyucu kitlesi için yazmış olmamdır. Bu yüzden de akademik disiplinler arasında birbirini anlamayı zorlaştırabilecek jargondan kaçınmaya çalıştım.

Ayrıca tarihi, Batı düşünce tarihini karakterize eden hem sürekliliği hem de dramatik gerilimleri ve kopuşları ortaya çıkarmaya çalıştığım bir anlatı biçiminde anlattım. Bunların her ikisi de felsefe hakkında yazmanın eski moda yollarıdır, sadece genel okuyucu için değil aynı zamanda anlatı tarzında yazılır. Batı düşünce tarihinin bir tür destansı dramayı temsil ettiğini düşünüyorum ve izole edilmiş fikirleri soyut bir şekilde yazarak bunun hakkını veremezsiniz.

Ayrıca birçok akademik felsefe bölümü, felsefi fikirleri ve hareketleri anlamak için önemli olduğunu düşündüğüm, entelektüel tarihimizin manevi boyutunun önemi veya felsefe tarihinin kültürel dünya görüşlerinin, dinlerin, kozmolojilerin, edebiyatın ve sanatın daha geniş evrimine yerleştirilmesi gibi bazı özelliklerden rahatsız olma eğilimindedir. Bu yüzden kişisel olarak akademik dünyadan çok fazla olumsuz geri bildirim görmemiş olsam da kitabın bazı düşünürler ve okuyucular tarafından diğerlerine nazaran daha kolay benimsendiğine eminim.

MODERN ZİHİN, KENDİSİNİ, İLERLEMENİN SONUCU OLARAK GÖRDÜ

17. yüzyıldan itibaren "Aydınlanma"diye adlandırdığımız bir süreç var. Bu süreçte Batı düşüncesinin kadim köklerine bir karartma yapıldığı fikrine karşı bir şeyler söylemek ister misiniz? Ben açıkçası bu şekilde görüyorum. Batı düşüncesinin teolojik kaynaklardan beslendiği gerçeği karartıldı. Buna İslamî kaynaklar da dahil. Batı'da sanki İslam/Doğu düşüncesinin Batı düşüncesine katkısı yokmuş gibi bir bencilce bir görüş yaygın.

Aydınlanma ile ortaya çıkan modern zihin, dünyayı kavrayışının ve rasyonelliği gerçekleştirmesinin önceki dönemlerden veya diğer kültürlerden üstün olduğuna dair güçlü bir inanca sahipti. Bu kısmen bilimsel devrimin atılımlarından ve kısmen de demokratik devrimlerden ve sosyal ilerleme duygusundan kaynaklanıyordu. Modern medeniyet kendisini, daha fazla bilgi, özgürlük ve insanlık durumunun iyileştirildiği daha parlak bir dünyaya doğru doğrusal bir

ilerlemenin sonucu olarak tanımladı ve daha önceki çağların karanlık cehaletini ve baskıcı kısıtlamalarını geride bıraktı. Seküler modernite, parlak Ortaçağ skolastiklerini dar görüşlü ve klasik Platoncu düşünürleri aldatılmış mistikler olarak düşünerek kendi geçmişini ve kendi köklerini değersizleştirdi. Bir anlamda Aydınlanma'nın güçlü yeni ışığı, ondan öncekileri gizledi. Daha fazla bütünlüğe ve derinliğe sahip olan kaynakların bir tür tutulması (karanlığa bürünmesi) gerçekleşti. Dolayısıyla modernite, çoğu son derece dindar ve metafizikçi olan atalarının olağanüstü entelektüel başarıları olmadan asla ortaya çıkamayacağı için kendisini bile anlayamadı.

Ek olarak, sizin de söylediğiniz gibi, belli bir Avrupa merkezli gurur ve kibir, İslami kaynaklar gibi diğer kaynaklardan gelen katkıların kabul edilmesine engel oldu. Ancak, Thomas Aquinas gibi Avrupalı düşünürler, hem eski Yunan mirasını koruyan hem de bu mirası daha da geliştiren İslami düşünürlerin görüşlerinden yararlanmamış olmasaydı "modern zihne" sahip olmayacaktık.

KUZEY AMERİKA'DA EN ÇOK ÇEVRİLEN ŞAİR, SUFİ RUMİ'YDİ

Özellikle Orta Çağ İslam düşünürlerinin Grek düşüncesinden beslendiklerin açıkça ifade ettiklerini görüyoruz. Örneğin 10. yüzyıl Müslüman filozof Farabi, Aristo için "Benim ilk hocamdır."der. Ama bu beslendiği kaynakları belirtme hususunda Batı düşünürlerinden aynı tavrı göremiyorum. Örneğin, John Locke Arapça bilen bir düşünürdü. Bunu elbette kaynakları okumak için öğrenmiştir, ticaret için olmasa gerek. Ama atıf konusunda Doğu kaynaklarına pek değindiklerini göremiyorum? Sizce bunun sebebi nedir?

Verdiğiniz Farabi örneği gibi, Orta Çağda Albertus Magnus ve Thomas Aquinas gibi önde gelen Avrupalı düşünürler ve erken modern dönemdeki Copernicus ve Kepler gibi düşünürler, Platon ve Aristoteles gibi eski Yunan düşünürlerine olan derin hayranlıkları konusunda oldukça netti. Bununla birlikte, modern dönem geldikçe, hiç şüphe yok ki, Avrupalıların açık kültürel ve entelektüel üstünlüğü konusunda baskın bir varsayım hüküm sürdü. Dolayısıyla hem geçmişin hem de diğer kültürlerin katkılarını küçümseme/göz ardı etme eğilimi gösterildi. Yine de duruşun oldukça kökten değişmeye başladığına inanıyorum ve bunu hayatım boyunca gördüm. Batılı düşünürlerin ve filozofların eserlerinde Doğu kaynaklarını referans göstermediklerini söylediğinizde, son birkaç on yılda etkili Batılı düşünür ve yazarların, Asya kültürlerinden çeşitli düşünürlere karşı olan muazzam saygılarını düşünmeden edemiyorum. 1960'larda üniversitelere giden benim neslim, Ramana Maharshi, Gandhi, Lao-Tse veya D. T. Suzuki gibi Hindistan, Çin ve Japonya'dan Asyalı filozofların eserlerini okuyordu. 1990'larda Kuzey Amerika'da en çok satan şair, çeviri olarak Sufi şair Rumi'ydi. Avrupa ve Kuzey Amerika'daki eğitimli sınıfın önemli kesimleri arasında, Asya ya da Doğu düşüncesinin ve kültürünün Batılılardan daha derin olduğuna ve en azından Batı'nın tek yanlılığını telafi etmesi gereken bir kaynak olduğuna dair düşünceler mevcuttu.

Yani kısmen hangi Batılı düşünürlere baktığınızın bir meselesi. Ancak birçok Batılı düşünürde kesinlikle Avrupa merkezli bir sapma var. Etnosantrik olmak, birçok toplumda var olan bir durum, ancak Batı önyargısını daha sorunlu ve tehlikeli kılan şey, Batı'nın bu önyargıları dünyanın geri kalanına empoze etme gücüdür.

TEKNOLOJİ, ÇIKAR İLİŞKİSİNİ DESTEKLER

Bugünün posizitivist Batı düşüncesinin teknoloji ile ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bir araç olarak pozitif düşünceden destek gören teknoloji amaç hâline mi geldi? Teknolojinin insan üzerine ciddi bir tahakkümü var.

Homo Sapiens'in doğuşundan beri şu ya da bu şekilde teknoloji insan deneyinin bir parçası olmuştur. Ama açıkça, modern çağda, doğayı nesneleştiren ve insani değerleri altüst eden son derece indirgemeci bir düşünce tarzıyla desteklenen bir teknoloji tanrılaştırılması gerçekleşti. Teknoloji, kâra ve daha yüksek mallar üzerindeki güce değer verme eğilimini artırır. Doğal dünyaya ve birbirimize, hatta kendimize yönelik araçsal bir ilişkiyi destekler. Araçlar, amaçlara göre değerlendirilir.

Açıkça entelektüel, ekolojik ve ahlâkî boyutları olan bir kriz içindeyiz. Ayrıca bilgisayarın, internetin teknolojik gücü, dijital araçlar ve sosyal medya aracılığıyla sürekli bilgi alışverişi, insan bilincini öngörülemeyen şekillerde dönüştürmeye başladı. Yine de teknolojiler, küresel bir pandemi sırasında birbirimizden ayrı ve tecrit edilmiş hâldeyken birbirimizle iletişim kurma becerimiz de dâhil olmak üzere insanlığa pek çok fayda sağladı. Ancak, bir yandan teknolojinin egemenliğine direnirken bir yandan onun armağanlarından nasıl yararlanılacağını bilmek büyük bir anlayış gerektiriyor. Gerekli olan şey, insan ruhunun tekno-tüketimci bir zihniyet tarafından sömürgeleştirilmesine direnmek için sürekli dikkat ve güçtür. Neyse ki, insan ruhunun tamamen sömürgeleştirmeye boyun eğmediğine dair işaretler var.

MODERN AYDINLANMA, PLATON'UN ALEGORİSİNİ ALT ÜST ETTİ

Ek bir soru olarak, Platon'un mağara alegorisinde tanımladığı "aydınlanma" ile post-modern dönemdeki "aydınlanma"yı karşılaştırabilir misiniz?

Bu çok ilginç bir soru. Platon'un mağara alegorisi, çoğu insanın duvardaki gölgeleri gerçeklik sanarak yanılsama mağarasını terk edebilen ve gerçek arketipik ışığın parladığı öteki taraftaki dünyaya girebilen ender bir bireyin aydınlanmasını tanımladı. Platon'un aydınlanması, dar bir maddi görünümler dünyasından daha yüksek bir ruhani hakikat ve ışık dünyasına bir özgürleşmedir. Bir anlamda, 18. ve 19. yüzyıllarda tam anlamıyla ortaya çıkan modern Aydınlanma, Platon'un alegorisini alt üst etti. Gölgeler mağarası şimdi eski dinsel batıl inançların ve bunun ötesinde daha ileri bir dünyaya inanç dahil olmak üzere baskıcı geleneklerin mağarası olarak görülüyordu. Mağara dışındaki aydınlanmış modern durum ise tek gerçek gerçeklik olarak fiziksel dünyanın rasyonel-ampirik anlayışının serbest bırakılmasıyla elde edildi.

Post-modern dönemi, mağara alegorisinin daha karmaşık ve gelecek vaat eden bir versiyonunu ortaya çıkaran bir dönem olarak görüyorum. Postmodern, birden fazla gerçekliğin olasılığını taşır, öyle ki kaçmamız gereken gölgeler mağarası, bilmenin tek bir gerçek yolu olduğu ve yalnızca tek bir kültürün üstün dünya görüşüne sahip olduğu inancıdır. Ortaya çıktığına inandığım şey, çoklu bakış açıları, kültürler, bilme biçimleri ve gerçekliğin boyutları arasında zengin bir diyalog içeren etkileşim olasılığıdır. Pek çok kültürel gelenek ve bilme tarzından oluşan son derece karmaşık bir küresel medeniyet çağına girdik. Varlığın büyük gizemini birlikte keşfetmek için anlayış ve empatik bir hayal gücü gerekecektir.

Son olarak, beni bu önemli konulardaki görüşlerimi sizinle paylaşmaya davet ettiğiniz için teşekkür ederim.

Biz teşekkür ederiz.

SERDAR BİLİR

BATININ İNTİHÂL SABIKASI



İslam Medeniyeti de Grek Medeniyetinden fazlasıyla beslenmiştir. İslam Medeniyeti belki de yetiştirdiği büyük alimlerden olan Farabi'yi, Muallim-i Sâni olarak anmıştır çünkü ilkinin Aristo olduğunu hiç inkar etmemiştir.

Bazı terimler ve kavramlar vardır ki gölgesi kendinden binlerce kat fazla alan tutmaktadır. Bana göre arkeoloji de bu terimlerden biri. Bir metot olarak arkeoloji zihnimizde belli başlı aletlerle belirli yöntemler gözetilerek yapılan titiz kazılar anlamıyla canlanmaktadır. Bu doğru olmakla beraber çok küçük bir alanı kapsayan bir tanımlamadır. Batı'nın kullanma biçimi ile, arkeolojiyi sadece toprağın altını kazarak elde edilen bulgularla geçmişi yorumlama olarak tanımlarsak eksik bir değerlendirme yapmış oluruz.

Arkeoloji, felsefe, psikoloji, sosyoloji, edebiyat ve çeşitli düşünce alanlarını da arkasına alıp Batı medeniyetini var etmiş bir bilim dalıdır. Batı medeniyeti tüm varlığını arkeolojik kazılar sonucu bulduğu sözde verileri işine geldiği üzere yorumlayarak dünyaya dayatmasına borçludur. Arkeolojik kazı veya edebiyat tarihçiliği olup olmaması fark etmiyor. Batı, ihtiyacı olan herhangi bir veriyi herhangi bir disiplinde üreterek, kendi düşünce tarihini yazdı ve yazmaya da devam ediyor. Bakıldığında tarihte insanın zulmeden bir varlık olduğunu ispatlayan olaylarla karşılaşmamız güç değildir. Asırlar boyunca, kütüphaneler yakılmış, mimarî eserler tarumar edilmiş, şehirler yağmalanmış, medeniyetler yerle bir edilmiştir. Bu yıkımlar hem Batı medeniyetlerinde hem de Doğu medeniyetlerinde karşımıza çıkıyor. Doğu medeniyetlerinin yaptığı kıyımlar düşmanını ontolojik olarak da yok etmeye odaklıdır. Batı medeniyetinin yıkım motivasyonu ise biraz daha farklıdır. Batı yıktığı eseri, kendinin olmadığı için yıkmayı alışkanlık hâline getirmiştir. Kuteybe b. Müslim marifetiyle Emeviler'in Orta Asya'da yaptığı kıyım ve yıkımı Biruni "Kadim kültüre, insanlığın birikimine karşı işlenmiş büyük bir suç" olarak dile getirir. Çin, Hint, Uygur, İran topraklarından doğmuş olan bilim ve felsefe, Emeviler eliyle yok edilmek istenmiştir. Bu kötü tecrübe, ardından Bağdat merkezli büyük bir aydınlanmaya dönüşmüştür. Ancak bu aydınlanma, yakın tarihte Avrupa merkezli yaşanan aydınlanma gibi köklerini karartarak değil, köklerinden beslenerek gerçekleşmiştir. Orta Asya aydınlanmasında Antik Yunan düşüncesiyle kadim Asya bilimini birleştiren Müslüman bilim adamları, büyük bir insanlık medeniyeti kurmuştur. Bu medeniyet âdeta bugünküne benzer bir tıkanıklık yaşayan ve büyük bir travma içerisinde bulunan dünyaya yeni bir umut olmuştur. Bu sebepten, Avrupa'da Rönesans dediğimiz gelişme, Asya Rönesansı'nın beş asır sonraki versiyonu olmaktan öte bir şey değildir. Daha da geriye gidersek Asya aydınlanmasının da Grek aydınlanmasının bir devamı olduğunu görürüz. Ancak Batı'nın yaptığı felsefî kazılarda ne hikmetse buna dair bir kalıntıya pek rastlanmaz. Onların yaptığı çalışmalara baktığımızda, Batı'da yaşanan tecrübeler dışındaki tüm birikimin karartıldığını görebiliyoruz. Bu bakımdan onların aydınlanma dediği, ötekinin karartılmasından başka bir şey değildir. Medeniyetlerin bir öncekini zenginleştirerek bir anlamda kendinden önce geliştirilmiş olana değer katarak oluşturduğu bu gelişmeleri bugün Batı ülkeleri ilkel bir kavmiyetçilikle kendine mal etmekten hiç çekinmiyorlar. Bunu o kadar ustaca yapıyorlar ki devletler tarihinden bilim ve düşünce tarihine, oradan dinler tarihine kadar hepsinde büyük yalanlar uydurmakta beis görmüyorlar. Öyle ki ilk insanın Hz. Âdem olduğuna inanan Müslüman bir öğrenci, okulda İlk Çağ tarihi için söylenenleri duyduğunda kendine önceden anlatılanla bunların çeliştiğini aklının ucundan dahi geçirmiyor. Batı medeniyeti, her alanda yapmış olduğu arkeolojik kazıları taraflı ve dogmatik bir tarzla yorumlayarak kendini insanlık tarihinin merkezine konumlandırmaya çalışmaktadır. Batılılar, bütün bilim ve düşünce alanındaki gelişmeleri kendi topluluklarının çıktıları gibi yansıtarak dünyanın tam göbeğine koca bir Batı putu diktiler ve diğerlerini de onun önünde esas duruşla hizaya getirmeye çabalıyorlar. Avrupalı düşünce insanları yaptıkları arkeolojik (düşünce tarihi) çalışmalarda kendisinden belki dört beş asır önde olan Doğu/İslam düşüncesini yok sayma gayretindedir. Afrika'nın madenini alıp kendi topraklarında semirdikleri gibi, Doğu'nun parlak bilim adamlarının telif eserlerini ve düşünürlerinin fikirlerini de kendilerine mâl ederek suni bir entelektüel atmosfer oluşturdular. Suni diyorum çünkü neredeyse tamamı, dokuzuncu ve onuncu asırlarda İslam coğrafyalarında ortaya atılmış ve tartışılmış meselelerin ötesinde değildir. Modernite ile birlikte ortaya atılmış ve türlü dayatmalarla tüm dünyaya yeniymiş gibi sunulmuş olan seküler dünya düşüncesi dahi, mutezilenin İslam dünyasına sunduğu görüşler kadar keskin ve radikal değildir. Veyahut rasyonalizm diye yeniden adlandırılarak sunulan düşünce, Doğu'da birkaç yüzyıl tartışılıp üzeri örtülmüş bir fikir olmaktan öte değildir. Batı medeniyeti, insanlığa bin yıl kadar bir gericilik yaşatmıştır. Bizlere bugün sunduk-

ları, kadim kültürlerin ortaya attıklarından fazlası değildir. Batı medeniyeti, sadece isim değiştirip güzel bir makyajla tüm insanlığın birikimini kendine aitmiş gibi sunacak kadar çalmaya meyilli bir medeniyettir.

Yukardaki bu kısa değerlendirmeyi "Bizde her şey var, Batılılar bizden almış." gibi insanı tembelliğe iten bir eziklikle yapmıyorum. Sadece yapılan entelektüel hırsızlığın bilinmesini arzu ediyorum ve bize Batı medeniyeti tarafından sunulan tüm yeniliklerin küflenmiş ve çürümüş olduğunu da yeniden ilan etmek istiyorum. Elbette ki toplumlar birbirinden etkilenecek ve birbirinin birikimini kullanacak. Zira İslam Medeniyeti de Grek Medeniyetinden fazlasıyla beslenmiştir. Lakin bunu Batı'nın yaptığı gibi kaynaklarını karartarak değil onları da yücelterek yapmıştır. Zira İslam Medeniyeti belki de yetiştirdiği en büyük alim olan Farabi'yi Muallim-i Sâni olarak anmıştır çünkü ilkinin Aristo olduğunu hiç inkar etmemiştir. Batı'nın bizim ideallerimiz için artık çağ dışı kalmış olan bin yıllık meseleleriyle boğuşmamamız gerektiğini düşünüyorum. Horasanlı tıp bilgini Ali b. Rabben Et Taberî'nin çalışmalarında bazı aklî hastalıkların hekimleriyle konuşarak, iyileşebileceğini belirtmesini yeniden adlandırarak "psikoterapi" adıyla, bin yıllık mürebbiye/lala geleneğinin "pedagoji" adıyla yutturulmasınadır itirazım. Efsaneler uydurma dönemi geçeli çok oldu, yaptıkları bu kazılardan devşirdikleri efsanelerle kurdukları bu geri kalmış düzeni ileriye taşımanın hâlâ mümkün olduğu inancı içerisindeyim. İşe, "Ver şu kazmayı hele bir de biz kazalım." diyerek başlayabiliriz. Bakalım hangi testinin sapı çıkıyor bizim toprağın altından.

YAZI KALIR

Dünya şiirinin temel eserleri Yeryüzü Şiirleri'nde bir araya geliyor!

İtalyan şiirinde Hermetizm denince ilk akla gelen isim olan Ungaretti, *Batık Liman*'daki şiirlerde Carso cephesinde savaşırken şahit olduğu ölüm ve kendisine bir şekilde bulaşan ölüm duygusu etkisinde geçmiş hülyasını dile getirir. Bulunduğu yerden geçmişe her bakışı oralardan bir şeyleri taşıyıp durur. Şairin kendisini açarkenki yalın, öz ve nostaljik dilinin kaynağı çocukluk ve ilkgençlik dönemlerinin İskenderiye'sine özlem ve aitlik duymasından gelir. Oradan kopmuş olmanın güvensizliği içindedir sanki ama şimdisinden de kaçmaz. *Batık Liman*, Türkçedeki en canlı çevirisiyle karşınızda.

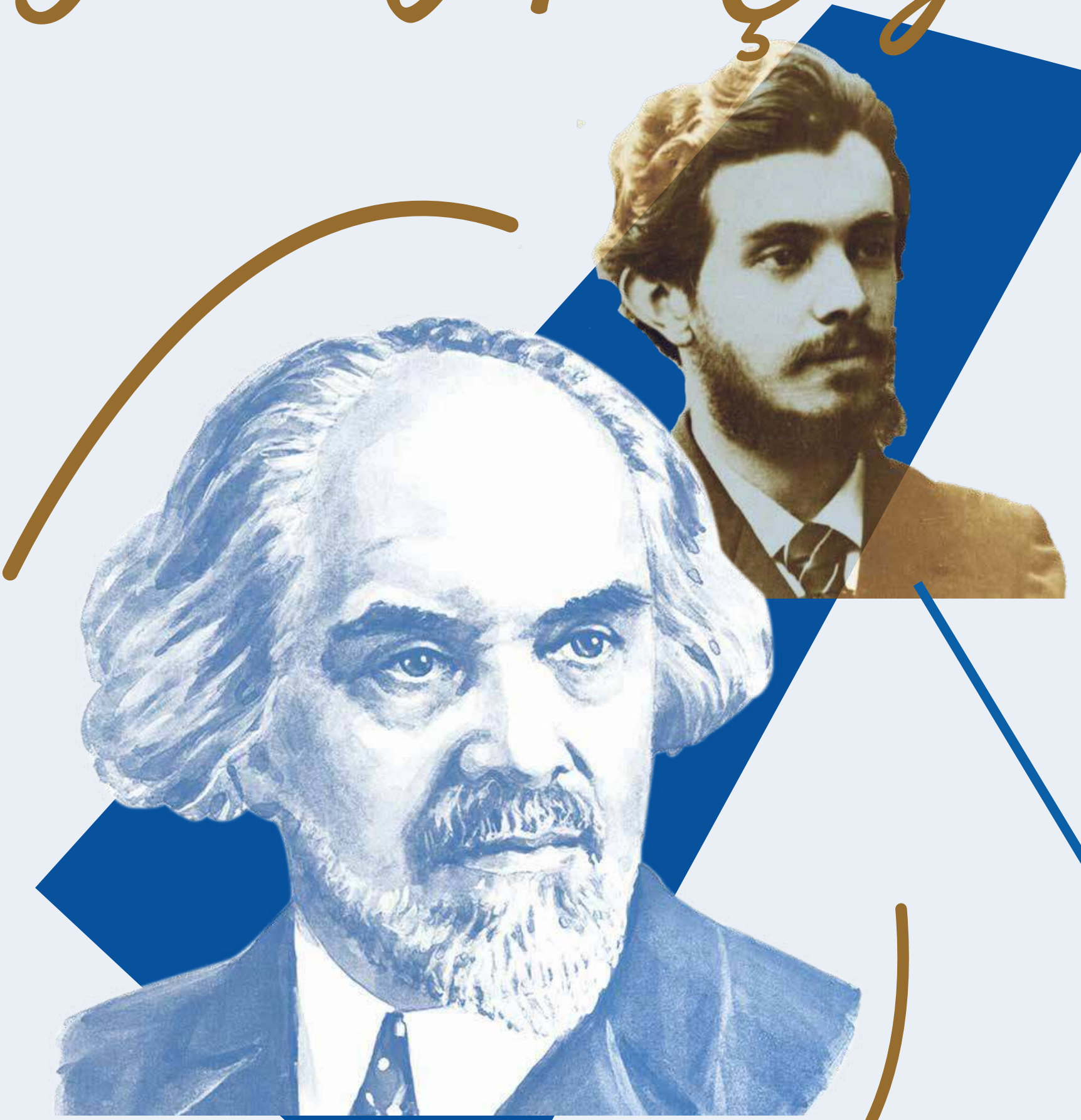


Yeryüzü Şiirleri

Berdyayev'in Gözünden Aydınlanma:

Yeni Orta Çağ

GÜLSENA AFRA ERSAN



Berdyayev'e göre insan kendi potansiyeline, kişilik ve içselliğine eğilerek, kendini gerçekleştirmelidir. Varlık, kendisinde gömülü olan, tanrıdan gelen aktif yaratım gücünü mobilize ederek bu yaratıcı gücü dünyaya yansıtmalıdır.

Rusya'da din felsefesi ekolünün Frankl ile beraber kurucusu ve Hristiyan varoluşçuluk akımının en önemli temsilcilerinden biri olarak tanıdığımız Nikolay Berdyayev'in fikir dünyası, öğrencilik yıllarından itibaren okuduğu Batılı düşünürlerin tesiriyle gelişmiştir. İlerleyen süreçte özellikle üniversiteden atılmasının ardından yaptığı çalışmalarda, eleştirel tahlil noktasına oturttuğu Marksizm, Marksizm'in Sovyet yorumu, birey, birey-toplum-din ve varoluş gibi farklı başlıkları birtakım bağlantılarla ele alması felsefi sisteminin dinamiklerini oluşturmaktadır. Berdyayev, fikirlerinden faydalandığı aydınlanma düşünürlerinin kurmuş olduğu seküler bilincin karşısına insan-tanrı ilişkisine dayanan bir tasavvur koymuştur. Bu dönem yaptığı çalışmalarında, pozitivist düşünceden metafizik idealizme (idealizmden dini idealizme) geçişin belirtileri kendini baskın şekilde hissettirmektedir. Marksizm'in Sovyet versiyonuna yönelik eleştirisi, akabinde yaşadığı hapis & sürgün hayatı, Batı'da edindiği entelektüel çevre, kendisine enteresan bir perspektif kazandırdı. Bununla birlikte Batı düşüncesinde, Batılı hâkim argümanlarla bağdaşmayan bir felsefi sistem dizayn etmeye çabalamıştır.

Seküler yeni dünyaya, net bir şekilde insan ve tanrı merkezli bir dünya düşüncesini ön plana çıkaracak fikirler sunmak amacında olan Berdyayev, bu sebeple farklı bir anlatım biçimi ve dilin arayışındadır. Felsefi sistemi, varoluşçu temellere isnat etmektedir, fakat bunu rasyonel/ussal bir metodolojiyle değil, mistik/metafizik duyarlığı baz alan bir metodolojiyle yapmıştır. Doğru, ona göre "Tinin aşkın dünyasından sızan bir ışığın ürünü" dür. İnsanın kudreti ve büyüklüğü mantığından, aklını işletme yetisinden değil, Tanrı'nın bahşettiği yaratma yeteneğinden gelir. Bu tanrısal yaratım da ancak manevi duyuşla geliştirilebilir.

Berdyayev'e göre insan sorunlarını eskatolojik açıdan çözebilir. Sonsuzluk, kıyamet, bitim düşüncesi yani -yaşamı tanrıyla/tanrısal olanla temas niteliğindeki sonluluk ve dolayısıyla kıyamet fikriyle ele alabilir insan. Tam da bu saikle felsefesinin teolojiyle & mitolojiyle kümülatif, iç içe ve kesişimlerle ilerleyen bir yapıya sahip olduğu görülür. Ona

Hegel'in düşüncesi, ruhun bir özgürlük olarak ele alınmasıyla çatışmaktadır. Berdyayev'e göre ise özgürlük tanrıdır, dolayısıyla ruhun özgürlüğü de tanrıyla olan bağı işaret etmektedir

göre Hristiyanlığın merkezindeki insan problemi, felsefenin de ana problemidir. Antik Yunan felsefesinde insan problemi derinlikli şekilde incelenmemiştir, akıl mahiyetiyle tezahür etmiştir ama varlığın merkezi hükmündeki insanın üstünde durulmamıştır. Hâlbuki insan varoluş bilincine sahip; var olma, varlığını koruma ve sürdürme, varlığının mahiyetini tartışmaya açma kabiliyetlerine maliktir. Bu sebeple varoluşun bilinme/anlaşılma/anlamlandırılma süreçleri de yine insana aittir. Tam da bu nedenle zihinsel rotasının içselliğe yöneldiği net olarak görülür; insanı kendi içsel nesnelliği içinde, kendi içsel varlığı olarak açıklama ve rehabilite etmenin gerekliliğine inanır. Bu yüzden içsellik vurgusu üzerinden öznellik fikrini düşünüyordu. Dünyaya atıldığı gibi nesneler tarafından köleleştirilen, bastırılan, dolayısıyla varlığına eğilmeyen bir aydınlanma ürünüydü bu yeni varlık. Oysa insan var olmaktaydı; varoluştaydı ve varoluşta olmak varlık bilincine eğilme noktasında ciddiyet ve hassasiyet istemekteydi. "Varlık olarak adlandırılan şey, düşünce ile ideleri bilmekle değil, bütünsel özne ile yani duygu, irade ve bütün yönelimlerle belirlenir."

Berdyayev, ruhu asla nesne kategorisinde ele almaz, ruh onun için her zaman özne statüsündedir. Ruhun nesnelleşmesine getirdiği negatif yaklaşımlar, öznellik/nesnellik probleminin de üzerinde durması, seküler dünya için premodern kalmaktadır. Varoluşçu filozoflar içinde yer alsa bile felsefi angajmanının kendine haslığıyla onlardan da ayrılmaktadır. Ruh konusundaki düşüncelerine uymadığından dolayı Hegel'e de eleştiriler getirir. Soyut evrensellikle felsefe yapan Hegel'in içselliğin, ruhsallığın, maneviyat fikriyle bağlantılı olarak tanrı ve insan ilişkisinin anlaşılmasına eğilmediğini düşünmüştür filozof. Hegel'in felsefesi ruhun bir özgürlük olarak ele alınmasıyla çatışmaktadır, çünkü Berdyayev'e göre özgürlük tanrıdır, dolayısıyla ruhun özgürlüğü de tanrıyla olan bağı işaret etmektedir onun sisteminde. Ve ruh, varoluştan öncedir. Özgürlük içindedir. Hem teolojik, hem mitolojik, hem felsefi üslubun dil sentezi ve ilişkilenme biçimlerinin altyapısıyla düşünür Berdyayev. Tam bu sentezden dolayı mistik ve asistematik argümanları olduğu söylenebilir ve bu argümanları hep ruh-bilinç-özne-içsellik-metafizik-varoluş-tanrı-özgürlük-hakikat gibi başlıklar altında derler. Bu kavramları birlikte ele alışı biraz da teozofinin sınırlarına sokar onu anlamaya çalışanları. Ona göre insan kendi potansiyeline, kişilik ve içselliğine eğilerek kendini gerçekleştirmelidir. Varlık, kendisinde gömülü olan, tanrıdan gelen aktif yaratım gücünü mobilize ederek bu yaratıcı gücü dünyaya yansıtmalıdır. Aynı gücü kendine de doğrultarak kendi varoluş bilincini aktifleştirmesi gerekmektedir.

Özetle yukarıda sunmaya çalıştığımız görüşlerin tamamında gördüğümüz eleştirel bakış ve yeniyi sunma özgüveni belki de Berdyayev'i çağdaşlarından ayıran en önemli yönüdür. Agamben'in, "çağdaş, çağına kör kalabilendir" sözü Berdyayev için herhâlde çok isabetli olacaktır. Berdyayev, çağının ona sunduklarını sonuna kadar irdelemiş, incelemiş ve eleştirmiştir. Bir anlamda çağının dayatmacı aykırılıklarına kör kalabilmeyi başararak kendisi çağına bir başka aykırılıkla karşı çıkmayı bilmiştir. Aydınlanmanın, vadettiklerinin aksine tutucu ve dogmatik oluşunu, açıkça eleştirmeyi bilmiş ve çağına farklı öneriler sunmayı denemiştir. Felsefe yapma biçimi her ne kadar o günün koşulları içinde farklı bir pratikte gerçekleşse de insana ve onun en temel, en ehemmiyetli meselelerine eğilmiştir. Tam da bu bağlamda çok yönlü-interdisipliner bir düzen oluşturduğunu söylemek mümkündür.

ÇABUK KONUŞMA

PROF. DR. EROL GÖKA:

GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ HAKLI ÇIKARMAK İÇİN YENİDEN KURARIZ

Prof. Dr. Erol Göka ve Rıdvan Tulum, Çabuk Konuşma'da bu ay, "insan neden geriye dönmek ister" sorusu üzerine konuştular; insanın geriye dönme istediği ilk hatasından itibaren her şeyin değiştiğini düşündüğü için mi, yoksa şimdiyi haklı çıkarmak için mi? Rıdvan Tulum sordu, Prof. Dr. Erol Göka yanıtladı.

İnsan, neden geriye dönmek ister?

Öncelikle teşekkür ederim, pek fark edilmeyen dolayısıyla da konuşulamayan bir temayı başlattığın için. İnsan şimdiki zamanın geçmişin ve geleceğin bileşkesinde yaşar hep. Bir süredir bizi sürekli "şimdi"ye çakmak isteyen bir anlayışla hareket etmeye ve gözümüzü geleceğe dikmeye zorlanıyoruz. "Kökü geçmişte olan ati", "geçmişi olmayanın geleceği olmaz" vs. diyoruz ama bunlar çoğu zaman sözde kalıyor. Geçmişin üzerimizdeki belirleyici etkisi görmezden geliniyor.

Oysa...

Oysa çoğu ideolojinin dahi saadet asırları hep geçmiştedir. Geleceği hep geçmişteki referans sistemine göre kurmak isteriz. Bu ruhsal nostalji hissiyatının kökenlerinin çocukluğumuzdaki, bebekliğimizdeki mutluluk zamanlarına, annemizle rahimdeki ortak ve kolay yaşam günlerimize dönmek, orayı özlemek olduğunu sanıyorum. Ne yaparsak yapalım asla dönemeyeceğimiz o güzel günlere...

Her geçmiş güzel midir, yoksa insan hatta toplumlar kendi geçmişlerini, şimdinin içinde yeniden inşa etmezler mi?

Çok haklısın geçmiş de inşa edilir. "Tarih, tarihçinin yazdığıdır" sözü boşuna değildir. Geçmişi bugünü haklı çıkarmak için yeniden yeniden kurarız. Ama yine de zihnimizin bu tür faaliyetleri başka bir fasıldır. Zor geçmiş çocukluğun psikolojik rahatsızlıklara kaynak teşkil ettiği şeklindeki modern psikiyatrik anlayışımızı da buraya ilave edebiliriz. Bunlar tamam ama insanın, hayatın, ondan bekledikleri ve yaşamın zorlukları anlamında güzel zamanların geçmişte olduğu hissi tüm bunlardan daha gerçektir. Çocukluğu acılarla dolu insanlar bile geçmişini özler durur, çocuk görse içi cız eder. Çocuk masum, çocukluk güzel bir izlenim verir her insana. Söylediklerimi buna göre düşünmek lazım. Geçmiş zamanın izini sürer dururuz. Ben 60 yıldır "neydi o eski Ramazanlar" diye hayıflananları görüyorum. Sen kendi yaşın kadar, dalya demiş yaşlı 100 yıldır bu duruma tanıktır. Ben bu hissiyatı insanın iki büyük ayrılığına bağlıyorum. Birincisi insan olarak cennetten, asıl yurdumuzdan buraya gönderilişimize, ikincisi anamızdan doğuşumuza... Ayrıldık biz. Hayatın her zorluğunda, ki çoğu zaman zordur hayat, bu ayrılıklarımızı, geçmişteki mutluluğu özlüyoruz. Geçmişimiz somut olarak nasıl olursa olsun, bu özlem vardır ve bakidir.

Yani, insan çocukluğuna ağıttır; şimdinin içinde her şey istediği gibi gitse bile; eskiyi özler öyle mi hocam?

Benim kıvrana kıvrana uzun uzun anlatmaya çalıştığımı bir cümlede hallediverdin.

Estağfurullah hocam. (Gülüyor.)

Ama her şey istediğimiz gibi giderse iş biraz değişir.

Nasıl?

Ben şimdideki huzurlu, sakin oluşumuzu da geçmişteki güzel günlerimizin canlanmasıyla, olması gereken gibi olduğumuzla açıklamaya yatkınım. Geçmişi özlememiz, bu nedenle sıkıntılar baş gösterdiğinde daha kolay hissedilir. Her şey yolundayken zaten geçmişin ırmakları içimizde mışıl mışıl akmaktadır yani geçmiş yaşamaktadır.

Her şey yolundaydı, bunda bir hata aradım, cümlesine daha yatkın değil mi hocam insanoğlu?

Her şey yolundaydı, ben cennetin huzuru içindeydim ama içimdeki endişe bunu tam olarak kabul edemiyordu demek daha uygun... Bu dünyada tam huzur, sadece çok uzak geçmişi hatırlamamız için bir küçük iz olarak vardır. En huzurlu olduğumuz zamanlarda bir süre sonra endişe ben buradayım, sen dünyadasın unutma sakın der.

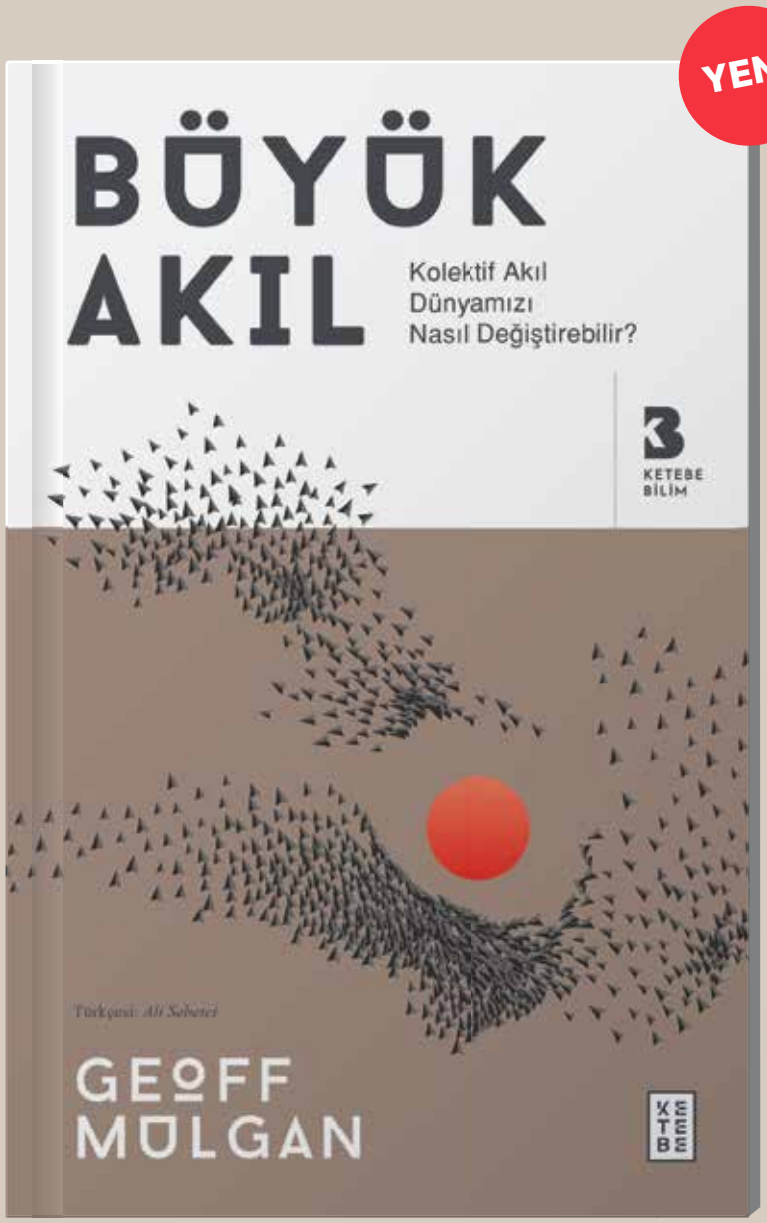
Bana bir yanıyla geçmişe dönme isteği, ilk pişmanlığa, ilk hataya dönme istediği gibi geliyor hocam... Sanki, bugün de insan iyi olsa bile, geçmişte bir şeyi başka türlü yaptığında "kendi gerçeğini" bulabileceğini sanıyor. Şimdinin içinde mutlu da olsa gerçeğim bu değil diye düşünüyor.

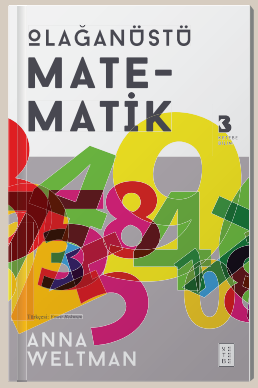
Çok itiraz edemem buna ama benim söylediklerime göre de tevili mümkün zaten. Ergenler bazen ebeveynine kızar, "beni dünyaya getirin diye size dilekçe mi yazdım" diye sitem eder. Kendimizi bir benlik olarak burada buluruz. Ne annemizi ne babamızı ne dilimizi ne tipimizi biz seçeriz, ama buradayızdır. Senin söylediğin benim söylediklerime giden yolun başlangıcında hissedilebilir. Ne işim var burada, kim gönderdi dersin ama burada olduğunu kabul eder etmez, benim anlatmaya çalıştığım his sökün eder.

Eyvallah hocam... Müsaadenizle burada bitirelim...

Ketebe Bilim Dizisi Büyümeye Devam Ediyor!

Veriler, web platformları ve yapay zekâ konusundaki en son çalışmaları içeren *Büyük Akıl*, kolektif aklın hayatta kalmamıza ve gelişmemize nasıl yardımcı olabileceğini gösteriyor. Guardian'ın bilim insanları tarafından seçilen en iyi kitaplar listesinde de yer alan bu kitap, konuyla ilgili zengin ilgi çekici örneklerle çevrili akademik bir bakış açısı edinmek isteyenler için iyi bir rehber niteliğinde.







Ketebe Bilim Dizisi

MODERN TOPLUMLARIN SOSYOLOĞU:

EMILIE DURKHEIM

Bireylerin üstünde bir gerçeklik alanı olarak toplum tasavvurumuzun oluşumunda en önemli etkiye ve modern sosyolojinin kurucu isimleri içinde seçkin bir yere sahip Durkheim'ın çözümlemelerinin modern toplumun düzenleyici ve kısıtlayıcı boyutlarını sergilememize imkân sağladığı düşünülebilir.

MURAT GÜZEL

NE DÜŞÜNDÜ?

Modern zamanların gözde bilimsel disiplinlerinden sosyolojinin kurucu isimleri arasında ön plana çıkan Emilie Durkheim, sosyolojinin ana çalışma konusunu oluşturan toplumu farklı işlevler üstlenmiş parçalardan oluşan biyolojik bir organizmaya benzeterek ele alır. Ona göre "Toplum bireylerin bir araya gelmesiyle ifade edilemez, toplum nevi şahsına münhasır bir öznedir... toplum bireylerden farklı ahlâkî bir kişidir ve toplum içindeki bireyleri kapsar ve hatta toplum içindeki bireylerin sentezidir." Bu satırlar, Durkheim'ın toplumu, onu oluşturan bireylerin üstünde bir gerçeklik alanı olarak kavradığını göstermeye yeter.

Sosyolojiyi dönemin akademik çevrelerine bilimsel bir disiplin olduğuna ikna etmek için büyük çaba sarf eden Durkheim'a göre toplumu, toplumsal olduğu açık bu olguları "nesne" edinerek inceleyen bilimin adıdır sosyoloji. Bu toplumsal olguların bireye yön verdiği gibi toplumun kendi kurallarını ortaya koyduğu dış etmenler olduğunu düşünen Durkheim için onların en az hukuk kuralları kadar bireyleri bağlayıcı olduğu söylenebilir. Böylelikle bu olguların kaynağının birey olamayacağını ileri süren Durkheim onların siyasi toplumdan ya da onun içerisinde yer alan dini mezhep, edebi ekol, mesleki korporasyon vb. gibi parçalı topluluklardan kaynaklanabileceğini kabul eder. "Sosyolojik Metodun Kuralları", "İntihar", "Dinsel Hayatın İlkel Biçimleri" ve "Toplumsal İşbölümü" gibi kitaplarıyla sosyolojinin bir bilimsel disiplin olarak gelişiminde önemli bir yer tutan Durkheim'ın toplumsal dayanışmanın (solidarity) esasını ahlâk olarak belirlediğini de söylemeliyiz. Toplumsal dayanışmaya mekânik ve organik tipler belirleyen Durkheim'ın, geleneksel ve modern toplumları bu dayanışmalara göre ayrıştırdığını da söylemeli.

Toplumsal olgu böylelikle bireyde dış bir baskı oluşturma gücü taşıyan ya da böyle bir güç taşımakla birlikte, bireysel görünümlerden bağımsız ve kendine özgü varlığı ile belirli bir toplum kapsamında genelliği ifade eden, sabit/sabit olmayan her yapma tarzını ifade eder Durkheim'ın sosyolojik dilinde. Sosyolojik çalışmalarında anomi, toplumsal dayanışma, toplumsal olgu, kolektif bilinç ya da ruh, kolektif temsil, düzen, uyum, iş bölümü, ahlâk, eğitim vb. kavram ve konulara sık sık eğilen Durkheim'ın toplumu işlevsel parçalara ayırt edilebilecek, ancak bu ayırt etmenin parçaların kendi işlevselliklerini yitirmesiyle sonuçlanacak bir yapı olarak tasavvur ettiğini düşünebiliriz. 'Toplumsal'ı kendisine has bir alan olarak kavrayan Durkheim'ın bu kolektif alanı Jurgen Habermas'ın deyişiyle "normatif bir görüş birliği" olarak değerlendirmesine de bu yüzden şaşırmamalıdır.

NASIL DÜŞÜNDÜ?

Durkheim'ın en önemli sorunsalı belki de sosyolojinin ana nesnesi olarak gördüğü toplumsal olguları gerçekte nasıl-larsa öyle tasvir edebilme ve açıklama kaygısıdır. Bu açıdan son derece realist bir bakışa sahip olduğu görülen Durkheim, toplumsal olguları birer nesne olarak değerlendirip gözlemlenebilir olan bu nesnelerin a priori verili olmayan kavramlar aracılığıyla değil de kendi özlerinde ve dışsal nesneler olarak açıklanabileceğini düşünür. Bu bakış açısıyla nesne öncesi kavramları eleyen Durkheim'ın, sosyolojik açıklamada böylelikle son derece 'pozitivist' sayabileceğimiz bir usul tutturduğunu da söylemek mümkündür.

Söz gelimi İntihar kitabında teori ile veriyi son derece usta-ca ilişkilendiren Durkheim böylelikle sosyolojik açıklamanın biyoloji, psikoloji gibi rakip disiplinler karşısındaki gücünü de ortaya çıkarır. Durkheim'ın bu kitabında intiharı bir toplumsal olgu olarak başka toplumsal olgularla açıklama yoluna gitmesi ("bir toplumsal olgu ancak başka bir toplumsal olgu ile açıklanabilir" kuralı ve nedensellik ilişkisi) ve intiharı, cinayet ve cürüm gibi diğer toplumsal olgularla ilişkilendirmesi de kendi sosyolojik yönteminin temel ilkelerinin uygulanışına işaret eder. Dinsel Hayatın İlkel Biçimleri'nde de bireyleri göz ardı ederek dinin kökenini kolektif temsillerle ve bu temsillerin kolektif bilinçte yer edinmesiyle açıklamaya girişen Durkheim'ın odaklandığı şeyin açıklanışında psikolojik olandan oldukça uzak ve toplumu sui generis (kendine özgü) bir gerçeklik olarak görerek, bir çeşit indirgemecilik riskini de aldığı vurgulanmalıdır. Durkheim üzerindeki pozitivist etkinin en yoğun görüldüğü eser ise "Toplumsal İşbölümü"dür. Kitaptaki temel tezi "modern toplumu temelde aynı şeyleri yapan insanlar arasındaki benzerlikler bir arada tutmaz, bunun yerine insanları birbirine bağımlı olmaya zorlayarak bir araya çeken iş bölümünün kendisidir" şeklinde özetleyen Ritzer, böylece Durkheim'ın toplumun ortak değerlere sahip olduğu dönemlerdeki fedakârlık durumunun ve ahlâkî inançların modern toplumsal düzende ortadan kalktığını savunan Comte'dan ayrıldığı en önemli noktayı da gösterir.

Durkheim'ın kendisine kadar olan dönemde sosyolojiye ilişkin kavram, fikir ve eser oluşturanların kavramlarını ve fikirlerini genişletip incelterek sosyoloji bağlamında pozitivist anlayışın ve bir bilim inşasının imkânlarını gösterdiği söylenebilir. Sosyolojiyi psikoloji ve felsefeden özerkleştirme gayreti onun en önemli çabasıdır belki de.



NEREDE DÜŞÜNDÜ?

Bir hahambaşının oğlu olarak 1858 yılında Doğu Fransa'da doğan Emilie Durkheim'ın kısa bir dönem de olsa Katolik öğretmeninden etkilenerek agnostik olduğu kayıtlıdır. Onun sosyolojik düşüncesini etkileyen en önemli unsurlar genelde yaşadığı dönemin zorluklarından kaynaklanır. 1871 yılında Alman-Fransız savaşını kaybeden Fransa İmparatorluğu, içerideki ayaklanmaları da çok sert ve kanlı bir biçimde bastırmış fakat bütün bunlardan geriye politik ve ekonomik huzursuzluklarla dolu bir toplum kalmıştır. Almanlara karşı kaybedilmiş savaşın ve yenilginin izlerini ortadan kaldırmak, toplumu ayakta tutacak dinamikleri canlandırmak ve toplumsal ruh ve heyecanı diri tutabilmek için ahlâk, din, milli marş ve ülkesi için kendisini feda etmekten çekinmeyecek vatansever nesillerin yetiştirilmesi belki de o dönemin Fransa'sının en gözde fikirlerinden biridir.

1885-1886 yıllarında Almanya'da nazari iktisat, halklar psikolojisi ve kültür antropolojisi alanlarında çalışan Durkheim, Fransa'ya dönüşünde gelenekler, ahlâk ve kanunlar, dini yaşam ve uygulamaları gibi toplumsal hayatın gözlemlenebilen unsurları etrafında çalışmalar yapmıştır.

Auguste Comte ve Montesquieu'ye çok şey borçlu olduğunu söylediğini bildiğimiz Durkheim'ın özellikle iş bölümü, pozitivizm ve kolektif bilinç ile ilgili fikirlerinde Comte'tan hareket ettiği de açıktır. Sosyolojiyi felsefeden ayırarak ampirik dediğimiz sayılıp ölçülebilen araştırmaya yönelmek gerektiği fikrine sahip Durkheim'ın bu fikrinin dönemin pozitivizm ve bilimselciliğinden etkilendiği rahatça gösterilebilir. Günümüzde ismi pek bilinmese de 19. yüzyıl Fransa'sında felsefe ve eğitim teorisi alanlarında belirleyici bir isim olan Victor Cousin'in fikirleriyle hesaplaşmanın da Durkheim'ın kendi yolunu seçmesi üzerinde önemli bir etki bıraktığı görülür. Temmuz Monarşisi'nin resmi filozofu olarak da bilinen Cousin'in, Fransa'da liselerde okutulmak üzere hazırladığı felsefe kitabının Durkheim'ın felsefe derslerine örnek teşkil ettiği ve onun, toplumsalın kendisine has bir deneyim alanı fikrinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Yine bu fikrin gelişiminde önemli başka bir isim de Maine de Biran'dır. Hem Cousin'in hem de Biran'ın kendilerine özgü birer Kantçı olarak sivrildiklerini vurgulamalıyız.

Durkheim sosyolojisinin etkileri sadece Fransa'da kalmamış, Ziya Gökalp üzerinden Türkiye'de olduğu gibi bütün bir modern sosyoloji tarihinde bu etkiler silinmez bir şekilde sinmiştir. Modern sosyoloji bir yerde Durkheim'la birlikte ve ona karşı düşünmenin sosyolojisidir.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Durkheim düşüncesinin bireyden çok toplumu, toplumsal gerçeği ön plana çıkardığı biliniyor. Onun 'toplumsal olgu kavramı, bireyin çıkarlarının üzerindedir ve devletçi yapının menfaati hiçbir şekilde bireye indirgenemeyecek kadar önemlidir' düşüncesiyle hareket ettiğini rahatlıkla ileri sürebiliriz. Birey ve toplum ilişkilerinden topluma ve toplumsal addedilene bakışımıza kadar modern hayatta etkili olmuş birçok düşüncenin oluşumunda Durkheim'ın çözümlemelerinin etkisi görülür. Hukuk, ahlâk, din, intihar vb. konu başlıklarında amacının sadece analiz yapıp bilgi üretmeyi değil, bu analizler ışığında toplumu düzenlemeyi de içerdiği, bunu Durkheim'ın "bilimin pratikteki etkisi" olarak ifade ettiği düşünülürse Durkheim'cı sosyolojinin ürettiği bilginin modern toplumların ortaya çıkışında ve işleyişindeki yeri yeniden düşünülebilir.

'Modern toplum' ve hatta sadece 'toplum' tasavvurlarımızı da derinden etkilemiş bir düşünür olarak belirir Durkheim. Sosyolojinin diğer büyük ismi Weber'le hemen hemen aynı dönemde yaşamış ve muhtemelen birbirlerinin fikirlerinden haberdar olmalarına karşın asla doğrudan iletişime geçmemiş olmaları da topluma ve toplumsala ilişkin tasavvurlarımızın şekillenmesinde açığa çıkan iki modern eğilimin farklılığını ortaya koyar. Weber'in "demir kafes" olarak tavsif ettiği modern yapıların hegemonyasının iç işleyişine dairdir belki de Durkheim'ın çözümlemelerinin nihai gözlemi. O iç işleyişi hem tasvir etmiş, hem de kuvvetlendirmiştir bir yerde Durkheim.


AĞZINDA YILAN GİREN ADAMA EZİYET ETMESİ *
BİR BEYİN YUMURCU AĞZINDA

BİR BEY'İN UYURKEN AĞZINDAN YILAN GİREN ADAMA EZİYET ETMESİ*

Binmişti bir gün atına gün görmüş bir zât,
Gezinirken kırda, gördü uzakta bir ırgat.
Dalmış idi uykuya işten düşünce yorgun,
Uzanmıştı o anda nereyi bulduysa uygun.
Yaklaşmada idi bu garibe kara bir yılan,
Ağzından ha girdi ha girecek idi el-ân.
Bu manzarayı görünce sürdü hemen atını,
Lakin hızlı çıktı yılan, bulamadı fırsatını.
Pek akıllı idi, biliyordu bu işin ilacını,
Şaklattı ensesinde püsküllü kırbacını.
Başladı kaçmaya, kırbacın verdiği acıyla,
Vardı bir vadiye elma dolu ağacıyla.
En çürük çarıklarından seçti bir öbek elma,
Dedi bunlardan yiyeceksin! Hiç çare arama!
Sopa zoruyla tıktı ağzına elmaları bir bir,
Midesi doldu taştı, görmemişti böyle cebir.
Beyim, neden eylersin bana böyle bîdâd?
Böyle zulmetmedi ne Nemrud ne Şeddâd!
Kasdın şu değersiz canımsa bu yerde,
Vur kılıcını da dök kanımı bir seferde.
Bin lanet olsun şu sana çattığım saate.
Senden uzak duran kavuşur necate.
Bu senin yaptığını yapmaz gâvur bile,
Kitabına uydurmak ister, arar türlü hile.
Uydurur türlü türlü bahane peyderpey,
Bir cinayet, bir günah, az çok bir şey.
Koşarken kanlar bulamıştı yanağını,
Hey Allahım! Sen ver şunun müstehakını!
Binbir lanet okuyordu atlıya o arada,
Bey ise vurup diyordu: koş bu sahrada.
Yel gibi uçuyordu yedikçe sırtına topuzu,
Yere kapaklanıp da kalktığı geçmişti otuzu.
Karnı tok, yorgun ve uykuluydu,
Eli ayağı yüz bin yara iziyle doluydu.
Akşama kadar dikildi başında aynı Zebâni,
Nihayet kusmaya koyuldu, safrası olunca gani.
Kaplamıştı ovayı ağzından gelen öğürtü,
Çıkardı ne koyduysa midesine iyi kötü.
Bir de gördü ki ağzından çıkan yılandı,
Bu dehşet ile o ulu beyin ayağına kapandı.
Görünce bu çirkin yılanın kumpasını,
Unuttu o anda bütün derd ve tasasını.
Dedi ki sen muhakkak rahmet Cebrail'isin,
Gördüğüm en hayırlı rüyaların tevilisin.
Ne kutlu bir saatmiş beni gördüğün an,
Ölüydüm, bağışladın bana yeni bir can.
Koştun peşimden nasıl ararsa yavrusunu bir ana,
Bense eşekler gibi kaçtım bir o yana bir bu yana.
Sahibinden kaçması eşeğin eşekliğindendir,
Sahibinin peşinden gitmesi ise melekliğindendir.
Bir fayda ümidiyle değildir asla düşmesi yola,
Parçalamasın eşeği der rast gelirse bir çakala.
Ne mutlu kişidir, kim görse mâh cemâlin,
Ne saadettedir kim bilir evlad ü iyâlin.
Pâk rûh bile övmüşken senin fıtratını,
Bense saçma sözlerle diledim firkatını.
Ey padişahlar padişahı, sözüm şudur şimdi;
Onları söyleyen ben değildim, cehaletimdi.
Bilmiş olsaydım işin aslından bir zerre,
Nasıl suçlardım seni böyle boş yere?
Verseydin bana eğer bir kinaye, bir işâret,
Nasıl edebilirdim ben sana hâşâ hakâret?
Oysa sükûtla büründün kızgın bir hâle,
Sen kafama vurdukça döndüm aptala.
Sersemledikçe aklım başımdan daha da gitti,
Zaten kıtdı ya, o kıt akıl da hepten yitti.
Artık affet beni ey işi de güzel yüzü de,
Bağışla deliliğimden söylediğim sözü de.
Bey dedi: Söyleseydim eğer hakiki umuru,
Ödün patlar da öylece kalırdın kupkuru.
Anlatsaydım bütün çıplaklığıyla yılanı,
Korkundan teslim ederdin o anda canı.
Mustafa buyurdu ki söylesem size hakikatle,
Canınızın içindeki düşmanı bütün serahatle,
En yiğitlerinizin bile kalmazdı kalbinde fer,
Ne yol yürüyebilirdi, ne iş tutabilirdi bir nefer.
Ne kimsenin gönlünde kudret kalırdı niyaza,
Ne dizinde derman bulurdu oruca ve namaza.
Kedi önündeki fare gibi çekilirdi o an canı,
Kurdun önünde kuzu gibi kalmazdı dermanı.
Ne yol yürüyebilirdin ne kalırdı mecalin,
Ben de sizi ketumlukla terbiye ederim.
Ebu Bekr-i Rebabî gibi susup kalmışım,
Davud gibi çeliğe çifte su salmışım.
Nice olmaz işlerin olura döner adı,
Tüyleri yolunmuş kuşun bile çıkar kanadı.
Çünkü yedullâhi fevḳa eydîhim makamındaydı,
Hak Teâlâ bizim elimizi kendi eli saydı.
Yani benim elim kolum çok uzundur,
Yedi kat göğü aşar, ondan da füzundur.
Elim feleklerin üstünde gösterir bak nice hüner,
Ey kârî, okusana Kuran'dan inşaḳḳa'l ḳamer.
Akıl nasıl kavrasın bunu, pek düşkündür.
Zayıflara kudreti anlatmak ne mümkündür?
Başını uykudan bir kaldırsan bulursun cevab,
Söz bitti artık, vallâhu aʿlemu bi's-savab.
Kalmazdı dermanın yürümeye ve koşmaya,
Ne kurtlu elmaları yemeye ne de kusmaya.
Duymazdan geldim dilinden dökülen kebairi,
İçimden okuyup durdum rabbi yessiri.
İşin aslını söylemeye aman yoktu,
Seni öylece bırakacak da vicdan yoktu.
Yalvarıp dururdum uğrun uğrun,
İhdi ḳavmī innehum lā yaʿlamūn.
Adam dedi: Şimdi senin ayağına kapanıyorum,
Ey saadetim, bahtım, devletim, göz nurum.
Ey benim beyim, Allah senden olsun razı,
Gayrı hoş gör şükründen aciz bu ahrazı.
Akıllı adamın düşmanlığı bu nevdendir,
Onun zehri bile canlara neşvedendir.
Ahmağın dostluğundan ise zinhâr,
Ve ḳinā rabbenā azābennār.

**Mesnevi, 2. defter, 1878-1931. beyitler*

Çeviri: Fatih Ermiş

AHMET YILMAZ:

MİMARİDE MİLLİ HÜVİYET KABUK DÜZEYİNE İNDİRGENMİŞTİR



Ahmet Yılmaz ile mimarinin temel kavramlarını, günümüz mimarisinin sorunlarını, modern zamanlarda, kadim eserlere olan bakış açısının eksikliklerini *Cins* için konuştuk.

SÖYLEŞİ YAKUP DOĞRU

Bir yapının sadece yapı değil de mimarî bir eser olması için başat temel gereksinim nedir?

Çok geniş kavramsal bir konu olmakla birlikte, bence yapı mimarî eserin barındırması gereken fonksiyon/işlev çözümünün karşılığıdır. Mimari bu çözümün dili, ifade biçimi, düzeni ve şiirselliğidir. Aynı zaman milli bir hüviyet için de az evvel ifade ettiğimiz dil, ifade biçimi ve şiirselliğin toplumsal bir değer paydası olarak mutabakat görmesi ve dinamik bir sürece açık olması gerekmektedir. Bütün bu öğelerin süreç içerisindeki sentezi, bizi önce mimariye daha sonra ise milli mimariye ulaştırır.

Tarihi vesikalarda göçebe olarak aktarılan Türklerin, mimariye geçiş evreleri hakkında neler biliyoruz hocam? Türkler bu konudaki tedrisatını nasıl mütekamil bir hâle getirdi ve inşa sürecine geçti?

Bu sorunuz, uzun tarih aralığını kapsayan araştırma konusu olmakla birlikte, genel olarak bütün toplumlarda olduğu gibi yerleşik olarak birlikte yaşama kültürü bir düzen gerektirir. İnsanlık tarihine baktığımızda düzen, dini temellidir. Dini gibi görünmeyen beşeri düzenlerde yine tanrı ve/veya tanrıları temsil eden beşeri temsilciler eliyle kurulmuştur. Türkler tedrisatını nasıl kurdu? Sorunuza gelince, hareketli /dinamik kültüre sahip Türkler, yerleşik hayata geçince; aslında bu şöyle bir şey de değil... Hadi yorulduk şimdi yerleşik hayata geçelim... Bu kararların hepsinde tabii oldukları değer dünyası etkili. Her şeyin değiştiği dünyada, toplumlarda, yeni şeylerle karşılaşıyor, var olan yaşam biçimleri karşılaştıkları yeni değerlerle değişiyor. Türkler de bulundukları topraklardan başlayarak uzunca ve genişçe bir yol kat ediyor ve bir kısmı Anadolu'da yerleşik hayata başlıyor. Var olan yerleşik kültürle bilgi alışverişine giriyor ve kendi değer dünyasına uygun şehirleşme ve ev inşa ediyor. Yeni teknikler öğreniyor, onları geliştiriyor vesaire.

Türk evi diye tabir ettiğimiz evler, nasıl bir süreç içerisinde olgunluğa ulaştı? Bu evlerde Türk milleti kimliğini nasıl devam ettirdi?

Vallahi bu konuda Süha Arın'ın 1982 olmalı, "Kula'da üç gün" belgeselini izlemek yeterli. Orada evi, avluyu, taşıdıkları örf ve adetleri, inançlarını, her ferdin sorumluluklarının, inşa ettikleri evin biçimlenmesindeki

Tarihi mimarî eserlerimize karşı olan ilgiyi anlamak için, yapılan güncel imar faaliyetlerine bakabiliriz. Güncelde bu titizlik yoksa, geçmişe dair olan koruma refleksi de yoktur.

etkisini çok rahatlıkla görüyoruz. Hane halkının tamamının üretimin içinde olması için gerekli mekân organizasyonu, kontrollü mahremiyeti... Ev aynı zamanda çalışma yeri. Her fert gündelik hayatta bir işin ucundan tutuyor. Ev şehir merkezinde ise avlu, çeperlerde ise bahçe, aynı zamanda işlik vazifesi olarak tasarlanmış. Çocuklar hem oynuyor hem de iş görüyor. Sokak kontrollü olarak avluya açılıyor. Günümüzde ev olarak adlandırdığımız konut, edilgen bir fiziki mekâna indirgemiş ve konaklama işlevi dışındaki işlevlerden arındırılmış durumda.

Mimaride yenilmek diye bir şey var mıdır? Siyasi ve askeri durumları kolayca anlayabiliyoruz. Ama mimari biraz daha farklı bir alan...

"Geri kalma" kavramı birkaç şekilde anlaşılabilir; teknik ve teknoloji bakımından, Üretim niteliği bakımından ve psikolojik bakımdan. Bizde mimaride oluşan üslup değişimlerinin tamamı Osmanlı'nın yenilmişlik psikolojisi üzerine bina edilmektedir. Oysaki üslup değişimi çok normal bir şeydir. Dinamik dünyada ve dinamik toplumda, statik bir biçimden bahsedebilir miyiz? Edemeyiz... O zaman üslup değişimlerinin de oluşmasını olağan görmeliyiz. Ancak bu değişim doğrudan ithal değil, kültürel bir pota içinde oluşan değişim olmalıdır. Bu konuda merhum mimar Turgut Cansever, 1946 yılında başladığı "Selçuk ve Osmanlı sanatında baklavalı sütun başlıkları" isimli doktora tezinde, mimarideki üslup değişimini sütun başlıklarındaki tezahürü üzerinden okuma yaparak ele almıştır.

Osmanlı sonrası yapılan mimarî yenilikler bizim hüviyetimizde miydi? İthal bir yenilik miydi?

Osmanlı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin mimariye bakışı aslında 19. yüzyılda başlayan sanatta Batılılaşma hareketlerinin devamı niteliğindedir. Ancak farklı olan tarafı; Cumhuriyet'in modernleşme çabası ve Batıyla her yönüyle entegrasyon hedefi, şehircilik, imar faaliyetleri ve kamusal kimlik inşasında da çoğunlukla yabancı mimarlara yönelmesini doğurmuştur. Bunun sonucu olarak da Batı eğitimi ve kültürü ile Osmanlı mimarisinin yorumlandığı eserler ortaya çıkmıştır. Bu durum mimarî üslupta zaten başlamış olan sathiliği derinleştirmiştir. Yani mimari içinde olan değişimler bir gün içerisinde veya çok kısa bir süre içerisinde oluşan değişimler değil, birikerek, zamanın yorumlayıcıları olan; yöneticilerin ve dönemin mimarlarının etkileriyle olmuştur.

Günümüz mimarisinde milli bir hüviyetin olduğunu düşünüyor musunuz?

Hayır. Varsa da benim algı düzeyimin dışında. Mimaride ve bütün sanatlarda milli hüviyet "kabuk" düzeyine indirgenmiştir. Temelsiz içi boş bu biçimlerin "milli" olarak sunulmasını, pazarlama ve ticari kaygılar olarak görmek gerekir. Ayrıca da milli kavramından önce, sağlıklı toplum için güvenli ve sağlıklı bir çevreye ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Yaklaşık İki yıllık pandemi süreci yaşamış olmamıza rağmen Sağlık Bakanlığı, sağlıklı çevre hakkında bir çalışma yapmadı. Sağlıklı insan kavramı etrafında, sağlıklı şehir ve fiziki çevrenin sağlığa olan etkileri hâlâ konuşulmuş değil. Canlı habitatı içerisinde insanın yaşayacağı sağlıklı çevre aslında en temel konu. Herhangi bir şeyin milli veya herhangi bir kavrama olan aitliğini konuşmadan evvel, o durumun, yapının veya bakışın insaniliğine dikkat etmek gerekir. Zaten bir şeyin milli olması demek, o bölgede, o coğrafyada varılan ortak insani mutabakatın koşullarını, özelliklerini ve sonuçlarını ifade eder.

Tarihi eserlerin daimî muhafazasıyla, ekonomi arasında da bir ilişki görülüyor. Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

Yaşayan ve sürekli değişen şehirlerimiz içindeki taşınmaz kültür varlıkları olarak tanımlanan, tarihi mimarî eserlerimize karşı olan ilgiyi anlamak için, yapılan güncel imar faaliyetlerine bakmamız yeterli. Güncelde bu titizlik yoksa, geçmişe dair olan koruma refleksi de yoktur. Tarihi eserlerimizi sadece cephe, plan ve etnografya unsurlarından ibaret algılarsak, bu günkü gibi orantısız bir yapılaşma ile karşı karşıya kaldığımız, keşmekeş doku üretimine kapı aralamış oluruz. Yanlış politikalar, çevre içerisinde geliştirilen imar faaliyetleri, tarihi sivil yapıları yalnızlaştırma sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte imar alanlarında oluşan donatı baskıları, bu eserlerin can çekişmesine sebep olmuştur. Bu durum hâlâ eski eserleri "düzenli" imar faaliyetlerine engel olarak gören yerel yöneticilerle, yasal zorunlulukları uygulayan koruma kurullarını karşı karşıya getirmeye devam etmektedir.

Bütün yanlış koruma politikalarının yanında konutun, ticari meta hâline geldiği bir ortamda, tarihi yapıları korumanın ne kadar zor olduğunu hep beraber görmeye devam edeceğiz. Yani sonuç olarak demek istediğim şey bugün yapılan imar faaliyetleri, bir estetik bakıştan ziyade bürokratik ve kimi zaman da ekonomik koşulların sonucudur. Biz konuyu konuşurken, eserle, en uygun koşullarda, baş başa kalmış bir mimarın, tercihi sonucu oluşmuş bir mimarî yapılanma veya restorasyondan konuşuyor gibi oluyoruz. Bu konular düşünülürken, daha detaylı ve çerçeveli düşünmeliyiz. Hatta milli hüviyeti, kendi şahsi hayat tarzımız üzerinden de okumak mümkün. Biz ne kadar millet olma özelliklerimize sahipsek, hayatımızdaki her şey de o kadar milli.



YÜZYILI ANLAMAK İÇİN | 100 MİMARÎ ESER

1. Taşkışla Binası, Williams James Smith, 1852, İstanbul.
2. Büyük Mecidiye Camisi, Karabet-Nikoğos Balyan, 1853, İstanbul.
3. Dolmabahçe Sarayı, 1856, İstanbul.[1]
4. Pertevniyal Valide Sultan Camisi, Pietro Montani, 1874, İstanbul.
5. Akaretler Sıra Evleri, Sarkis Balyan, 1875, İstanbul.
6. Sirkeci Garı, August Jachmund, 1890, İstanbul.
7. Arkeoloji Müzesi, Alexandre Vallaury, 1891, İstanbul.
8. Duyun-i Umumiye/İstanbul Erkek Lisesi, , 1897, İstanbul.[2]
9. Karaköy Cami, Raimondo D'Aronco, 1903, İstanbul.
10. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, 1903, İstanbul.[3]
11. Haydarpaşa Garı, Otto Ritter ve Helmuth Cuno, 1908, İstanbul.
12. Defter-i Hakani Binas, Vedat Tek, 1908, İstanbul.
13. Posta ve Telgraf Nezareti Binası, Vedat Tek, 1909, İstanbul.
14. Bebek Camii, Mimar Kemaleddin Bey, 1913, İstanbul.
15. Harikzedegan Apartmanları, Mimar Kemaleddin Bey, 1922, İstanbul.
16. İkinci TBMM Binası, Vedat Tek, 1924, Ankara.
17. Osmanlı Bankası, Giulio Mongeri, 1926, İstanbul.
18. Dördüncü Vakıf Han, Mimar Kemaleddin Bey, 1926, İstanbul.
19. Etnografya Müzesi, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1927, Ankara.
20. Ankara Vakıf Oteli, Vedat Tek-Mimar Kemaleddin, 1927, Ankara.
21. Musiki Muallim Mektebi, Ernst Egli, 1929, Ankara.
22. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, 1929, Ankara.
23. Erkân-ı Harbiye Reisliği D. / G.kurmay Bşknlğ., C.Holzmeister, 1930, Ankara.
24. Merkez Bankası, Clemens Holzmeister, 1933, Ankara.
25. Ragıp Devres Villası, Ernst Egli, 1933, İstanbul.
26. Florya Deniz Köşkü, Seyfi Arkan, 1934, İstanbul.
27. Ankara Sergi Evi, Şevki Balmumcu, 1934, Ankara.
28. Sümerbank Kayseri Kompleksi, I. Sergeevich Nikolaev, 1935, Kayseri.
29. Tüten Apartmanı, Adil Denktaş, 1936, İstanbul.
30. Ankara Garı, Şekip Akalın, 1937, Ankara.
31. Bruno Taut Evi, Bruno Taut, 1938, İstanbul.
32. Sümerbank Genel Müdürlük Binası, Martin Elsaesser, 1938, Ankara.
33. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bruno Taut, 1939, Ankara.
34. Kadıköy Halkevi, Rükneddin Güney, 1942, İstanbul.
35. Olbia Sosyal Tesisleri, Sedad Hakkı Eldem-Emin Onat, 1944, İstanbul.
36. Saraçoğlu Mahallesi, Paul Bonatz, 1946, Ankara.
37. Taşlık Şark Kahvesi, Sedad Hakkı Eldem, 1951, İstanbul.
38. Anıtkabir, Emin Onat- Orhan Arda, 1953, Ankara.
39. İstanbul Belediye Sarayı, Nevzat Erol, 1953, İstanbul.
40. İstanbul Adliye Sarayı, Sedad Hakkı Eldem-Emin Onat, 1955, İstanbul.
41. İstanbul Hilton Oteli, SOM-Sedad Hakkı Eldem, 1956, İstanbul.
42. Anadolu Kulübü Oteli, T. Cansever-Abdurrahman Hancı, 1957, İstanbul.
43. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Clemens Holzmeister, 1961, Ankara.
44. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı, 1961, İstanbul.[4]
45. Karatepe Açık Hava Müzesi, Turgut Cansever, 1961, Adana.
46. Beyazıt Meydan Projesi, Turgut Cansever, 1961, İstanbul.
47. Hukukçular Sitesi, Haluk Baysal-Melih Birsel, 1967, İstanbul.
48. Türk Tarih Kurumu Binası, Turgut Cansever, 1967, Ankara.
49. İstanbul Reklam Ajansı, 1969, İstanbul.[5]
50. Kamhi-Grünberg İkiz Villası, Utarit İzgi, 1969, İstanbul.

1. Saray yapımında çalışan mimarlar arasında Abdülhâlim Bey Altunizade İsmail Zühtü Paşa, Karabet Balyan, Ohannes Serveryan Nikoğos Balyan ve James William Smith bulunmaktadır.
2. Raimondo D'Aronco- Alexandre Vallaury
3. Raimondo D'Aronco- Alexandre Vallaury
4. Doğan Tekeli-Sami Sisa-Metin Hepgüler
5. Günay Çilingiroğlu-Muhlis Tunca

Mimari, düşüncenin mücessem hâlidir. Bu yönüyle her mimarî eser bir serüvenin devamı, bir süreç, her daim bir başlangıç ve bitiştir. Tarihi süreç içerisinde mimariyi anlamak/anlamlandırabilmek adına o süreçten belli bir parça koparmak, o parçadan belli öğeler seçmek yapılabilecek en zorlu işlerdendir. Böyle bir serüvende "100 Yılı Anlamak İçin 100 Mimarî Eser" listesi hazırlarken tamı tamına yüz yıla sadık kalmak yerine; ondan biraz evvel başlamak, sürece dahil olmak açısından ve sürecin görünürlüğünü arttırabilmek için önem arz eder.

Geçmişten günümüze Türkiye mimarlığını anlamak adına listeye eklenebilecek önemli birçok eser varken, listedeki eserlerin tercih edilişi şüphesiz her birini iyi birer mimarî eser yapmaz/yapamaz. Her türlü mimarî düşünceyi dahil etmek adına liste, "bu ülkede böyle şeyler de oldu, bunlar da düşünüldü" diyebilmenin diğer bir görüntüsü oldu. Fakat en nihayetinde, ülke mimarlık tarihinde önemli sayılabilecek eserlerin toplamı hâline de geldi diyebiliriz. Listenin sınırı bazı aralıkların açılmasının önünde engel olsa da düşünsel bir bütünlük kurabileceği kanısındayız. Emin olabilirsiniz ki listeye bakarken "şu eser de olmalıydı" ya da "şu yapı neden yok bu listede" dediğinizi duyar gibiyiz. Sonuçta sizce de her liste çokça öznel ve çokça eksik değil mi?

Hazırlayan: Abdullah Asım Divleli, Emin Selçuk Taşar, Sedat Akdoğmuş

51. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Behruz Çinici-Altuğ Çinici, 1970, Ankara.
52. SSK Zeyrek Tesisleri, Sedad Hakkı Eldem, 1970, İstanbul.
53. Dosan Konserve Fabrikası, Aydın Boysan, 1971, Bursa.
54. İstanbul Ticaret Odası, Orhan Şahiner, 1971, İstanbul.
55. Gürel Ailesi Yazlık Evi, Sedat Gürel, 1971, Çanakkale.
56. Ertegün Evi, Turgut Cansever, 1973, Muğla.
57. Tercüman Gazetesi Binası, 1974, İstanbul.
58. Atatürk Kitaplığı, Sedad Hakkı Eldem, 1975, İstanbul.
59. Kangotan Evi, Cengiz Bektaş, 1977, Muğla.
60. Lassa Fabrikası, Doğan Tekeli-Sami Sisa, 1977, İzmit.
61. İstanbul Atatürk Kültür Merkezi, 1977, İstanbul.[6]
62. Taşkışla Konferans Salonu, Nezih Eldem, 1977, İstanbul.
63. Türk Dil Kurumu, Cengiz Bektaş, 1978, Ankara.
64. Sağra Evi ve Misafirhanesi, 1979, Ordu.[7]
65. TRT Genel Müdürlüğü, 1982, Ankara.[8]
66. Milli Kütüphane, 1982, Ankara.[9]
67. Atatürk Havalimanı, Hayati Tabanlıoğlu, 1984, İstanbul.
68. İstanbul Üni. Merkez Kütüphanesi, 1985, İstanbul.[10]
69. Ataç Evi, Turgut Cansever, 1986, İstanbul.
70. Eyüp Sultan Merkezi Alan Düzenlemesi, Nezih Eldem, 1987, İstanbul.
71. Ataköy Galleria(AVM), Hayati Tabanlıoğlu, 1988, İstanbul.
72. Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Turgut Cansever, 1988, Muğla.
73. TBMM Cami Kompleksi, Behruz Çinici-Can Çinici, 1989, Ankara.
74. Sürücüler Terasevler, Melih Karaaslan, 1991, Ankara.
75. Harbiye Askeri Müzesi, Nezih Eldem, 1991, İstanbul.

6. Günay Çilingiroğlu-Muhlis Tunca
7. Hayati Tabanlıoğlu Yönetiminde Bayındırlık Bakanlığı Bürosu
8. Mehmet Konuralp-Salih Sağlamer
9. Ertur Yener-Erdoğan Elmas- Zafer Gülçur
10 . Orhan Akyürek-İnal Uşşaklı-Ünal Demiraslan-Demir Gökmen Sevinç Hadi-Şandor Hadi-Hüseyin Başçetinçelik

76. Erkeksu Çiftliği, Şevki Vanlı, 1991, Ankara.
77. Demir Turizm Kompleksi/Demir Tatil Köyü, 1991, Muğla.[11]
78. Milli Reasürans T.A.Ş Kompleksi, 1992, İstanbul.[12]
79. Akkaya Evi, Nail Çakırhan, 1993, Muğla.
80. Hasol Evi, Hayzural Hasol-Doğan Hasol, 1994, İstanbul.
81. Hacımercan Evleri, Atilla Yücel, 1996, İzmit.
82. Hadosan Halı ve El Sanatları Merkezi, 1996, Nevşehir.[13]
83. Beyaz Ev, Nevzat Sayın, 1997, Tekirdağ.
84. İş Bankası Genel Müdürlüğü, Doğan Tekeli-Sami Sisa, 1998, İstanbul.
85. Olbia Sosyal Tesisleri, Cengiz Bektaş, 1999, Antalya.
86. Yedievler, Atilla Yücel, 2000, İzmit.
87. Koç Üni. Rumeli Feneri Kamp., Mozhan Khadem, 2000, İstanbul.
88. Antalya Karakaş Camii, Turgut Cansever, 2003, Antalya.
89. İpekyol Tekstil Fabrikası, Emre Arolat Mimarlık, 2005, Edirne.
90. Örencik Kır Evleri, Mehmet-Emine Öğün Mimarlık, 2005, İstanbul.
91. Kanyon, Tabanlıoğlu Mimarlık, 2006, İstanbul.
92. Amanruya Otel, Mehmet-Emine Öğün Mimarlık, 2011, Muğla.
93. Seyidnizam Cami, İbrahim Aydın Yüksel, 2014, İstanbul.
94. Kırşehir Bld. Ahi Evran Mey. Kentsel Tas. Pro., 2014, Kırşehir. [14]
95. Sabahattin Zaim Üni. Kampüsü, Mi'mar Mimarlık, 2016, İstanbul.
96. Kaptanpaşa Camii Çev. Düz., Nun Mimarlık, 2018, İstanbul.
97. Troya Müzesi, Yalın Mimarlık, 2018, Çanakkale.
98. 29 Mayıs Üni. Elmalıkent Öğr. Yurdu, Az-Uz Mimarlık, 2019, İstanbul.
99. The Museum Hotel Antakya, Emre Arolat Mimarlık, 2019, Hatay.
100. Odunpazarı Müzesi, Kengo Kuma & Associates, 2019, Eskişehir.

11. Turgut Cansever-Emine Öğün-Mehmet Öğün-Feyza Cansever
12. Sevinç Hadi-Şandor Hadi
13. Atilla Yücel-Cem Yücel
14. Mi'mar Mimarlık



Bir İlkellik Olarak: DİJİTAL MİMARİ

Ne boş bir muhafazakârlıkla bekliyorum ne de dünyaya uyum sağlıyorum. Gazzali'nin şu sözünü unutmuyorum:" Leyse fi'l-imkâni ebda'u mimmâ kân "(İmkânda, var olandan daha mükemmeli yoktur).

RAŞİT KARATAŞ

"Leyse fi'l-imkâni ebda'u mimmâ kân"
Gazzali

Mimarinin, inşa edilenden, temel bir gereksinimden çıkıp, hayatımıza dahil olması çok eski çağlara dayanıyor. İlk insanın ihtiyaç olarak bir yere sığınmasından sonra, sığınma ihtiyacının ikinci basamağı olarak sığınılan yerin düzenlenmesi gerektiği fikri başlıyor. Aslında bütün bahsettiğimiz, Hz. Adem'in yaratılışından bugüne kadar gelen bir müdahale silsilesi. İnsan en nihayetinde bir müdahaledir. Mimari, sanat, sosyoloji, felsefe... Hepsi bu müdahalenin sonunda oluşmuş alanlardır. O ilk güzellik ihtiyacının. Hz. İbrahim'in Kabe'si gibi. Mimari de güzelliktir bir yerde. Türk mimarisi ya da Arap mimarisi dediğimiz zaman; Türk güzelliği ve Arap güzelliğini anlarız. Bu güzellik, imar edilme anlamında ev, yapı, eşya gibi şeyler üzerinden gerçekleşse de bugün gelip internete dayandı.

Yeni bir sosyal mekân alanı olarak sosyal medya, bir grafiğin imarı ve tasarımı olarak, yine de bir tür mimaridir aslında. Tasarımcılar da bu yeni imkânsız dünyanın mimarları olarak görülebilir. Tabii bu bir süreç. Bir şeyi imar etmekle, dizayn etmek arasındaki farkın gittikçe azaldığı bir süreçteyiz. Üç boyutlu yazıcı vasıtasıyla yapılan evlerde oturan insanlar var. Burada ilginç olan şey, dünyanın tüm birikimini, internetin icadından önceki zaman aralığına bırakmasıdır birazda. Şöyle örnekleyebiliriz aslında: Osmanlı'da ahşap evler yaygın mimarî yapıyı oluşturuyordu. Yangınlara karşı dayanıksız olan bu nadide yapılar, imkânı olan insanlar tarafından değişime uğrayıp taş veya betonlaşmaya başladı. Osmanlı'nın son dönemlerinde bu evler terk edilip, daha sağlam olan taş ve betonun ilk evrelerindeki hâlleriyle yapılmaya başlandı. Buradaki malzeme değişimi, ekonomik anlamda ahşap ustalarını öyle zor durumda bıraktı ki mesleğin sürekliliği akamete uğradı. Her şeyi ağaç vasıtasıyla hatta bir keserle, yapan bu adamlar, yeni tür malzeme geldiğinde âdeta bir anda kapı dışı kaldılar. Başka çareleri de yoktu zaten. Değişen bu yeni inşaat malzemelerini nasıl kullanacaklarını bilmiyorlardı. Ahşap ev, artık bir tercih anlamında değil, bir beceri anlamında geride kalmıştı. Bütün bu boş boğazlığı, ellerimizin arasında kalan internetin, bilgili insanları, usül yönünden nasıl kapıda bıraktığıyla ilgili bir örnekti. Programda bir yapı inşa etmeye başlayan insan, önce en temel şeyleri öğrenmek durumunda kaldı. Yaşayan somuttan- yaşanılan değil de "etkilenilen soyuta" doğru bir evrilme gerçekleşti. Bir tür insan, kendi tercihiyle, bu etkilenilen soyutun ilkel hâlini kabul etmiş oldu. Böylelikle bir program üzerinden, inşa etmenin ilkelliğine döndü... Tabii bu durum geçtiğimiz on beş sene içerisinde çok fazla yol kat etti.

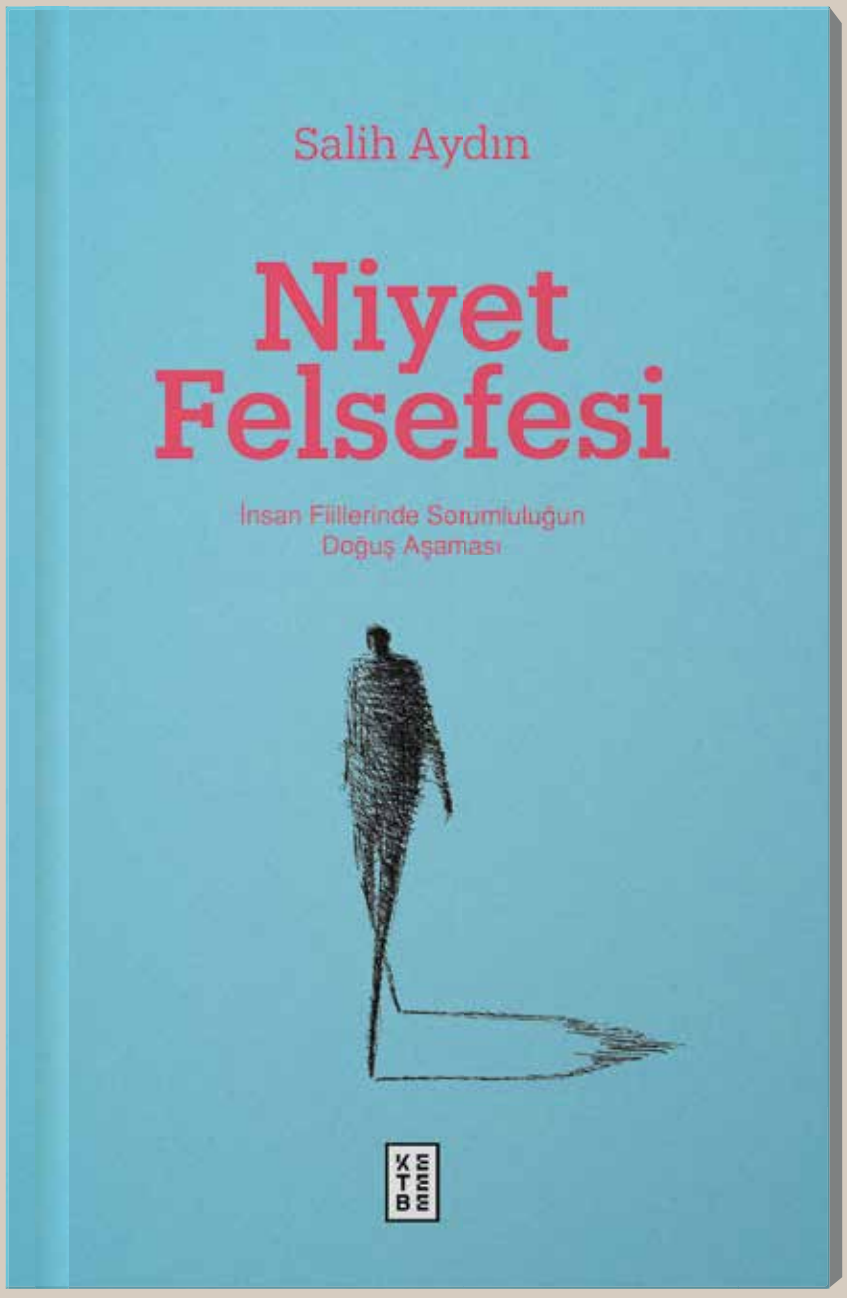
MİMARÎ YAPI OLARAK:
SOHBET ODASI / MESAJ KUTUSU

Gaston Bachelard'ın *Mekânın Poetikası* adlı kitabında, evi anlatırken güven kavramı üzerinden anlatır. Ev güvendir. Aynı zamanda bir savunma alanıdır da. Teorik düzlemde ev güvenli ve savunulması gereken bir yer olsa da Türk hayat tarzında ev güvenli ve hücum etme imkânı veren bir alandır. Güven bizde, savunmaya değil, bir hücumun, atılmanın hazırlandığı bir alan olarak yer etmiştir. Dışarıya karşı iç dizayn edilmemiş, içeriye karşı dışarısı yani toplumsal hayat düzenlenmiştir vs. Fakat bugün mekânla ilgili bilgilerimizi unutup bir tür dijital ilkelliğe evrildik. Dijital göçebeliğimiz de Google sayesinde bittiğine göre... Çoğu sosyal medya uygulamaları, mavi renk kullanılarak oluşturulmuş tasarımlar içeriyor. Mavi renk, renkler sözlüğünde güven duygusu taşıyan renk olarak biliniyor. Bizim kendi kültürümüzde de durum böyle aslında. Sıkıldığımız zaman göğe bakarız ve hatta bunun şiirini de yazarız. Hülasa, verilerimize ihtiyacı olan bu şirketler, kendimizi güvende hissetmemiz adına maviyle açıyor kapılarını. Bir dış kapı gibi şifre ve mail yazıyoruz. Daha sonra önümüze, görüntü itibariyle basit kutucukların olduğu bir ara yüz formatını sunuyor. Bu ilk geçiş formatında, sosyalleşmeyle ilgili bölümler yer alıyor. Örneğin, tivit akış sayfası gibi. Mahremiyet ise, tabii bu sözde bir mahremiyet, bir tık daha içeri girilerek oluyor. Daha da içeri girmiş duygusuyla mesajlarımız bölümüne giriyoruz. Kendimizi güvende hissettiğimiz bir an. Ve gün geçtikçe bu basit kutucuklar daha da hayatımız hâline geliyor. Burada kendimizi güvende ve en tuhafı da olağanlıkta hissediyoruz. Aslında en başa, medeniyetler öncesindeki dönemlerde olduğu gibi iletişim ve olağan akışta bulunma ihtiyacıyla oradayız. Yani en ilkel hâlimizle. Temel ihtiyaçlarımızla. İnternetteki bu dijital dizayn ve imar, daha ileriki dönemlerde geliştiğinde neler göreceğiz bilmiyorum ama, kodlama dilinin, insanı yakaladığı yer olarak iletişim, hâlâ ilkelliğini koruyor. Buradaki tek sorun, doğal akış altında oluşmamış olan bir kodlamayla, şahsiyet kazanma meselesidir. İnternette bir Türk tasarımı/mimarisi veya 3 boyutlu yazıcıdan çıkacak milli bir yapıdan bahsedebilir miyiz? Mimariyi düşünürken, internetin ve teknolojinin es geçilmemesi gerektiğini düşünüyorum. İnşa ile dizaynın arasındaki ani yakınlaşma, tarih kurgumuz içindeki müthiş bir uyumla bizi yine hazırlıksız yakalıyor. Bir çözüm değil ama her yeni başlangıç öncesi bizi sağaltan o teselliyi bulmak, bizi diri kılabilir belki. Ne bu dünyaya uyum sağlayalım diyenlere kulak asıyorum. Ne de heybelerinin içindeki boşluğu muhafaza etmeye çalışan muhafazakârlara kulak asıyorum. İsmi ve cismi anlamında bizi dünyaya uyum sağlama kolaylığından kurtaran, sözüyle boş bir muhafazakârlıktan uzak tutan, Gazzâlî'nin şu sözünü hatırlıyorum:" Leyse fi'l-imkâni ebda'u mimmâ kân "(İmkânda, var olandan daha mükemmeli yoktur).

Y A Z I K A L I R

İnsan Fiillerinde Sorumluluğun Doğuş Aşaması: Niyet Felsefesi

Salih Aydın'ın kaleminden *Niyet Felsefesi*, bir yandan oldukça netameli bir konu olan kader, irade, özgürlük meselelerine bir yandan da bütün bunlara cevaplar veren çeşitli ekoller boyunca okuru geniş oylumlu bir düşünsel tartışmaya davet ediyor. Küllî irade-cüzî irade meselesinin "niyet" üzerinden ele alındığı bu çalışma bir yandan felsefi derinliği oldukça yüksek bir tartışma yürütürken bir yandan da dini ve dolayısıyla ahlaki umdelere sadakat göstermeyi de ihmal etmiyor. Bu anlamıyla, ahlakın ontolojik boyutuna dair okuyucuya önemli bir perspektif sunuyor



ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE



AHLÂKÎLİĞİN DOĞASI ÜZERİNE NAZARÎ HİKMET BAĞLAMINDA BİR AHLÂK TASAVVURU

DURSUN ÇİÇEK

Dondurulmuş anlamların ahlâkî sürekliliğinin olamayacağını belirten Türker, sadece insanın ferdiyeti ve iradesi üzerinde değil aynı zamanda ahlâkî özne ve anlamların hareketliliğine vurgu yaparak anlamların, nesneleştirilmesi ve dondurulmasının birinci derecede bertaraf edilmesi gerektiğini belirtir.

"Din güzel ahlâktır" ve "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" diyen Peygamberimizin Kuran-ı Kerim'deki temel niteliği "Şüphesiz ki sen yüce bir ahlâk üzeresin" âyet-i kerimesinde müşahhaslaşır. Bu bağlamda gerek din-ahlâk ilişkisi gerekse ahlâkın neliği tartışmaları, İslam düşünce geleneğinde, üzerinde en çok durulan hususlardandır. *İhyâ*'dan *Kûtu'l Kulûb*'a, *Ahlâk-i Alaî*'den *Ahlâk-ı Nâsirî*'ye bütün eserlerin özü, varlık, bilgi, değer, zaman, mekân ve siyaset ekseninin ferdî olarak insanda ve küllî olarak da bir şehirde, devlette, hayatta ve toplumda nasıl tezahür ettiği meselesidir. Bu minvalde herkesin üzerinde uzlaştığı temel ahlâkî ilkeler söz konusu metinlerin ana içeriğini oluşturur. Ancak bunun irfan veya hikmetten, fıkıh veya kelamdan müstakil ayrı bir ilmî disiplin olarak ortaya çıkıp çıkmadığı hususu tartışmalıdır.

Nitekim Ömer Türker gerek Ahlâk ve gerekse *Ahlâkîliğin Doğası* kitaplarında ahlâkın müstakil bir ilim olarak hâlâ oluşmadığı iddiasıyla ortaya çıkar. Ona göre son iki yüz yıllık süreçte özelde bizim genelde de tüm insanlığın tıkanmasında bu eksikliğin önemli ölçüde etkisi vardır.

Ahlâkla ilgili en önemli ve ciddi iddialar elbette son iki yüz yıllık Aydınlanma sürecinde ortaya çıktı. Bilhassa Kilise'nin din ve ahlâk anlayışına karşı yeni bir insan, toplum ve ahlâk anlayışı iddiası Aydınlanma sürecinin en önemli iddiasıdır. Bu minvalde Kant'ın ahlâkla ilgili temellendirmeleri modern insanın "yeni ve son umudu" hâline gelmiştir.

Kant ve Aydınlanma düşünürleri, Aydınlanma öncesi Rönesans ve Yeni Çağ filozoflarının doğa bilimleri ile ilgili yaptığı çalışmalardan etkilenerek tıpkı matematik ve fizik gibi doğa bilimlerine benzeyen bir ahlâk ve teoloji geliştirmeye çabaladılar. Temel amaçları herkesin matematik ve fizik ilkeler gibi üzerinde uzlaşacakları temel ahlâkî ilkeleri ortaya koymaktı. Bu bağlamda numen/fenomen ayrımı ile birlikte imanın konusu olan tanrı, dinî ve ahlâkî ilkeler gerçekliğin dışına atılırken insanın ve aklın konusu olan ahlâkî ilkeler ve hatta tanrı, insan tarafından inşa edildi. Aşkının reddedilmesi aşkınsal olanın "yaratılmasını" engellemiyordu.

Aydınlanma düşünürlerinin sözünü ettiği aşkın olmayan ama aşkınsal olan, Tanrı ve din merkezli değil insan ve "akıl" merkezli bu akıl anlayışı her ne kadar insanın bireyselliği ve akıl zeminindeymiş gibi görünse de bir süre sonra kilisenin dogmatizminden daha dogmatik bir bağlama dönüşürken, insanın ferdiyetini ve iradesini de egemen insan ve irade uğruna bertaraf etti. Bir başka deyişle ahlâkın, insanın, aklın, dinin ve tanrının rasyonelleşmesi en başta bunlara atfedilen aşkınsallığı totaliter bir dayatmaya dönüştürdü ve içini boşalttı. Dolayısıyla evrensellik iddiasıyla ortaya çıkan bu ilkeler modern batının ilkeleri olarak kaldı ve kendi aralarında bile evrenselleşme krizi yaşadı.

Kant'ın modern ve laik metafiziğinin bir metafizik olmadığı belki bir metafizik imajı ve simülasyonu olduğu açıktır. Çünkü ahlâkın maddi şartlara indirgenmesi insanın müteâl yanını ortadan kaldırır. Ömer Türker de bu bilinçle insanın aynı zamanda müteâl anlamda mesul ve mükellef bir varlık olduğu bilincini yeniden hatırlatarak insanın ferdiyeti, iradesi ve hareketi temelinde yeni bir nazarî hikmet önerisi ile ortaya çıkar. Ahlâkî olanın ilmî anlamda kurulması diyebileceğimiz bu öneri, ahlâkın ana yurdunu herkesten önce kendi için keşfetme çabası. Dolayısıyla bu anlamıyla ahlâkîlik müteâl/metafizik bir kavrayışa dayanır.

Dondurulmuş anlamların ahlâkî sürekliliğinin olamayacağını belirten Türker, sadece insanın ferdiyeti ve iradesi üzerinde değil aynı zamanda ahlâkî özne ve anlamların hareketliliğine vurgu yaparak anlamların, nesneleştirilmesi ve dondurulmasının birinci derecede bertaraf edilmesi gerektiğini belirtir.

İslam düşünce geleneğinde amelî hikmetin mücessem hâli diyebileceğimiz tasavvufî ahlâkın hakkıyla incelenmediğinin altını çizen Türker, tarihsel tecrübemizden ahlâkın bütünlüğünü bozmadan toplumsal bağlamını bertaraf etmeden ferdî yanına dikkat çeker ve "neyi yapmalıyım" sorusu çerçevesinde ele alır. Ona göre ahlâkîliğin ne anlama geldiğini anlamak için ahlâkîliğin mahiyetine veya tabiatına ilişkin bir çözümleme aynı zamanda onun niçin ve nasıl tahakkuk ettiği sorularına da cevap teşkil edecektir.

İrfan geleneğindeki kendilik bilinci de diyeceğimiz benlik bilinci seküler ve rasyonel anlamda öznel/kişisel/bireysel/bencil değil aksine ferdiyeti ve toplumsal olanı yekpareleştiren bir niteliğe sahiptir. Hareket niteliğinden dolayı da sürekli

Bildiğini bilmiyor gibi davranamama zemini ancak varlık anlamını idrakle mümkündür. Çünkü iyiyi iyi olduğu için tercih edebilmenin gereği budur.

kendini yenileme ve geliştirme özelliğine sahip olarak bir dondurulmuş anlamlara ve durağan olgu ve olaylara yol açmaz. Ancak bu hareket, süreklilik ve değişme, ferdiyete bağlılığından ve bilme mertebelerinin en ileri seviyesinde meydana geldiği için kendisi kalmaya devam ederken toplumsal anlamda da ortak ilke olur. Ferdiyeti ve benlik idrakini kendine ait şuur olarak niteleyen Türker, insanın kendinin ve diğer varlıkların farkında olmasının varlığın saflığına doğru ilerledikçe ferdiyetin de saflaştığını ve yalın bir birlik idrakine dönüştüğünü belirtir.

Bildiğini bilmiyor gibi davranamama zemini ancak varlık anlamını idrakle mümkündür. Çünkü iyiyi iyi olduğu için tercih edebilmenin gereği budur. Varlığın bilgisi ferdiyetin bilgisini yani benliğin bilgisini, benliğin bilgisi tercihi, tercih ise özgürlüğü zorunlu kılar. Bu durumu kendine ilişkin farkındalık olarak niteleyen Türker'e göre, insan iradesiyle inşa edilen varlık alanında iyi ve kötü değerlemelerin tamamını içerecek şekilde ahlâkî vasfından daha kapsamlı bir küllî vasıf yoktur ve insanın inşa ettiği varlık alanındaki bütün değer ifade eden vasıflar ahlâkî vasfının bir türevidir. Ona göre ahlâkîlik ile bireyin kendisi arasında herhangi bir aracı olmadığı gibi ahlâkîliğin insânî varlığın sadece bütün alanlarıyla ilgili olduğunu değil, aynı zamanda bütün alanların temelinde bulunan aslî vasıf olduğunu da gösterir.

Kant'ın tamamen simülatif olan aşkınsallığının yerine yeniden aşkın olanı işaret eden Türker, aşkınsal olanın totaliter, donuk ve seküler bağlamına karşılık aşkın olanın özgürlükçü, hareketli ve metafizik bağlamına ısrarla işaret eder. Amelin yani fiilin insânî olmasının gerek şartının ahlâkîlik olduğunu belirtir ve failine nispeti bakımından fiil öncelikle ahlâkîdir der.

Şüphesiz ki burada Kartezyen bir dualiteden de söz edilemez. Zihinsel olan ile amelî olanın neredeyse birbirine ilişmediği seküler bağlam, insanın zihni ile ameli arasındaki kırılmadan dolayı ahlâkî bağlamda bir tutarsızlığa da zorunlu olarak sebep olur. Bundan dolayı Türker'in sözünü ettiği husus bireyin zihniyle kâim olanın ameli ile taayyün etmesinin yekpareliğidir. Taayyün ve tahakkukun olması için önce tahallukun olması gerekir.

Onun içini doldurduğu benlik ve benlik bilinci ahlâkî birlikten, ahlâkî birliği ise aslında müteâl ferdiyetten başka bir şey değildir. Nitekim bu anlamda insan, mevcuddan vücuda değil vücuddan mevcuda gider. Dolayısıyla bu, insanın kendini ve varlığı idrak etmesinin başından beri müteâl olduğunun göstergesidir. Bir başka deyişle ahlâkî öznenin her türlü farkındalığı metafiziktir. Öyleyse insânî öznenin bilincinde bulunmayan bir ahlâkî anlam var olamaz ve insânî özne ahlâkî varlık alanını aşkın olduğu sürece insan için ahlâkî iyilik hem apaçık olmalıdır hem de insanın bütün ahlâkî potansiyeli genel iyilik anlamında içerilmelidir.

Türker'in sözünü ettiği ferdiyetin ve ahlâkî tecrübenin, müteâlden soyutlanan "birey" ve "ödev ahlâkı" ile ilgisi söz konusu değildir. Onun kastettiği anlamda ferdiyet ve ahlâkî tecrübe, öznenin kendisini inşa ettiği ama inşa sürecinde bizzat kendisinin de inşa edildiği bir oluş sürecine tekabül eder. Dolayısıyla ona göre ahlâkî hayat sadece insânî öznenin ahlâkî oluşum süreci değil, aynı zamanda öznenin herhangi bir fiziksel tecrübeyi aşan metafizik varlığının da inşa edilme sürecidir.

Sonuç olarak Ömer Türker, Batı'da Aydınlanma ahlâkının içinde bulunduğu tıkanma sonucunda yeniden Aristo'nun ya da Platon'un ahlâkına dönme çabalarına benzer bir çaba içine girmek yerine zaten İslam düşünce geleneğinde zengin bir biçimde, hikmet, irfan, fıkıh ve kelam ekseninde var olan ahlâkî bağlamla ilgili unsurları zemin edinerek tarihe gitmek yerine onu bugüne yeniden tevil ve tabir ederek bugün için bir nazarî hikmet teklifi sunmakta ve bunun da ilkelerini ilmî bir bağlamda temellendirmektedir. Modern dönemde gittikçe cisimleşen, tasarım hâline gelen kurgusal, mekanik, insan merkezlilik iddiasına rağmen gerçekte insanı "aklına" ve fenomenler dünyasına indirgeyerek yok eden bir ahlâk telakkisi yerine, insanın kendilik bilincinin merkezinde olduğu, küllî, sürekli ve hareketli, müteâl/metafizik bir gaye düşüncesini temel alan, beşerî ilimlerin tamamını etkileyecek ve amelî hikmetin ahlâk zemininde yeniden inşasına sebep olacak bir ahlâk telakkisi önerisidir.



Off! Hay, Hak! Şeyh Küşterî Ne Söyledi?

GÜVEN ADIGÜZEL

''Kadîmi yâdigâr-ı Hazret-i Şeyh Küşterî'dir bu Temâşâ kıl buyur ikbâl ile gel pür-meserret ol''
Latifî

Âl-i Osman'ın soy oğlu, ilk sultan, kerim devlet rüyasının tabircisi, Osmanoğlu'nun en uzun ömürlüsü, Şücaeddin, İhtiyareddin, Seyfeddin, ikinci padişah, Bursa fatihi, Sultan-ı Azam Orhan Bey'in huzurunda bir sırlı şeyh. Gölgelerin pîri, hayâllerin ustası, dünya meydanına bağdaş kurup oturmuş bir mutasavvıf. Acem diyarından gelmiştir Bursa'ya. Horasan erenlerindendir el-hak. Mehmed Küşterî derler adına. Uluğ oğlu Orhan'ın buyruğuna icabet etmiştir şimdi. Şeyh Küşterî, Karagöz lakaplı demirci ustası Kambur Bâli Çelebi ile mimar-ustabaşı Halil Hacı İvaz Ağa'yı yakından tanır evvelinde. Ahali tarafından çok sevilen bu iki nüktedan adamla uzun yıllar dostluk yapmış, teşrif ettiği sohbet sofralarında onlara yarenlik eylemiştir. İdamlarıyla birlikte derinden müteessir olduğu belli, hüzünle doludur esrarlı gözleri. Elemlerini unutmak için kalbine acı tuz bastığı dostlarının aziz hatıralarını yâd edip, o nükteli sözleri şifa arayan ruhuna nakşetmektedir şimdilerde. Bu sebeple huzurdadır zaten.

Orhan Gazi, anlat der Küşterî'ye, kimdi bu adamlar? Ahalim neden matemdedir, niye böyle yas tutarlar? Şeyh Küşterî, derin bir nefes alır önce. Kabul buyurursanız bir ata oyunuyla hayal edelim onları, bu dünya perdesinde son bir kez görünsünler isterim diye ümitsizce bir teklifte bulunur sultana. Orhan Gazi, başıyla onayladığını işaret eder. Meydan senin Küşterî der ve perde açılır o anda. İstediği dört şey gelir önüne; kül, zeytinyağı, çanak ve ak tülbent.

Gölgelerin efendisi gibi yürüyüp, ışığı ustalıkla eğip büken bu sırlı şeyhin yaptıklarına merakla bakar Orhan Gazi. Şeyh Küşterî, kül ve zeytinyağını demir çanakta karıştırıp ortaya çıkan ateşi bir meşale gibi yakarak, derin karanlığı ürkütür. Bir ses yankılanır gibi olur uzaktan, Off, hay Hak! Küşterî devam eder mesleğine. Işığın getirdiği gölgelerle süslediği beyaz tülbendinin arkasına geçtiğinde, elinde, sivri çarıklarından yeniden doğurduğu iki dostu vardır artık. Gölge oyunu başlar. Sağ çarığı Karagöz, sol çarığı Hacivat. Ak perdeye düşen gölgeli hakikati, büyük bir dikkatle izlemektedir sultan.

Şeyh Küşterî, bir Hacivat şiiriyle başlar. Karanlık, demini alır, perde gazelidir bu. Uzun uzun konuşturur çarıktan gölgeleri, muhavere çetindir, halkın Karagöz'ü, okumuş sınıfının Hacivat'ını sürekli yanlış anlar, ikisi de temsil ettikleri tasvirlere göre eksiktir ve birbirleriyle konuştukça tam olurlar. Zıtlıkların birliğinden, kaosun dirliğine uzanan gölgeli yolda, bir ak tülbendin arkasında, Küşterî Meydanı'nda ya da en doğru tabirle bu ibret perdesinde kâinat ve insan temâşâ edilir. Başrol görünürde Karagöz ile Hacivat, ama asıl anlatılan zerreden kürreye tavaf halinde olan koca bir kâinat. Şeyh Küşterî'nin sözü hitama erer, sultanla göz-göze gelirler, ateşe doğru sessizce üfler nefesini Küşterî, ışık söner, hafif bir is yükselir havaya, gölgeler kaybolur. Orhan Gazi, hem tebessüm etmiş, hem de ağır kederlere boğulmuştur. Gölgelerin şeyhi çarıklarını giyer, tülbendi toplar, oyunu bitirir. Perde kapansa da, gölge oyunu böylelikle başlamıştır artık...

Bu hadisenin aslında hiç vuku bulmadığını söyleyenler haklıdır. Aynı, o an orda bulunan gölgelerden biriymiş gibi meseleyi anlatanların ve dahi Şeyh Küşterî'yi meslek pîri kabul eden cümle hayalînin haklı olduğu gibi. Rivayet odur ki, bu iki nüktedan adamın kalbi o ibretlik neş'eye ustalıkla gömülmüştür.

DÜNYA PERDESİ

Karagöz perdesinde hayat bulan bütün gölge oyunlarının mukaddimesinde Allah'ı takdir ve tazîm vardır. Ana metnin etrafında dolaşan tarihsel bir doğaçlama kültürüyle gelişerek, bu bağlamda, perde arkasındaki hayalînin söz gücüyle her gece binlerce kez yeniden üretilerek tükenmez bir anlama kavuşmuştur aslında. Oyunun içeriğindeki güçlü bir mizahla örülmüş tasavvufî vurgular, bu gölge gösterisinin insan adlı muammayı odağına alan bir ibret tiyatrosu olduğuna delildir. Neşeyle izlenir, içten içe Karagöz'ün tarafı tutulur ama Hacivat'sız hikâyeler hitama ermez, bilinir. Perde, aynı dünya gibi zıtlıklarıyla güzeldir. Mana karşıtında bulur kendini, dünya döndükçe her şey zıddıyla kaimdir.

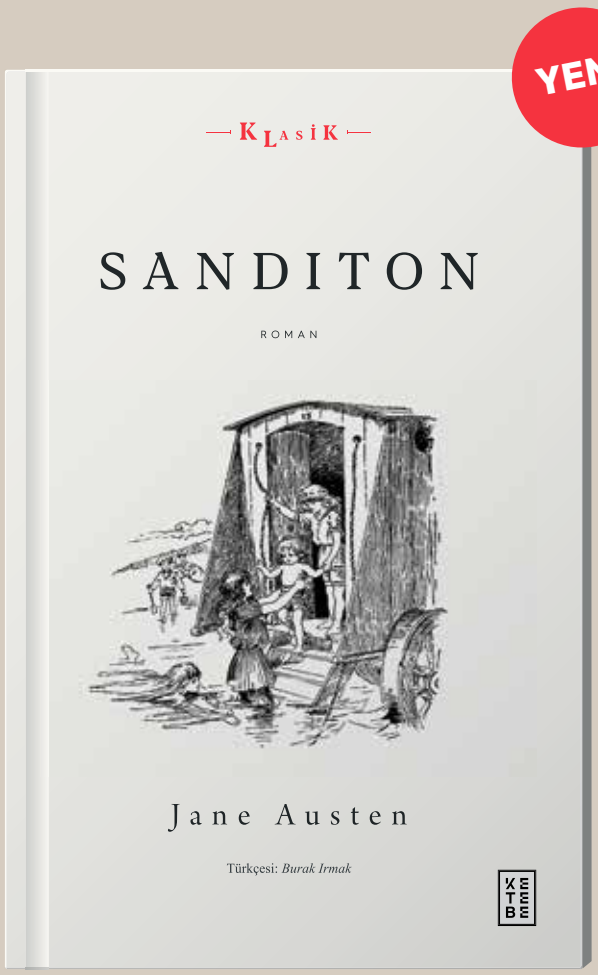
Meydan yani perde anlamı kuşatacaktır. Ve insan meydana çıkar; söz başladığında. Karagöz oyunundaki bir perde gazeli Küşterî Meydanı'nı hülasa eder sanki. İnsan ki bu meydandan öte, bu meydandan içeri: ''Bir beyâz üzre yazılmış dil-küşâdır perdemiz / Atlas ü dîbâdan olsa ger sezâdır perdemiz / Gerçi etfâl-i cihâna türlü sûret gösterir / Nezd-i ârifteveli ibret-nümâdır perdemiz.''

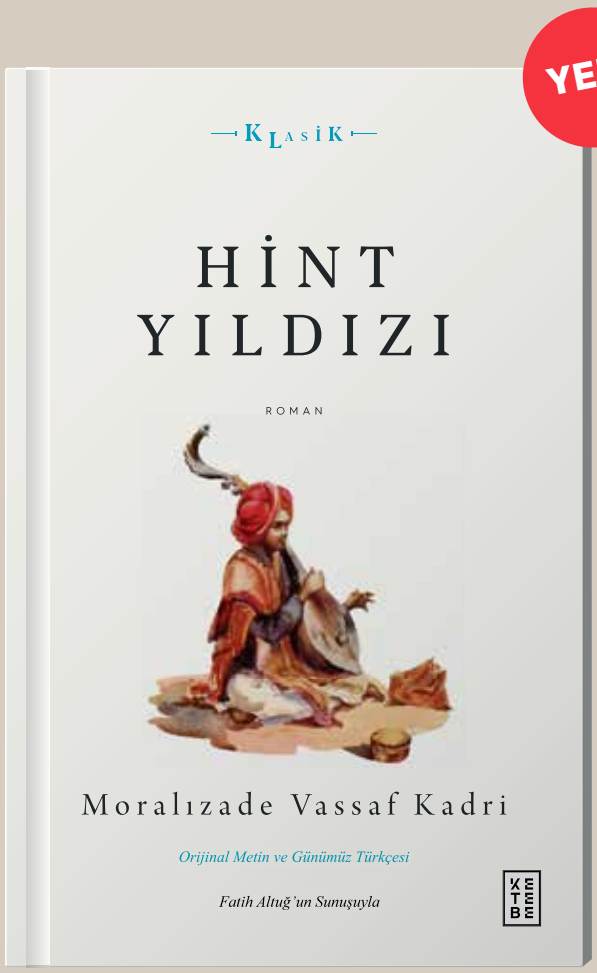
Off, hay Hak! Karagöz perdesi büyük âlemin temsilidir. Işık söndüğünde geriye cansız bir perde kalır. Oyun bitmiş, gölgeler tükenmiştir. İnsan perdede kaldığı zamanın hakikatini idrak etmekle mesuldür o halde. Karagöz perdesi "Küşterî Meydanı"dır, ehli bunu bilir. Dünya bir ibret perdesidir, yaşamak buna delil. İnsan gölgeler içindedir, ışığın kaynağını bilmeyen hepten zelil. Hayalîler böyle söyler, gölgeler buna dâhil: "Ehli hâl olmayana bilmek muhâl, pîrimiz üstadımız Şeyh Küşterî eylemiş böyle hayâl."

-Bu vesileyle Şeyh Küşterî'nin torunu olduğunu söyleyen ve bir ömür o gölgelerin peşinden koşan cennetmekân Ahmet Uluçay'a rahmet ve özlemle-

Y A Z I K A L I R

Klasikler Dizisi Büyümeye Devam Ediyor!







ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

BALAZS SZÖLÖSSY:

KEŞFEDECEK BİR ŞEYİ KALMAYAN ŞİİR YAZAMAZ



Macaristan'ın önde gelen şairlerinden Balazs Szölössy ile Macar edebiyatından Türk edebiyatına doğru yol alan bir sohbet gerçekleştirdik. Bir şair ve çevirmen olarak Szölössy, Macar Türkoloji ekolünün edebi anlayışı üzerindeki etkilerini ve çevirmenin hedef dildeki kültürü tanımasının edebiyata katkılarını konuştuk.

SÖYLEŞİ | ZEYNEP KANTARCI

Gerek sosyal medyada gerekse günlük hayatta veya edebi eserler ile olsun, herkesin her an bir şeyler söyleyip ürettiği bir ortamda/zamanda şairin sözünü değerli kılan nedir? Onun sesi tüm bu kalabalığın arasında nasıl ayrışabilir?

Bunun özellikle son zamanlarda Türkiye'de ve Macaristan'da da çok konuşulan bir konu olduğunu düşünüyorum. Bu sorunuz biraz "hızlı dünya, dijital dönem" vb. gibi konuları da kapsıyor. Fakat sadece yaşadığımız dönemde değil, tüm zamanlar boyunca dünyadaki bağrış çağırışların, daha basit olan ve asla şiir kadar derin olmayan bir sürü şey arasında şiiri dinleyenler ve şiiri yazanlar vardı. Yani aslında her dönemde şiir ve şair görevini aynı şekilde yürütüyordu. Şiirin sesini dinleyen, dinleyebilen dilde derinleşir, şiiri ve şairin sesini diğer seslerden ayıran biraz da budur.

Yani şiir kendi alıcısını, okurunu kendisi mi bulur?

Evet, kesinlikle bulur ve şiirin okuruna doğru sürdürdüğü yolculuk değişmez. Yine de elbette her çağın da kendine has bir şiiri var. Bir şiirin evrensel ve her çağa yönelik bir mesajı olsa da, bu mesaj her çağda farklı şekilde algılanır. Her çağın aşması gereken zorlukları var, bu yüzden şiirin ve şairin biraz da çağa göre kendini tanıtması, geliştirmesi gerekiyor. Bu anlamda ben aslında bu çağa göre çok başarılı denemeler görüyorum; örneğin şiirin her zaman, her koşulda çağa cevap verme denemelerini gözlemleyebiliyoruz. Bu cevapların hangisi en uygun olacak, ona daha sonraki nesiller karar verecek.

CİNS AYARINDAKİ DERGİLERİN YAYIMLANMAMASINI MACAR EDEBİYATI İÇİN BİR EKSİKLİK OLARAK GÖRÜYORUM

Macar edebiyatıyla Türk edebiyatı arasında bir kıyas yapmak gerekirse, özellikle edebiyat dergileri bağlamında ne söylemek istersiniz?

Şimdi, şöyle bir şey söyleyebilirim; aslında Macaristan'daki dergi geleneği çok köklü, onlarca yıldır yayın hayatına devam eden dergiler var. Tabii Türkiye'de var bunun örnekleri, ama Türkiye'ye nazaran Macaristan'da dergiler daha fazla tutuluyor gibime geliyor. Macaristan'da yeni kadrolarla, yeni bakış açılarıyla ama aynı geleneğe dayalı olarak uzun yıllar yayın hayatına devam eden daha fazla dergi var. Ancak Türkiye'deki dergi çeşitliği de oldukça hoş, belki bazıları üç beş sayı kadar bir ömre sahip ama olsun her derginin yayın dünyasına sağladığı bir katkı muhakkak vardır. Ek olarak buradaki dergi örnekleri bizdekilerden oldukça farklı, örneğin *Cins* dergi ayarındaki dergilerin yayımlanmamasını Macar edebiyatı için bir eksiklik olarak görüyorum. İçeriğin tasarımla böylesi sunulduğu, renkli ve daha gençlere yönelik olan dergilerden

ziyade bizim dergilerimiz daha geleneksel sanırım, ayrım burada daha net ortaya çıkıyor. Aslında Macaristan ve Türkiye'deki dergiler aynı hedefe farklı yolları kullanarak giden yolcular gibi.

Peki, Macaristan'daki dergilerde ideolojik bir gruplaşma söz konusu mu?

Tabii, mesela bizim *Apocrive* adlı bir dergimiz var, onun kendine has bir kitlesi var. Budapeşte'nin en büyük edebiyat fakültesinin öğrencileri tarafından kurulan dergi zamanla bütün ülkede yaygınlaşan dergi hâline geldi. Buradaki sağcı-solcu ayrımı kadar olmasa da bizim dergilerimizin de ideolojik altyapıların farkından doğan bazı gruplaşmaları var ancak bu daha çok arkadaş çevresi ya da tanıdık insanların gruplaşması gibi.

Daha bireysel bir gruplaşma sanki.

Evet, mesela bizde bazı yazarlar vardır bazı dergilerde yazamaz ya da yazmak istemez. Ama yine de bizdeki edebi grupların Türkiye'deki gruplar kadar birbirlerine kapalı olmadıklarını düşünüyorum. Bizdeki edebi gruplaşmaların sebepleri örneğin bölgesel gündemlerle çıkan dergilerin varlığı gibi nedenlere bağlı, bu yanıyla ideolojik gruplanmalardan ayrışabiliyorlar.

Etnik kökenlerle ilgili bir ayrışma söz konusu mu edebiyat camiasında peki?

Şöyle: Burada I. Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalandıktan sonra Balkanlardaki Macar nüfusunun %95'i Macaristan'da kaldı. Ancak Macaristan sınırları dışında Slovakya, Romanya, o zamanki Yugoslavya, şimdiki Sırbistan, Hırvatisan'da da çok sayıda Macar azınlığı yaşıyordu. Bu yüzden bu topluluklar bulundukları yerlerde kendi bölgesel edebiyat dergilerini, kurumlarını kendileri geliştiriyorlar. Komünizm döneminde bunlar arasında çok muhabbet olamadı çünkü sınırlar daha kapalıydı işte bu yüzden o bölgesel dergiler arasında çok önem taşıyanlar var. Örneğin benim de eserlerim Romanya'daki edebiyat dergilerinde yayımlandı, ama yine de Romanya'daki edebiyat dergilerinin kendi tarzları, grupları farklıdır. Bölgesel temsil açısından kendi edebi yeteneklerini arıyorlar ve elbette onlara öncelik veriyorlar.

Kendi çizgileri belli yani...

Evet, fakat yine de gönderilen şiire "Bu iyi bir şiir, biz bunu yayımlayalım." diyebilecek kadar da edebiyatı önceleyebilirler.

Aslolan edebiyat demek, bu güzelmiş. Peki, şiir demişken biraz sizin toplumsal hassasiyetlerinizin şiirinize yansımalarından bahsetmek istiyorum. Örneğin, "Evsizleri Öldürmeliyiz" şiirinizde dikkat çektiğiniz üzere evsizler, azınlık gruplar veya haksızlığa uğramış olanlar şiirlerinizde hep işlediğiniz bir konu. Bu hassasiyetiniz nereden kaynaklanıyor, sizi hassaten bu konulara odaklanmaya iten şey nedir?

Şimdi az önce çağın şiiriyle ilgili konuşuyorduk. Macarcada bir deyim var, Türkçede bir karşılığı var mı bilmiyorum: "Konu sokakta yatıyor." Yani ben konuyu sokakta buldum, durum ortada aslında. Sadece doğru bakmak ve görebilmek gerekiyor, konuyu sokaktan alıp şekillendirmek gerekiyor. O yüzden çağın şiirinin bu saatlerde, bu zamanlarda, bu yıllarda sokakta nelerin yattığını görmesi gerekiyor, onu değerlendirmesi gerekiyor. Tabii evsizler de sokakta yatıyor, ama kast ettiğim sadece onlar da değil, toplumun her katmanına bakmak gerekiyor. Şiirin, toplumun sorduğu soruların tekrar sorulmasına ve bu sorulara cevap aranmasına yardımcı olması gerekiyor. Bunu siyasi bir tavır olarak almaya da gerek yok. Formalistler dünyaya bakmadan da güzel şiirler yazabiliyor ama ben şiirin gerçeklikle alâkası olduğunu düşünüyorum ve bu yüzden şairin şiiriyle sorular sorarak bir muhalefet geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzden yeni sorular sormak için sokağa bakmalı ve orayı iyi okumalıyız.

Öyleyse sizin şiirinizin "toplumcu" bir şiir olduğunu söyleyebilir miyiz?

Tabii, en azından ilhamını oradan alıyor, evet. Toplumun sorduğu soruları tekrar topluma ya da okuyucuya soruyor. Sormaya niyetli en azından, buna en sonunda okuyucu karar verir artık.

Macaristan'da ciddi bir Türkoloji ekolü var. Biraz da bunun sizin eğitiminiz ve şiiriniz üzerindeki etkilerinden bahsedelim. Siz de ülkenizdeki köklü Türkoloji ekolünden etkilenip mi bu alanda eğitim aldınız?

Evet, bizim gayet ciddi Türkoloji çalışmalarımız var; hatta dünyadaki ilk Türkoloji bölümü Budapeşte'de kuruldu. Ben orada okudum. Çocukken babamın işi dolayısıyla üç sene Hindistan'da bulundum ve oradaki diller arasında büyüdüm, bu benim dil ve edebiyata olan ilgimin başlangıcı olabilir. Aynı zamanda da farklı kültürler, farklı kültürleri anlama ve onları öğrenme, okuma niyetim de belki oradan kaynaklanıyor. En başta lise yıllarımda Avrupa dillerini okuyordum; Almanca, İngilizce, Latince, İtalyanca... Ondan sonra biraz doğuya da bakmak istedim, Türkolojiye girerken Türkçe, Arapça, Farsça, üç büyük doğu dilini öğrenmek istedim. En azından artık Türkçe biraz olmuş gibi. (Gülüyor.) Buradaki önemli bir başka nok-

Türkiye geçmişten bugüne çok kültürlü yapısını koruyor ve bu sayede de "Doğu ile Batı arasındaki köprü olma" sıfatını herkesten çok hak ediyor. İnanıyorum bundan 20 yıl sonra da bu böyle olacak. Evrensel olarak "kültür"ün ne olduğunu anlamada dünü, bugünü ve yarınıyla çok ilginç ve anlamlı bir örnek Türkiye.

ta şu ki ben, kültürler arası çatışmalar, anlaşmalardan ilham alıyorum... Farklı kültürler nasıl anlaşıyorlar, neden çatışıyorlar, bunlar benim ilgimi çok çekiyor. Macaristan'dan sanırım Azerbaycan'a kadar herkes, "Batı'yla Doğu arasındaki köprü" olarak tanımlıyor kendisini. Ama Türkiye geçmişten bugüne çok kültürlü yapısını koruyor ve bu sayede de "Doğu ile Batı arasındaki köprü olma" sıfatını herkesten çok hak ediyor. İnanıyorum bundan 20 yıl sonra da bu böyle olacak. Evrensel olarak "kültür"ün ne olduğunu anlamada dünü, bugünü ve yarınıyla çok ilginç ve anlamlı bir örnek Türkiye.

Bunu gözlemleme fırsatınız olmuştur, şu anda mesela Türkiye'nin daha doğusundayız, normalde siz İstanbul'da yaşıyorsunuz. Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında gibi farklılıklar görüyorsunuz?

Ben bu arada gezmeyi çok seviyorum, İstanbul dışında da farklı şehirler gördüm. Dağcılığı çok seviyorum, otostop çekiyorduk daha gençken. O yüzden olabildiğince gezmeye çalıştım. Bir yıldan fazla Diyarbakır ve Şanlıurfa şehirlerinde bulundum. Maraş oralara biraz benziyor ama tabii pandemi dönemi olduğu için o kadar belli olmuyor. Ama yine de buranın insanlarının kesinlikle Batı'ya göre farklı olduğunu düşünüyorum. Zaten şöyle bir deyim var, "Köylülerini tanımadan Türkiye'yi tanıyamazsın." Buna çok inanıyorum. Aslında bir sırt çantasıyla yürüyerek, dağlarda yaylalarda gezerken Türk kültürünün daha iyi tanınabileceğini düşünüyorum. Bu misafirperverliği büyükşehirlerde de görüyorum ama doğuda çok daha açık, çok daha şeffaf bir şekilde görünüyor.

Sizce Türkiye'de şehirliler ile taşralılar arasında belirgin farklar var mı?

Sadece şehirlilerle taşralılar arasında değil, İstanbul'daki birçok semtte insan-



Şiirin gerçeklikle alakası olduğunu düşünüyorum ve bu yüzden şairin şiiriyle sorular sorarak bir muhalefet geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum

lar taşralılar gibi yaşıyorlar. Yani taşrada bir yaşam tarzı var, yaşama karşı farklı bir bakış açısı var. Ama Türkiye'deki merkezi şehirlerde hayatın daha hızlı olduğunu söyleyebilirim, farklı kültürleri daha hızlı bir şekilde görüyorlar. Bu da aslında bence olumsuz bir şey değil.

Biraz da çevirmen ve şair vasıflarınızdan hareketle, çeviriye dair de bir soru sormak istiyorum. Çevirmenin, çeviri yaptığı dillerin kültürlerine de hâkim olması yaptığı çeviriyi elbette daha üst bir noktada taşıyor, ama yine de bir dili bir diğerine bütünüyle aktarabilmek mümkün mü? Çeviri mümkün müdür?

Hedef dildeki kültürü ne kadar biliyorsan o kadar iyi çeviri yapıyorsun, buna kesinlikle katılıyorum. Aynı zamanda dile de hâkim olmak lazım. Zaten bu yüzden ben edebiyat çevirilerine yavaş yavaş başladım. Üniversitede çok iyi bir hocam vardı, Edit Tasnádi, birçok Türk romanını da çevirdi. Ondan çok şey öğrendim. Ondan sonra da Türkiye'nin farklı yerlerinde bulunup kültürünü daha çok anladıktan sonra ancak çeviriye başlayabildim. Birebir çeviri, metne bağlı olarak bazen mümkün olabiliyor, ama yine de dilin arkasındaki kültürü de öbür kültüre aktarmak gerekiyor. Mesela bir sürü "kolay gelsin", "eline sağlık" gibi her gün kullanılan ama Macarcada karşılığı olmayan ifade var Türkçede. Şimdi bunu yaratıcı bir şekilde yansıtmak lazım ki çok fazla da "kitsch" olmasın metinde. Bu roman için de şiir için de geçerli bir durum. Türk edebiyatı ve Türk şiiri, Macar edebiyatından çok daha duygusal. Bu, kelime zenginliğinden ve tabii ki kültürden kaynaklanan bir şey. Şimdi bu dildeki bir metni birebir çevirirsen, böyle tatlı, balla şeker karışımı bir şey ortaya çıkıyor ki Macar okuru da "Yok, ben o kadar tatlı sevmem." diyebilir bu noktada. Yani çeviri yapılan dili biraz daha dönüştürmek gerekiyor. Kastım Türkçe bir metni Macarcalaştırmak değil, ama biraz kültürel bir geçişe imkân sağlayacak bir köprü kurmak diller arasında. Bu anlamda birebir çevirinin çok anlamsız olduğunu düşünüyorum. İfadeler üzerine çok düşünmek lazım, biraz daha yan anlamlara kaymak gerek ki hedefteki anlama gelebilsin çeviri. Zamanında çeviri teknikleri hakkında biz Macaristan'da konferanslar da yaptık, günlerce bu konular hakkında tartıştık. Çok güzel örnekler çıktı ortaya. Bizim de aslında Macar edebiyatını burada tanıtabilmemiz için Türkiye'den Macaristan'da yaşamış, orada eğitim görmüş, kültür alanında çalışan insanlara ihtiyacımız var, onlar çevirmeli Macarca metinleri. Çünkü ancak o zaman size gerçekten ulaşabilir dilimizdeki anlamlar, mesajlar.

Yani iyi bir çevirmen olmak için, o kültürü iyice benimseyebilmek için o ülkede yaşamak mı gerekiyor?

Orada bulunmakta bence çok fayda var. Bunlar kulağa biraz gerçeküstü gelebilir ama o ülkenin havasını solumak, orada oturmak, ağaçlarını görmek bile çeviri metin üzerinde çok faydalı olabiliyor.

Büyük Türk şairi İsmet Özel, "Dünyaya alışan şiir yazamaz." diyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, dünyayı kabullenen şiir yazabilir mi?

Güzel bir söz, çünkü bu birçok anlama gelebilir. Bir anlamda dünyaya alışan insan artık tembelleşir. Dediğim gibi, her zaman biraz muhalefet olmak gerekiyor. Biraz farklı açılardan dünyaya bakmak gerekiyor. Şimdi, Macar edebiyatının en önemli yayınlarından birinin, haftalık bir edebiyat dergisinin adı "Hayat ve Edebiyat." Bir kısmı siyaset ve kültür yazılarından oluşuyor, ikinci yarısı da edebiyattan. Aslında şöyle bir tartışma var: Daha fazla hayat mı, daha fazla edebiyat mı? Buradaki denge nasıl oluyor? Sadece edebiyatla zor oluyor. Mesela Marcel Proust önce otuz küsur yaşına kadar yaşıyor, sonra kapanıyor ve yirmi sene boyunca o zamanlar yaşadıklarını yazıyor. Ondan sonra artık hiç yaşamadığı için sadece yazdığı zamanları yazabiliyor ki o şekilde verimli olunamaz. O yüzden bence hayata yine de bakmak gerekiyor. Hayata alışmak ise tabii farklı bir şey. Alıştığımız yalnızca bir hayat tarzının, hayat akışının içinde olmak demek tabii ki... Artık bir şey sorgulamıyoruz, sorgulamak lazım bence de. Şair şiir yazarak yeni şeyler kazandırıyor dile. Dünyada keşfedecek bir şeyi kalmayan şiir yazamaz diye de biliriz.

Balkanlar'da şiir ne durumda? Deneysel, görsel şiir alanlarında gelişmeler var mı?

Balkan terimi çok ilginç bir şey aslında, Macarlar hiçbir şekilde kendilerini Balkanlar'ın içinde görmüyorlar. Balkanlar onlar için güney sınırlarında başlıyor. Türkiye'de Balkanlar'ı Macaristan'a kadar düşünüyorlar belki, bir de Romanya da içinde olunca. Ama bu bölgeyi düşünürsek bence her dil biraz farklı biçimlerde aynı yöne doğru gidiyor. Zaten Yugoslav ülkelerdeki edebiyat daha ilerlemeci, avangart, sürrealist şekilde düşünen bir şiir dili geliştiriyordu, o yüzden orada görsel şiir dediğimiz şey daha yaygın. Orada şiirin görsellikle arası da eskiden beri, altmışlardan, yetmişlerden beri daha iyi. Yetmişlerde Macaristan'da da böyle bir neo-avangart akım vardı ama o artık belki son on senedir yeniden moda oldu diyebiliriz. Bulgaristan şiiri hakkında pek bir fikrim yok ama onlar daha çok epik şiir yazıyorlar gibime geliyor. Zaten Romanya, Sırbistan, Makedonya şiirlerini de daha önce dediğim gibi bizim bağlantımız olduğu için, orada Macar azınlıklar olduğu için biliyoruz. Yeni nesil onarla daha çok diyalog hâlinde, Romanya'daki Macarlar ile Romanlar birbirini çeviriyor vesaire, bu yüzden Bulgaristan'dansa onları daha iyi biliyorum. Türkiye'de de sanırım en azından üç-dört akım, bakış açısı var. Bu yüzden bu coğrafyada şiir çok güzel yıllar yaşıyor bence. Denemeler var ve bu denemeler arasında çok güzel örnekler oluyor. Ne kalacak, ne kalmayacak, yine tarih değerlendirecek bunları. Ama bu dönemde şiir okuyan biri olmak çok güzel bir şey.

GERÇEK HAYAT

DERGİMİZ HER AY KAPINIZDA

ABONE OLANLARA

YAYINLANMIŞ 20 SAYI YA DA
BİR ÖMÜR RAMAZAN KİTABI HEDİYE

YILLIK ABONELİK ~~₺156~~ **₺139**





Kredi Kartına 9 Taksit

ÜCRETSİZ KARGO

D&R, Seçkin Kitapçılar, Zincir Marketler ve **Gazete Dergi Satış Noktalarında**

birlikte.com.tr ve **0212 467 6717** nolu telefondan sipariş verebilirsiniz.

BİP Sipariş Hattı:
0535 250 48 48

albayrak Medya

dünyakadar

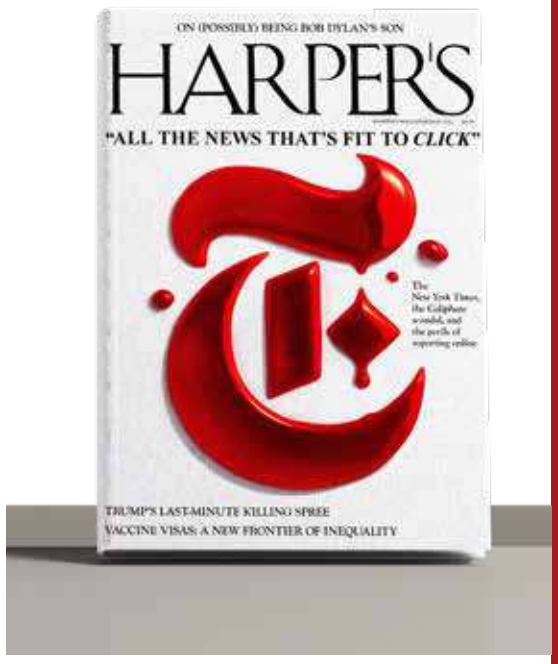
THE NEW YORKER

The New Yorker, mayıs ayında yayımlanan son sayısının kapağında, uluslararası arenada ismini duyurabilmiş İstanbullu tasarımcı Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun "Venturing Out" adlı çalışmasına yer vermiş. "Kapağın Hikâyesi" köşesinde ise sanatçı ile pandemi tecrübesini konu alan bir söyleşi gerçekleştirilmiş. Devamında Jill Lepore; tükenmek, yanıp bitmek, mahvolmak anlamlarına gelen "burnout" kelimesinin günümüz toplumunda böylesine revaçta olmasının olası nedenlerini incelemiş. Peter Schejeldahl, Manhattan'da yer alan Frieze New York Galerisi'nin mevcut salgın dönemindeki hâlini ve müzeleri yeniden gezebiliyor olmanın kıymetini dile getirirken Vinson Cunningham, "Zoetrope" ile "The Forbidden City" isimli güncel tiyatro oyunlarına dair travma konusunu işleyen bir eleştiri yazısı kaleme almış. Mevzubahis edilen "Zoetrope" oyununda bir çift olarak yaşayan ana karakterlerin her ikisi için de cinsiyet atfında bulunulmak istenmediğinde kullanılan "they" ve "them" zamirlerinin tercih edilmesi dikkat çekiyor. Derginin "Karikatür" kısmında "Aşı olduktan sonra yapabileceğiniz şeyler: Aşı olmanız gerektiğini artık düşünmek zorunda kalmamak." temasında mizahi çizimler var. Aynı zamanda iki şiir, iki de hikâyenin yer aldığı bu sayıya Hannah Goldfield, İsrail'in Filistin'e olan ölçüsüz saldırılarının iyiden iyiye arttığı 14 Mayıs tarihinde İsrail mutfağından bir yemeği, "challah"ı tanıtan bir yazı ile katkıda bulunmuş.



HARPER'S

Mayıs ayında *Harper's*, *New York Times* gazetesinin bir skandalını öne çıkarıyor: Hâlife anlamına gelen Caliphate adlı podcast programında Kanadalı Shehroze Chaudhry, Suriye'ye kaçıp IŞİD'e nasıl katıldığından ve bu uğurda iki kişiyi kalbinden bıçakladığından söz ediyormuş. Gazeteci Rukmini Callimachi, 2018 yılında davayı başlattıktan, podcast programı milyonlarca kişiye *New York Times* adı altında ulaştıktan ve bir katilin elini kolunu sallayarak ülkesine geri dönebilmesi Kanada'da oldukça tepki yarattıktan iki yıl sonra yapılan araştırmalarda Chaudhry'nin Suriye'ye gittiğine dair hiçbir iz bulunamamış. Gazeteci James Harkin bu olay bazında online gazeteciliğin tehlikelerini ve süreci yürütürken yapılan hataları vurguluyor bu yazıda. Sam Sussman, "Sessiz Tip" isimli anı yazısında Bob Dylan'ın oğlu olmanın nasıl bir şey olabileceğini gerçek hikâyelere dayanarak aktarıyor. "Okumalar" köşesinde "The Sorrows of Young Wörter" ("Genç Sözcüklerin Acıları") başlığına sahip bir yazı görüyoruz. Almanya'daki Leibniz Enstitüsünün yayımladığı, Covid-19'un ortaya çıkışından beri dile kazandırılan ve içerisinde binden fazla sözcük yer alan listeden bir alıntı yer alıyor bu yazıda. Jill Bialosky, Moby-Dick romanındaki Pequod karakterinin açıldığı denizlerde gerçekleştirdiğini fark ettiği bir gezi esnasında balinaları izlerken kız kardeşinin intiharını anımsamış ve "Devils in the Deep" yazısı da işte bu çağrışımlar sonucunda kaleme alınmış.



ZOETROPE: ALL-STORY

Efsanevi *Baba* filmi serisinin yönetmeni Francis Ford Coppola'nın çıkardığı, dört ayda bir yayımlanan sanat ve edebiyat dergisi *Zoetrope*, bahar sayısı ile karşımızda. Bu sayının misafir tasarımcısı: Jeffrey Gibson. Sanatçı, "Tasarım Üzerine Notlar" kısmında yeniliğin peşinden gidenlerin azınlık olduklarını ve "azınlık" sözcüğünden nefret ettiğini dile getiriyor. Bizler "çoğunluk" olsaydık işler nasıl olurdu, bu defa bunu düşünelim, diyerek bitiriyor notunu. İçeriğini kısıtlı tutan Zoetrope dergisinin bu sayısında tasarımcının notu da dahil olmak üzere yalnızca altı yazı yer alıyor. Bunlardan ilki, Deborah Forbes'un "Meet Me at the Edge" öyküsü. Ölüm döşeğinde bir anne ile iki kızının hikâyesini anlatıyor bu öykü. Girişinde annenin iç seslerini duyuyoruz: "Bana gece olduğunu söyleyin, inanayım. Sabah deyin inanayım." Öykü titizlikle işlenmiş, gündelik konuşmalar ile edebi derinlik dengede tutulmuş; şiirsel, kederli bir son ile de bitirilmiş. Bu sayıdaki diğer kurgu metinleri, Steven Millhauser'dan, "Hayatımın kadını olduğunu biliyorum, öyleyse basit bir huyunun mutluluğumu zedelemesine niçin izin vereyim?" sorusuyla hemen ilgi çeken, "A Common Predicament" öyküsü, Tommy Orange'dan "Sentence", Sefi Atta'dan "Plantation Boulevard" öyküleri ve David Bezmozgis'in, "Belki de bir uygulamadan tanıştınız. Belki bir fotoğrafını beğendin, belki de o seninkini." cümleleriyle başlayan, ilişkileri konu alan "The Test" başlıklı yazısı.



dünyadan

Hazırlayan: Zeynep Kantarcı

THE POETRY MAGAZINE



Aylık şiir dergimiz, Jade Pilgrom'un iç açıcı kapak tasarımıyla bir kez daha baharı ağırlıyor. Ashley M. Jones, "Editörün Notu"nda anneannesine dair son derece duygusal bir anekdot ile başlatıyor bu sayıyı. "Anneannem bir şairdi. Hiç kitap yazmadı, akademisyen de değildi, ancak elleri ve bedeniyle, kendine has yaşama şekliyle, kelimelere hayat verişiyle bir şairdi." diyor derginin ilk sayfasında. Dikkatimizi ilk çeken başlık, Faisal Mohyuddin'in yazdığı "Allah Kaleleri". Şiir, "Bu gece, yanına uzanıp / Ayetel Kürsi'nin esirgeyen ruhunu / parıldayan yüzüne, / büyümekte olan bedenine üflerken / ben de Allah'ı düşündüm, / Kalelerini, / Tek kişilik tahtını." dizeleriyle bitiyor. Mohyuddin, şiirinde beş yaşındaki oğluna hitap ederek yabancı bir ülkede İslam dinini yaşamayı konu alıyor. Bu sayıda Rochelle Hurt'ün iki şiirini görüyoruz, biri "Bazıları Savaşı Bir Şarkıyı Sever Gibi Sever", diğeri ise "Bazıları Savaşı Bir Evi Sever Gibi Sever". Bu şiirlerin ikisi de aslında düz yazıdan, birer paragraftan oluşuyor. "Ahşap çerçeveli savaş. Orijinal cam levhalı savaş. Kümbeti olan savaş." ifadeleriyle başlıyor ikincisi. Sonrasında Tarik Dobbs'un bir kaligramını, yani sözcüklerin ifade ettikleri kelimeyi resmedecek biçimde sıralandığı bir şiiri -yahut resmi- var. Fakat kullanılan "bird" sözcükleri bir kuşa değil, ağaca işaret ediyor bu şiirde. Ağacın altına toprak gibi uzanan sözcüklerin son cümlesi ise, "İçerisinde bulunan her kuşun bir insansız uçak aracı olduğu bir ağaç."

THE COMMON



Kendini "modern bir mekân algısı" olarak tanıtan *The Common* dergisi, bu ay 21. sayısını yayımlamış. Bu sayının dosyası Fas'a, Arapçadan çevrilen öykülere, Ürdün'ün Hindiyeh Müzesi'nde bulunan sanat eserlerine ayırılmış. Genç ve farklı sesleri duyurmayı hedefleyen derginin bu tema seçimiyle vaadini gerçekleştirdiği rahatlıkla söylenebilir, sayıyı okumaya başlar başlamaz görülebiliyor bu. Abdel-Latif Al-Idrissi, "The City's Pantaloons" öyküsünde "Amerika'ya göç eden Arap genç" kimliğini başarıyla işlemiş. Öyle ki öykünün başlığında da olduğu gibi bazı sözcükler İngilizce kılınmadan, Arapça hâlleriyle bırakılmış. Kol saatleri, küfürler, Mercedesler, plazalar, kadınlar ve aşikâr edilen bedenleri... Bölümlere ayrılan öykünün ikinci başlığı ise pek hoş: "The Maqam of Self-Opposition" ("Kendine Muhalefet Olma Makamı.") Bir diğer çeviri öykü ise Mohamed Zafzaf'a ait. Bu öyküde, belki bizim ülkemizde bile pek çok derginin yayımlamak istemeyeceği düzeyde dini ve kültürel unsurlar bulunuyor. Bir adam, çocuk sahibi olmak için evlendiği ikinci eşiyle, oğullarının doğum günü partisinin haremlik selamlık olmasını tartışıyor ve çağrılan müzisyenlerin "erkek ama kör" müzisyenler olmalarında karar kılınıyor. Hisham Bustani, "Oryantalizmden Arınmış Bir Doğu" adlı yazısında Faslı kadınların kısa öykü yazma macerasından, sufizmden ve "gerçek Doğu"dan söz ediyor. Bu sayıda tam yirmi dört adet şiir, on beş öykü, üç de deneme yer alıyor.

GRANTA



En son kış sayısını incelediğimiz *Granta*, bahar sayısıyla 155. kez yayımlamış bulunuyor. *The Common* dergisinin Fas edebiyatına yer verdiği gibi Granta da bu sayısında -kapak tasarımında da açık bir şekilde görülebileceği üzere- İspanyol dilinin genç romancılarını konuk etmeyi seçmiş. "İspanyolca Granta" projesini senelerdir yürüten dergi, İspanyol yazarlar dosyasını ilk kez 2010 yılında düzenlemiş, ikincisi ise 2021 bahar sayısı olmuş. Otuz beş yaş altında, çoğu nitelikli vasıflara sahip olan yazarlara yer verilen bu dosyada, yirmi beş adet öykü yer alıyor. Carlos Fonseca'nın sekiz kısma ayrılan "Ruins in Reverse" öyküsü, ana karakterin yırtık bir gazete parçasında okuduğu bir haber ile, Balkan Savaşları esnasında uykusuzluk hastalığından muzdarip olan askerlerin uzun zaman sonra ilk kez uyuduklarında daha önce hiç görmedikleri bir rengi rüyalarında görmeleriyle başlıyor. Savaş sonrasında, daha önce şahit olunmayan bu mavi türevi renkte kuşkonmazlar topraktan doğunca rengin savaşta kullanılan kimyasallardan kaynaklandığı anlaşılıyor. Camila Fabbri, "Nobody Knows What They're Doing" ("Kimse Ne Yaptığını Bilmiyor") başlıklı öyküsünde, "Kız kardeşlerim o anda bir şeyleri çözmek üzere olan iki hayvandı." derken Aniela Rodríguez, "Days of Ruin" ("Yıkıntı Günleri")'nde, "Geldiğin denizden, içerisinde kaybolmaya yazgılı olduğun denize..." diyor.

HZ. ALİ CENKLERİ: KENDİLİĞİNDEN OLANIN GÜZELLİĞİNİ DÜŞÜNMEK- 2

SİLVAN ALPOĞUZ

Tursun Fakı'nın metni, Osmanlı'nın kurucu kadrosu içinde bizzat yer alan bir âlime ait olması sebebiyle büyük öneme sahipti. Bununla birlikte *Hz. Ali Cenkleri*'ni daha kapsamlı okuyarak, sonraki dönemlerde dolaşıma giren metinlerdeki "başlatıcı kuvvetleri", yani kahramanın hangi mücadeleye ne saikle koşulduğunu, topluma hangi motivasyonun ne gibi koşullarla arz edildiğini araştırmanın bu ilk yazı için tamamlayıcı bir yanı olacağını düşündüm.

Cenknâmelerle ilgili ilk yazıda Tursun Fakı'nın *Kıssa-ı Umman* isimli eserinde mitsel söylemin ardında yatan anlamı bulmaya çalışmış, oradaki efsanevî güçler ve düşman temsilinin ötesinde Hz. Süleyman üzerinden üretilen cihan hâkimiyeti mefkûresine dair bir anlatıyla karşılaşmıştık. Bu mefkûre, Osmanlı özelinde bu metinle birlikte nizam-ı âlem yorumunun ilk telifine dönüşüyordu. Tarihin burasında bu Türkmen güruh, kendinde olanı bu şekilde dönüştürdüğü gibi, "dışarıdan aldığı" edebi bir tür olan cenknâmeyi de sözgelimi, Baciyan-ı Rum'u Zeliha isminde bir kadınla simgeleştirerek kendi olmasından ileri gelen kabiliyetlerle kendine özgü bir hâle getirebiliyordu.

Tursun Fakı'nın metni, Osmanlı'nın kurucu kadrosu içinde bizzat yer alan bir âlime ait olması sebebiyle büyük öneme sahipti.

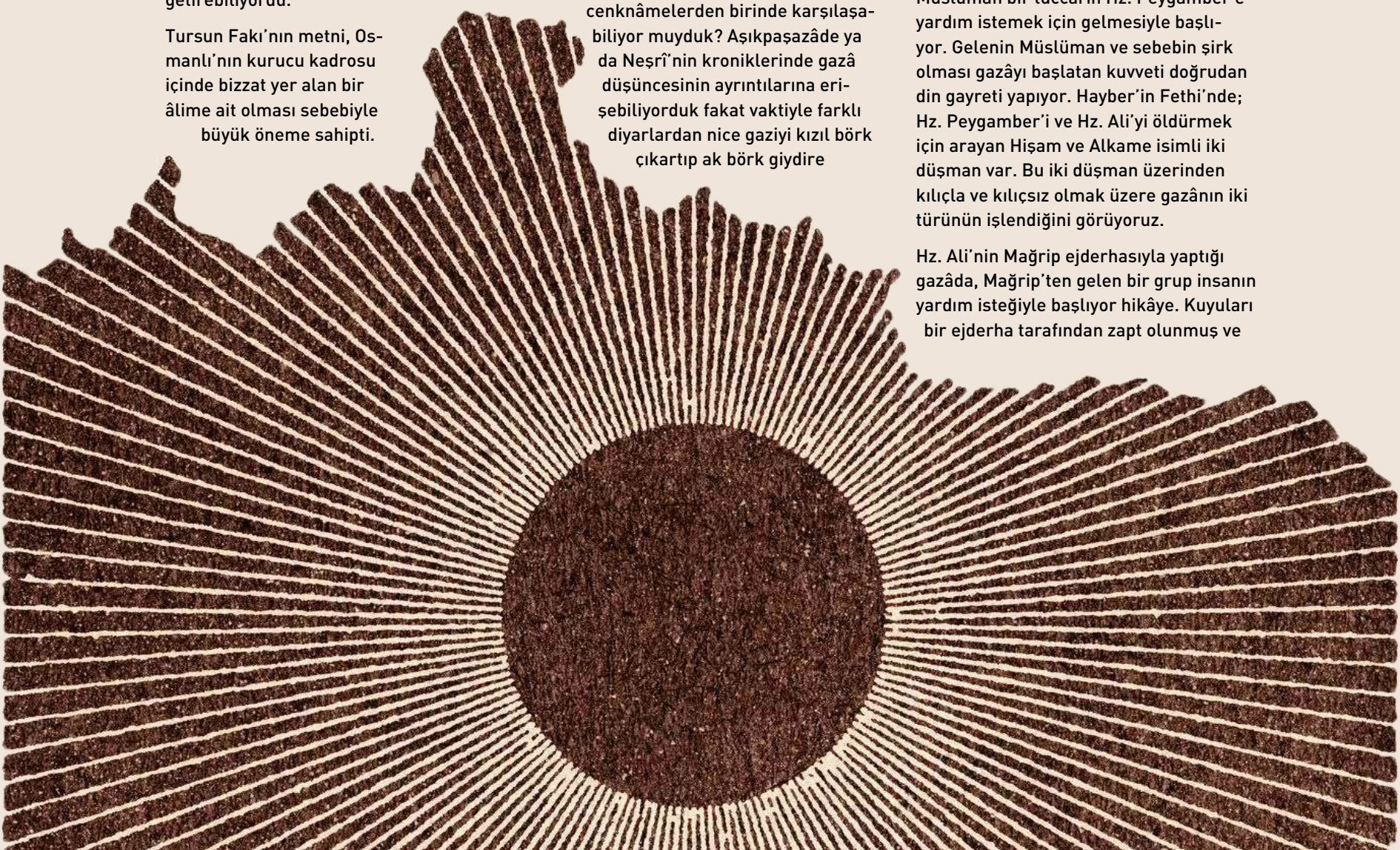
Bununla birlikte *Hz. Ali Cenkleri*'ni daha kapsamlı okuyarak, sonraki dönemlerde dolaşıma giren metinlerdeki "başlatıcı kuvvetleri", yani kahramanın hangi mücadeleye ne saikle koşulduğunu, topluma hangi motivasyonun ne gibi koşullarla arz edildiğini araştırmanın bu ilk yazı için tamamlayıcı bir yanı olacağını düşündüm.

Evet, Tursun Fakı'yla başlayan cenknâmeler Osmanlı'da gazâ ideolojisinin öncü metinleri sayılabilirdi; fakat bu düşünce sisteminin dayandığı ilkeler sonra gelen metinlerde ne ölçüde yer alıyordu? Mesela eserini gaziler tarihi olarak nitelendiren Ahmedî'nin, "Gazi ol kanmaya ganimet kim/ Mal içundur haramilik gazavat" dizelerinde söz edilen ilkeyle sonraki cenknâmelerden birinde karşılaşabiliyor muyduk? Aşıkpaşazâde ya da Neşrî'nin kroniklerinde gazâ düşüncesinin ayrıntılarına erişebiliyorduk fakat vaktiyle farklı diyarlardan nice gaziyi kızıl börk çıkartıp ak börk giydire rek yanında toplayan çağrının yasaları sonraki cenknâmelerde ne ölçüde mevcuttu? İlkeler ve hikâyeler arasında birbirini doğuran kuvvet canlılığını sürdürmüş müydü?

Bu sorular için Tursun Fakı'nın yanına İsmail Toprak'ın yayıma hazırladığı *Hz. Ali Cenkleri*'ni de eklemek istedim. Bu cenknâmelerin Osmanlı toplumunun ilerleyen dönemlerinde kabul görmüş olması bu yazı için yeterli şartı sağlıyor. Niyetimiz, metinlerde Hz. Ali'yi alıp mücadeleye götüren kuvvetleri dizimsel bir tahlil yaparak görebilmek.

İlk gazavat; *Kıssa-ı Umman*, arkadaşlarını sahte bir ilahın dinine kaptırmış olan Müslüman bir tüccarın Hz. Peygamber'e yardım istemek için gelmesiyle başlıyor. Gelenin Müslüman ve sebebin şirk olması gazâyı başlatan kuvveti doğrudan din gayreti yapıyor. Hayber'in Fethi'nde; Hz. Peygamber'i ve Hz. Ali'yi öldürmek için arayan Hişam ve Alkame isimli iki düşman var. Bu iki düşman üzerinden kılıçla ve kılıçsız olmak üzere gazânın iki türünün işlendiğini görüyoruz.

Hz. Ali'nin Mağrip ejderhasıyla yaptığı gazâda, Mağrip'ten gelen bir grup insanın yardım isteğiyle başlıyor hikâye. Kuyuları bir ejderha tarafından zapt olunmuş ve



bu tek su kaynağından içen zehirleniyor. Hz. Ali ejderhayı öldürmek için giderken bir gazâ ilkesi olarak mazlumlar için gazâ fikri işlenmiş oluyor. Berber Kalesi Cengi'nde, kalenin şehzadesi Beşir, dili kesilmiş hâlde Hz. Peygamber'e gelir ve şifa bulduktan sonra başına gelenleri anlatarak yardım ister. Yine bir mazlumla başlar hikâye fakat Beşir yalnızca mazlum değildir burada. O Müslüman olduğu için dili kesilmiştir. Bu yüzden, Müslümanların birliği/hukuku üzerine gazâ ilkesi belirir.

Havernâme; İslam topraklarında gerçekleşen üç kaçırılma vakasıyla başlıyor ve bir savunma stratejisi olarak gazâ fikri öne çıkıyor. Kan Kalesi Cengi, davet edildiği düğüne hediye götürecek varlığı olmayan Hz. Ali'nin bu durumu çözmek için bir kâfir kalesinden ganimet almaya niyet etmesiyle başlıyor. Gazânın iktisadî ve itikadî boyutu, ganimet alınacak yer ve niyet vurgusu.

Son hikâyede ise Hz. Ali'nin oğulları; Hasan, Hüseyin ve Hanefi'nin yolu karşılaştıkları bir kitâbeden sonra üçe ayrılıyor. Oğullardan her biri bir yol seçiyor ve birbirine koşut üç hikâye üzerinden; açık şekilde düşmanlık yaparak saldıran ile gazâ, gizli düşmanla gazâ ve kan dökmeden siyaset yoluyla gazâ tasnifi yapılıyor. Üçünde de farklı davranış kalıpları teklif ediliyor.

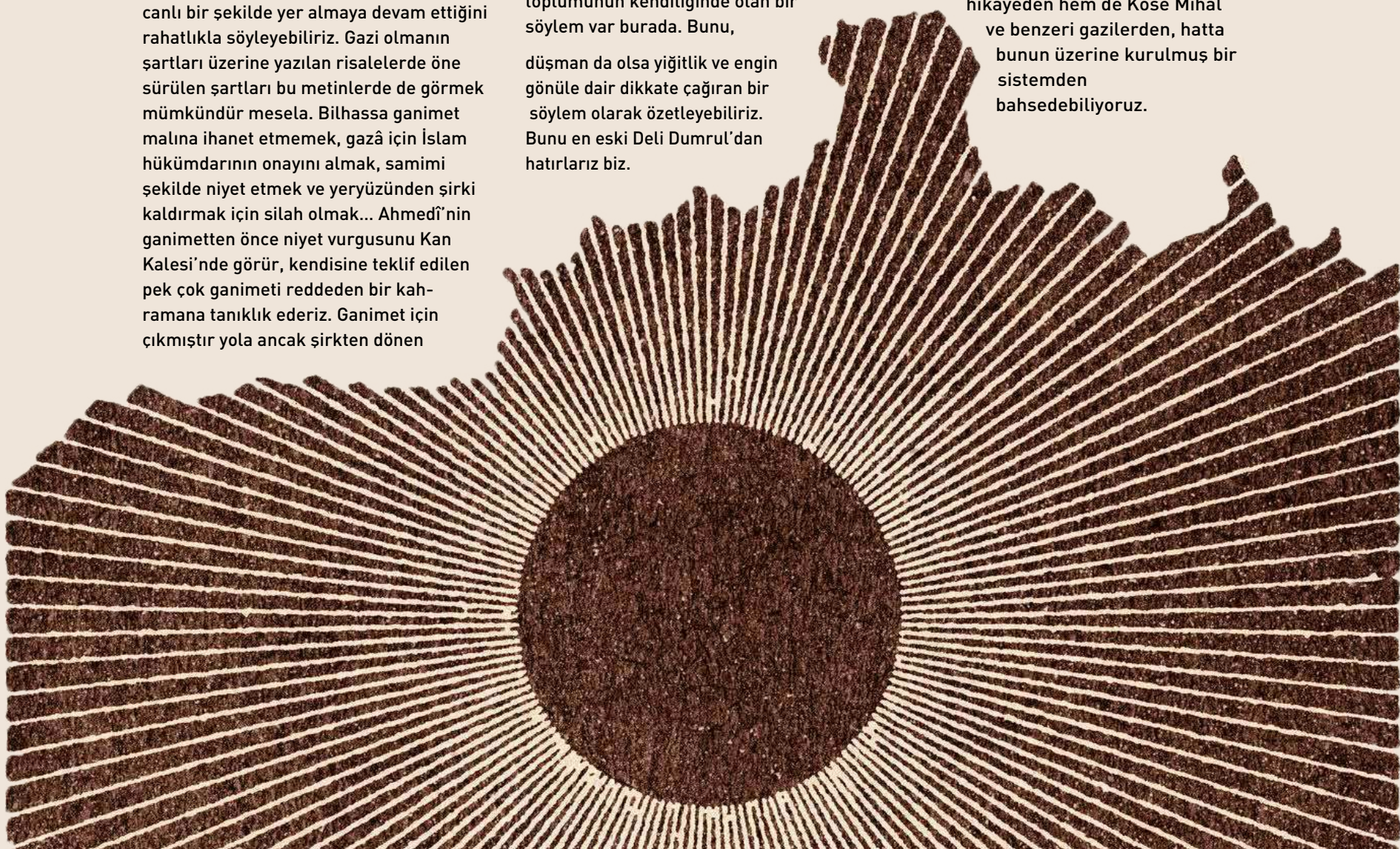
Tüm bu hikâyeleri başlatan kuvvetlere baktığımızda, bunların tekdüze veya rastgele metinler olmadığını, gazâ ideolojisinin bu metinlerde ilkeler bağlamında canlı bir şekilde yer almaya devam ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Gazi olmanın şartları üzerine yazılan risalelerde öne sürülen şartları bu metinlerde de görmek mümkündür mesela. Bilhassa ganimet malına ihanet etmemek, gazâ için İslam hükümdarının onayını almak, samimi şekilde niyet etmek ve yeryüzünden şirki kaldırmak için silah olmak... Ahmedî'nin ganimetten önce niyet vurgusunu Kan Kalesi'nde görür, kendisine teklif edilen pek çok ganimeti reddeden bir kahramana tanıklık ederiz. Ganimet için çıkmıştır yola ancak şirkten dönen düşmanların malı onun için dokunulmaz olmuştur artık. Oruç tarihinde Osmanlı gazâsı tarif edilirken, "Zira bunların bünyadı sair mülük gibi mümine tagallüble olmayub heman mahza gaza ve cihadla olmağın (...)" satırlarını hatırlarız. Sonra Hz. Ali, biri hariç her gazâya Hz. Peygamber'in onayıyla gitmiştir. Burada istisna teşkil eden tek hikâye Kan Kalesi'dir. Yoksul düşmüş olan bir Hz. Ali temsili, mahcubiyetinden Hz. Peygamber'e danışmadan çıkmıştır bu kez yola. Hz. Ali neden onay almadan gazâya çıkmaktadır bu hikâyede? Bir destan kahramanından farklılık gösterir bu hâliyle. Ama belki de zaruret durumunda gerekli ihtiyarı vurgulamak için böyle bir sıradışılık tercih edilmiştir.

Bu hikâyeler içinde Hayber'in Fethi ise bir özelliğiyle diğerlerinden bir adım öne çıkar. Burada kendiliğinden olana dair Dede Korkut'un Deli Dumrul'undan *Hamzanâme*'de Hamza ile Rüstem'e kadar devam eden önemli bir işlevle karşılaşırız.

Hayber hikâyesinde Hz. Ali, iki düşmandan Hişam'a karşı amansız bir mücadele verirken Alkame'ye karşı kendi isteğiyle esir düşecek kadar hoşgörü içindedir. Neden? İkisi de Hz. Peygamber ve Hz.Ali'yi öldürmek kastıyla aramaktadır hâlbuki. Fark; Hişam bunu katı bir kinle yaparken Alkame'nin sevdiği kadının gönlüne girebilmek için yapmasındadır. Günümüz için belki de pek mühim görünmeyen bu farkın, hikâyenin coşkuyla anlatıldığı o günlerde ne kadar sevildiğini, benimsendiği hayal etmek zor değil. Çünkü Türk toplumunun kendiliğinde olan bir söylem var burada. Bunu,

düşman da olsa yiğitlik ve engin gönüle dair dikkate çağıran bir söylem olarak özetleyebiliriz. Bunu en eski Deli Dumrul'dan hatırlarız biz.

O, Azrail'e savaş açarken tanımadığı bir yiğit adına, bundan sonra hiçbir yiğidin canı alınmasın diye savaş açmıştır. Hamza'nın cenk meydanına çıkan oğlu Rüstem'i kâfir de olsa yiğitlere kıymamak hususunda ısrarla uyarması da yine aynı reflekstir. İlginç ve güzel olan, bir davranışın herhangi bir eserde işlenmiş olması değil, asırlar boyu bir değeri sürekli güncelleyerek kendine has kılabilmiş olmaktır. Maya dediğimiz, hamur dediğimiz şey bu olmalı. Karşılaştırmalı bir örnekle daha iyi ifade edebiliriz bunu. Kamal Abdulla'dan bir örnek: Deli Dumrul mücadelesinin bir benzerini Yunan mitolojisinde Admetos ile Herakles'te de görürüz. Orada da Admetos ölüm tanrısından kurtulmak için önce anne babasına sonra karısına gider. Orada da Herakles ölüm tanrısıyla savaşır. Fakat ikisi arasında çok temel farklar vardır. Herakles dostunun menfaati için savaşırken Deli Dumrul tanımadığı bir yiğit için savaşmaktadır. Admetos karısının can verme teklifini kabul ederken Deli Dumrul etmemiş, onun yerine Tanrı'dan ikisi için de aynı akıbeti dilemiştir. Admetos'un anne babasının sonu bilinmezken Dumrul'un anne babasının ölümle cezalandırıldığını biliriz. Muhtemelen Dumrul tanımadığı bir yiğit için dava gütmese Hayber hikâyesinde Hz. Ali'nin Alkame'yi kendine yakın bulması olanaksız olacak veya toplum nezdinde karşılıksız kalacaktı. Toplumun kendiliğinde bu değer maya tutmuş olduğu için bugün hem bu hikâyeden hem de Köse Mihal ve benzeri gazilerden, hatta bunun üzerine kurulmuş bir sistemden bahsedebiliyoruz.





GERÇEKTEN NASILSIN?

Ali Ayçil

1. Çocukluğunuzdan hatırladığınız ilk şey nedir?

Dalgınlık.

2. Müfredat dışında okuduğunuz ve "çok iyiymiş" dediğiniz ilk kitap neydi?

Robinson Crusoe

3. Doğa mı şehir mi? Şehirse neden, doğaysa neden?

Şehir. Çünkü ıssızlık insana büyük gelir.

4. Şu günlerde en çok hangi soruyu soruyorsunuz?

Niye şaşırdın?

5. Neydi "o şarkı"nın adı?

Dolama'yı Aysun Kahraman'dan dinlemek.

6. Biri vardı değil mi "bu insan" olmanızı sağlayan, kimdi o?

Kendim.

7. En sevdiğiniz kurgusal erkek karakter kimdir?

En sevdiğim sıralamaları bana göre değil. Ama Ester'in Mirası'ndaki Lajos sevdiklerimden biridir mesela.

8. En sevdiğiniz kurgusal kadın karakter kimdir?

Usta ve Margarita'nın Margarita'sı.

9. Tarihteki favori kahramanlarınız kimlerdir?

Ömer Hayyam, Genç Osman, Beşir Fuat, Namık Kemal

10. Tarihte en sevmediğiniz karakter kimdir?

Bütün 'Firavun'lar.

11. Şunu görmeden/yapmadan ölmek istemem, dediğiniz şey nedir?

Uzaylılarla ilk temas.

12. En çok ne yaparken mutlu olursunuz?

Yağmurlu bir gün, tenha bir yol ve ben kendi kullandığım araçla uzak bir yerlere gidiyorum.

13. En sevdiğiniz erdem hangisidir?

Ahlâkçılık yapmamak.

14. Hangi hataları hoşgörüyle karşılayabilirsiniz?

Büyük hataları.

15. Hangi film? Niçin?

Dogville olabilir. İnsanın doğasının iyi mi yoksa kötü mü olduğunu sorguladığı için.

16. Batı'yı ve Doğu'yu nasıl tanımlarsınız?

Biri aklının öbürü kalbinin kölesi.

17. Yaşayabileceğiniz en mutlu an.

Kavuşmak; bir şiire, bir insana, bir şehre...

18. Siz şimdi gittiğiniz o şehri çok sevmişsinizdir. Biraz anlatsanıza.

Şam Kapısı, Nebî Davud Kapısı, El Halîl Kapısı gibi kapıları vardı. Zeytin Dağı'ndan bakınca, insana zamansızlığın kenti gibi görünürdü. Hem yerin altında hem de yerin üstündeydi. Çile Yolu, Ağlama Duvarı ve Aksa'da aynı Tanrı'ya ağlayarak yalvaran insanlar gördüm ama üçe ayrılmışlardı. Sonuncuların inançları henüz taptazeydi. Çarşılar mallarını hala kervanlardan indiriyor gibiydi; çarşılarından çağlardan geçer gibi geçtim. Hala aklımdadır.

19. Bize bir nasihat vermenizi istesek...

Nasihat, bir yaşlı konforudur.

20. Son olarak, nasılsınız?

Daima karamsar.

DÜNYAYI EVİNİZE SIĞDIRIN



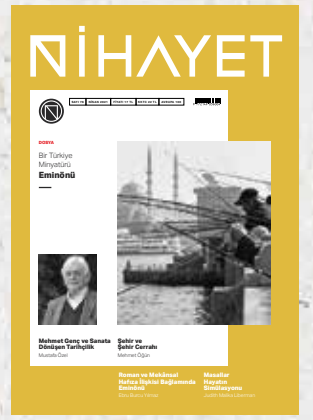


YILLIK ABONELİK	~~₺156~~ ₺139
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺276~~ ₺159
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺120~~ ₺60
YAYINLANMIŞ 6 SAYI	~~₺60~~ ₺35





YILLIK ABONELİK	~~₺156~~ ₺139
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺276~~ ₺159
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺120~~ ₺60
YAYINLANMIŞ 6 SAYI	~~₺60~~ ₺35





YILLIK ABONELİK	~~₺208~~ ₺169
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺208~~ ₺199
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺156~~ ₺60





YILLIK ABONELİK	~~₺208~~ ₺169
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺364~~ ₺199
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺156~~ ₺60





YILLIK ABONELİK	~~₺156~~ ₺139
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺364~~ ₺169
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺120~~ ₺80





YILLIK ABONELİK	~~₺208~~ ₺169
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺364~~ ₺199
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺156~~ ₺60





YILLIK ABONELİK	~~₺264~~ ₺219
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺472~~ ₺249
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺208~~ ₺80
YAYINLANMIŞ 6 SAYI	~~₺102~~ ₺40





YILLIK ABONELİK	~~₺104~~ ₺99
YILLLIK ABONELİK + YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺188~~ ₺129
YAYINLANMIŞ 12 SAYI	~~₺168~~ ₺60
YAYINLANMIŞ 6 SAYI	~~₺84~~ ₺35

Kredi Kartına 9 Taksit

ÜCRETSİZ KARGO

birlikte.com.tr ve **0212 467 6717** nolu telefondan sipariş verebilirsiniz.

WhatsApp Sipariş Hattı:
0535 250 48 48

albayrak Medya

Z. HİLAL KARATAŞ



KALDIRIM MÜHENDİSLİĞİ OLARAK:

KÜLHANBEYLERİ

Külhanbeyleri, tulumbacılarla birlikte yangına gider, bazen beygir sürücülüğü yaparlardı. İçlerinde hırsızlık da yapanlar olmasına rağmen, bunlar bir dilim peynir, iki kesme şeker gibi aşırmalar olduğundan halk çoğu zaman hoşgörü ile karşılardı.

"ekmek, dostluk, hürriyet peşindeyim"
(M.Eloğlu, Kaldırım Mühendisi)

TDK'nın dediğine göre kendine özgü giyinişi olan, argo konuşan, başıboş, haylaz delikanlı, serseri, hayta anlamlarına gelen külhanbeyi kavramının arka planında ise köklü bir geçmiş ve itibarlı bir zümre var. 1683-1846 yılları arası ocak olarak varlığını sürdüren, aykırı bir sınıf olarak kabul gören külhanbeylerinin ortaya çıkışı ve zapt edilişi Osmanlı'nın sosyal devlet anlayışı sayesinde olmuştur. Külhanbeyleri, ekseriyetle ailesi olmayan, yersiz yurtsuz çocuklardır. İyiliksever hamam sahipleri, soğuk kış günlerinde bu kimsesiz çocuklara acıyarak hamamlarının külhan bölümünde kalmalarına rıza gösterir. İşte bu yüzden adları, hamamların altında bulunan kapalı ve geniş ocak anlamına gelen külhan kelimesinden gelir. Belli bir ocak disiplini ile hareket eden külhan geleneğinin ortaya çıkışı İstanbul'da olmuştur. Fethinden kısa süre sonra yapılan Gedikpaşa Hamamı, İstanbul Külhanbeylerinin bir araya geldiği ilk yer olarak bilinir. Daha sonraları külhanlar arasında bir üst mercii hâline gelen bu hamamın Külhanbaşısı, diğer külhanlar arasındaki anlaşmazlıkları da çözen kişi olmuştur. "Destebaşı" unvanlı bu kişilerin temel görevlerinden bir diğeri ise



kimsesiz çocukları sınava tabi tutarak külhana kabul etmektir. İki aşamalı bu imtihanın ilk aşaması için külhanbeyi adayına eski, yırtık kıyafetler giydirilip eline torba verilir ve bu torbayı akşam düzenlenecek olan törende pilav ve helva yapılabilmesi için malzemeyle doldurması istenir. Torbayı doldurabilen aday ilk aşamayı geçmiş kabul edilir ve hazırlanan akşam yemeğinden yemeyip herkese su servisi yapar. Yemek sonrasında külhancı, bir lokma ekmeği tuza batırır, ritüelleri hâline gelmiş, bizim de *Yeni Tasvîr-i Efkâr*(1919) gazetesinde yayımlanışıyla haberdar olduğumuz şu şiiri okur:

"Bu ocağın adı gerçek külhandır,
Yersizlerle yurtsuzlara mekândır.
Nice erler yetişmiştir külhandan,
Kim bilir kim bugün nerede pinhandır.
Ana baba bucağına sığmayan
Yavrucaklar bu ocakta mihmandır.
Pirimizdir bizim Koca Lâyhâr,
Hak budur kim eşi gelmez sultandır.
Hû çekelim Lâyhâr'ın ruhuna hû
Anun için bay ü geda yeksandır"

Şiiri okuduktan sonra lokmasını ağzına atar ve sofradakilere de şiiri tekrar ettirir.

İkinci aşama "kardeşlik töreni"dir. Bu tören için külhanbeyi adayına, ondan üç dört yaş büyük bir külhanbeyi ile adına "Lâyhâr'ın Kefeni" denilen büyük bir gömlek giydirilir ve külhancı tarafından külhandaki herkesin kardeş olduğuna dair bir konuşma yapılırdı. Konuşmanın, "...Bir anadan doğanlar, bir babadan olanlar birbirlerini boğazlar. Lâyhâr'ın evlâtları birbirlerini bir vücut bilirler. Bu kefene sağlığında girenler, ölünceye kadar birbirlerini ayrı görmezler." kısımları hayli dikkat çekicidir. Sonrasında Lâyhâr'ın ruhuna fatihâ okunur, o gece çocuklar aynı gömleğin içinde uyurdu. Burada parantez açıp külhanbeylerinin pîr olarak kabul ettiği Lâyhâr'a kısaca değinmemiz zannediyorum ki yerinde olacak. Rivayete göre Lâyhâr, Gazneli Mahmud (998-1030) döneminde bir hamamın külhanında yaşayan sürekli şarap tortusu içen, kimilerine göre ayyaş kimilerine göre sûfi bir zattır. Bir gün Gazne sultanlarının değer verdiği bir danışman ve şair olan Hâkim Senâî'nin yolu Lâyhâr ile kesişir. Şairle alay etmesi sebebiyle külhancı uyarılır çünkü Senâî, "padişahın arifi, âlim, fazıl ve gazi bir zattır". Bunun üzerine Lâyhâr, "O âlim ve fazıl değil âciz bir zattır. Sultan olsaydı nefsine zebun olmazdı, âlim olsaydı dünya yükünden şatafatından da kurtulmuş olmalıydı. O âlim, fazıl ve şair değil, dünya zevkleri için kendi gibi bir âcize iltica etmiş bir zavallıdır. Her gün bir şeyler alırım ümidiyle Sultan'a methiyeler dizip ona yaltaklık ediyor. Saçma sapan sözler toplayıp şiir yazdım sanıyor" der.

Kimilerine göre nefisle savaşmayı maksat edindikleri için dilenen bu topluluk, kadın ve çocukları savunur, hamalların yüklerini sırtlanmalarına yardım ederlerdi.

Bu sözler üzerine Senâî, dünya nimetlerinden elini ayağını çeker; zenginliğini, rütbesini, şöhretini bir kenara bırakarak inzivaya çekilip Lâyhâr gibi yaşamaya başlar. İşte külhanilerin pîrinin hikâyesi budur. Peki, A.Hamdi Tanpınar'ın "Külhani Lâyhâr'ın yolundan giden bakımsız sefil, fakat kalpleri hayat neşesi ve dostluk bağları ile dolu avare çocuklar" dediği külhanbeyleri hayatlarını nasıl bir düzende sürdürmüştür biraz da bundan bahsedelim. Genellikle bir mesleğe yönelmeyen külhanbeyleri geçimlerini sağlamak için dilenerek yiyeceklerini çıkarırlardı. Kimilerine göre nefisle savaşmayı maksat edindikleri için dilenen bu topluluğun Yahudilere saldırmaları, seyyar satıcılardan bir şey istemeleri yasaktı.

Bununla birlikte kadın ve çocukları savunur, hamalların yüklerini sırtlanmalarına yardım ederlerdi. Bazen tulumbacılarla birlikte yangına gider, bazen beygir sürücülüğü yaparlardı. İçlerinde hırsızlık da yapanlar olmasına rağmen, bunlar bir dilim peynir, iki kesme şeker gibi aşırmalar olduğundan halk çoğu zaman hoşgörü ile karşılardı.

Bir zamanlar İstanbul sokaklarının temizliğini de gönüllü olarak yapan bu grup, yoldan temizledikleri çamurlara karşılık gelen geçenden "helva parası" isterdi. Bu sebeple kendi argolarında çamur, ziyafet anlamına gelmektedir.

Akşam olduğunda, herkesin hamama dönmesi beklenerek kapılar kapatılır ve yine son kişi gelene dek yemeğe başlanmazdı. Yemekten sonra ise dama, tavla, barbut gibi oyunlar oynanıp şarkı ve şiirler söylenir sonra da hazırlanan küller üzerinde uykuya dalarlardı.

Zaman içinde yozlaşan dilenmekle yetinmeyip zor kullanmaya başlayan bu ocağa, Abdülmecid (1839-1861) döneminde son verilir. İstanbul hamamlarından bine yakın külhanbeyi toplanır ve aşağılanmadan, içinde bulunulan durum kendilerine izah edilir. Bunun neticesinde zor kullanılmadan 16 yaşından küçükler, orduya ayakkabı diken Kalavrahane'ye gönderilirken büyük olanları asker olarak görevlendirilir. Kendilerine ait konuşmaları, giyim tarzları, yaşayışları olan topluluk bu şekilde son bulur.

Ana Britannica'nın ilgili maddesindeki açıklamada, İstanbul'da sokak serserilerine verilen isim olarak geçen, külhanbeyleri hakkındaki bilgilerin günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli kaynaklar ise Ebuzziya Tevfik'in *Yeni Osmanlılar Tarihi ve* Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi* olmuştur.

ARZ VE SEMANIN BİRLEŞTİĞİ YER: "HİRA"

Hz. Peygamber, vahiyden önce putlara hiç tapmamasına rağmen Kâbe'yi tavaf eder ve Hacerü'l-Esved'i tazim ederdi. Onu, Kâbe'nin dışına çıkaran şey hem Kâbe'nin etrafındaki putlar hem de Kâbe'nin meşruiyeti ardına saklanmış toplumsal yozlaşmaydı.

MUHAMMED YAZICI

Yalnızlığı seven biri için insanlar çekilmez olur. Zaten insanlar çekilmez olduğunda yalnızlık sevimli olur. Birbirini var eden iki haldir bu.

En güzel insan, yalnızlık sevdirildikten sonra şehir hayatının keşmekeşliğinden uzaklaşmak için vesileler arıyordu. Kendisinden önce, şehrin "iyi" insanlarının gelenek hâline getirdikleri bir uygulamaları vardı; sayıları oldukça az olan bu güzel insanlar, yılın belli dönemlerini şehrin dışında bir mağarada uzlet içinde ibadetle geçiriyorlardı. Dedesi de bunlardan biriydi...

Abdülmuttalib'in onun hayatında çok müstesna bir yeri vardı. Şahsiyetinin şekillendiği dönemleri, Mekke'nin bu asırlık çınarının gölgesinde geçirdiğini biliyoruz. Karakterinin kavislerini çizmiş biri olarak dedesinin ve en az dedesi kadar faziletli insanların âdetlerini sürdürmek istiyordu. Şehirden uzaklaşmak için "uzlet" iyi bir fırsattı.

Uzlet için dağın zirvesindeki bir mağarayı tercih etmesinin hikmetlerine geçmeden önce eski dünyadaki dağ kültünün ne anlama geldiğine bir bakalım. Dönemin insanının ve toplumsal vasatın idrakinde dağ kültünün ne ifade ettiğini bildiğimizde inziva için neden böyle yerlerin tercih edildiği daha iyi anlaşılacaktır.

DAĞ KÜLTÜ

Yerküre üzerinde var olmuş bütün din, kültür ve medeniyetlerin mutlaka kutsal mekânları olmuştur. Dağlar kültü, kutsal mekân algısının hep en başında yer alır. Yeryüzünün neredeyse bütün kutsal mekânları dağlardan oluşur. Kudüs, Hz. Davut tarafından zapt edilip ahit sandığını naklettiği bir dağın adıdır. (Siyon) Hz. Süleyman, kutsal mabedi bir dağa (Moriya Tepesi) inşa etmiştir. Hz. Musa'nın kırk gün inzivada kaldığı ve ilk defa Tevrat'ı aldığı yer, Sina Dağı'dır. Hz. Musa, Mısır dönüşünde yine bu dağda Allah ile görüşmüştür. Hz. İsa, Zeytin Dağı'nda inzivaya çekilmiş ve "Dağ Vaazı" diye bilinen meşhur vaazını burada irat etmiştir.

Bu durum sadece semavi dinlere mahsus değil. Uzak Doğu din ve kültürlerinde de dağ kültünün önemli bir yeri vardır. Japonlar için Fuji Dağı kutsaldır. Oraya çıkarak hacı olurlar. Hatta Fuji Dağı'na tanrı anlamına gelen "kami" derler. Hinduizm'in kutsal metinleri olan "vedalar"ın bir bölümü olan Rigveda, dağlara yapılan bir yakarıştır. Dünyanın en büyük ve en yüksek dağı kabul edilen Himalayalar da Uzak Doğu toplumları için kutsal kabul edilir. Olimpus Dağı, Grekler için tanrıların ikametgâhıdır. Fenikeliler, tapınaklarını dağlara kurmuş, Cermenler de ayinlerini hep dağlarda icra etmişlerdir.

Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal kabul ettikleri dışında Akdeniz kültür havzasında çevre halkı tarafından kutsal kabul edilmiş dağlar da mevcuttur. Kahire'deki Mukattam Dağı, Suriye'de Lükâm Dağı, Beyrut'ta bulunan Lübnan dağları bunlardandır.

Çeşitli din ve kültürlerdeki dağlarla kurulan kutsiyet ilişkisinin arkasında iki temel saik yatıyor: Birincisi -özellikle eski dünyanın- insan idrakinin tanrı tasavvuru, azamet-kudret üzerinden oluşmuştur. Tanrı, her şeyden önce en büyük ve en güçlüdür. Dağlar olanca büyüklüğü ve ihtişamıyla tanrıyı temsil ederler, âdeta yeryüzünün tanrılarıdır. Bazı Uzak Doğu dinlerinde dağların her şeyi görüp duyduğuna inanılması bundandır. Kur'an, -ilk muhataplarının zihinlerindeki dağ algılarına uygun olarak- emanetin dağlara teklif edildiğini, fakat dağların bu sorumluluğu almamasına rağmen insanın üstlendiğini söyleyerek emanetin ne kadar büyük olduğunu ifade etmiştir.

İkincisi, insanın var olduğu günden bu yana büyük bir hayranlıkla izleyip akıl erdiremediği varlıklardan biri de göklerdir. Gökler, insanoğlu için her dönemde gizemini korumuştur. İşte dağlar, göğe yakın olduğu için kutsal kabul edilmiştir. Gök; tanrıların evi, dağlar ise o evlere ulaşan dikey patikalardır. Homeros, tanrının dağlardan inerek taraftarlarına yardım edip tekrar dağlardan göklerdeki tahtına döndüğünü söyler. Bu anlayış o kadar kabul edilir olmuştur ki, bazı toplumlar yaşadıkları bölgede dağ bulunmadığı için kuleler dikerek tanrıya yakın olmaya çalışmışlardır. Meksika piramidi olarak bilinen "Teocalli" bunlardandır. Eski Mezopotamya'da Zigguratlar ve Sümerlerdeki Babil Kulesi yine aynı maksatla inşa edilmiş mekânlardır. Hz. Musa, firavunu imana davet edince "Ey seçkinler, sizin için benden başka tanrı tanımıyorum. Ey Haman! Hadi benim için tuğla fırınını yak ve bana bir kule yap. Belki orada Musa'nın tanrısını görürüm."(Kasas 28) şeklinde karşılık vermesi, eski Mısır'da da aynı anlayışın varlığını gösteriyor. Bütün bu örnekler, İslam öncesi toplumların dağ telakkilerini anlatıyor. Peki, İslam'ın kutsal mekân algısı nedir? Ya da şöyle soralım: "İslam'ın kutsal mekânı var mı?"

İSLAMIN DAĞLARI

İslam'da mekân ve zaman kutsiyeti vahiy eksenlidir. Kur'an'da yemin edilen zaman ve mekânların birçoğu bir şekilde vahiyle ilişkilidir. Çünkü yeminin bir anlamı da şahit tutmaktır. Bazı mekân ve zamanlar, Allah'ın iradesinin yeryüzündeki tecellisine mazhar olmaları itibarıyla vahyin hakikatine şahit olmuşlardır. Mekân ve zamanların

kutsiyeti bu şehadetlerine dayanır. Ayrıca, Kur'an'ın kutsiyet atfettiği yerlerin neredeyse tamamı yine dağlardır. Tin suresinin ilk üç ayetinde zikredilen ve yemin edilen mekânlar peygamberlere vahyedilen yerlerdir. İlk ayetteki incir ve zeytin aslında incir ve zeytinin çokça yetiştiği iki dağı, ikinci ayette zikredilen "tur-i Sinin" Sina Dağı'nı ve üçüncü ayette de "emin belde" ile Mekke kast edilmiştir.

İncir Dağı, Hz. İsa'nın orada dünyaya gelmesi ve ilk vahiy almasından; Zeytin Dağı, Şam bölgesinde İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerin ilk defa burada görevlendirilmelerinden; Tur-i Sinin, Hz. Musa'nın Allah ile görüşmesinden; "Beledi'l-Emin" ise, son peygamberin doğup büyüdüğü ve peygamber olduğu şehir olan Mekke'den dolayı yemine konu edilmiştir (Razi). Dikkat edilirse Hz. İsa ve Hz. Musa'ya vahiy gelen dağlara yemin edilmesine rağmen Hz. Muhammed'e gelince bütün şehre yemin edilmiştir. Hâlbuki o da öncekiler gibi ilk vahyi bir dağda almıştı. Bunun iki sebebi var: Birincisi, Nur Dağı şehre çok yakın olduğu için şehrin bir parçası olarak kabul edilmiş ve ayrıca özel olarak zikredilmemiştir. İkincisi, diğer iki peygambere vahiy tek seferde verilmesine rağmen son elçiye peyderpey gönderilmiştir. Dolayısıyla şehrin her yeri vahye mazhar olduğu için tamamına yemin edilmiştir.

MEKKE' DE BİR DAĞ

Şimdi insanlık tarihinin en önemli hadisesine şahitlik eden dağa yani Nur Dağı'na gelelim. İnsanlığı aydınlatan nurun ilk defa orada tecelli ettiği için bu ismi aldığı söylenmiştir. Fakat daha doğru olan görüş, İslam'dan önce de bu isimle anıldığı yöndedir. Kervanların geceleyin yollarını kaybetmemeleri için üstünde sürekli bir ateş yakıldığından dolayı bu ismi almıştır.

Nur Dağı, Mekke'ye beş kilometre mesafede üstünde volkanik kayalıklardan oluşan mağaraların bulunduğu bölgenin en yüksek dağıdır. Dağın zirvesinin yaklaşık 20 metre kadar altında Hira Mağarası bulunur. Bazı kaynaklar dağı da bu isimle zikretmişlerse de bu doğru değildir. Mağaraya Hira isminin ne zaman verildiğini bilmiyoruz fakat uzlet için kullanılmasından hareketle bu ismi almış olması muhtemeldir. Zira Hira, araştırma anlamına gelir. Her ne kadar mağara dense de aslında volkanik kayaların üst üste yığılmasıyla oluşmuş muntazam olmayan toplamda iki metreküplük bir alandan ibaret bir boşluktur. Yüksekliği ortalama bir insanın ayakta durduğunda başı tavana değmeyecek kadar, uzunluğu yine bir insan boyunda, genişliği ise uzunluğunun yarısı kadar dikdörtgen prizma şeklinde bir yerdir. Mağaranın iç krokisinin bir mezarı andırması dikkate şayandır. Uzlet geleneğini sürdüren abidlerin kaldığı çilehaneler de Hira gibi mezar şeklinde inşa edilmiştir. Bunun

Yerküre üzerinde var olmuş bütün din, kültür ve medeniyetlerin mutlaka kutsal mekânları olmuştur. Dağlar kültü, kutsal mekân algısının hep en başında yer alır.

sebebi, ölüm murakabesini sağlamaktır. Uzlet için Hira'nın tercih edilmesinde iç mimarisinin etkisi olmuş olabilir.

Hz. Peygamberin inziva için burayı tercih etmesinde kendisinden önce uygulanagelen bir geleneğin etkili olduğu söylemiştik. Mekke'de bu gün üç aylar diye tabir ettiğimiz mevsim girdiğinde bazı kimselerin Hira'da inzivaya girdikleri nakledilir. Hira'da inziva yapanların genelde İslam'dan önce tevhidi temsil eden kişilerden oluştuğu gözlemlenir. Bunların en önde gelenlerinden biri Zeyd bin Amr'dır. Hatta Hira'da ona ait bir yer olduğu da söylenmiştir. Hanifler olarak da anılan bu şahsiyetler içinde yaşadıkları toplumun dini yaşamlarına muhâlif oluşlarıyla öne çıkmış kişilerdi.

Bazı kaynaklar Hira'da ki inzivayı münferit bir uygulama değil de herkesin bildiği bir ritüel olarak aktarmıştır. İnzivaya çıkmadan önce ve dönüşte tavaf yapılması fakir fukaraya tasaddukta bulunulması gibi muayyen bir ibadet icrasını andıran uygulamalar Hira'daki inzivanın münferit bir âdetten ziyade herkesçe yapılan şartları ve rükûnları olan bir ibadet olarak kabul edilmesine sebep olmuşsa da bu doğru değildir. Arapların şehir dışına çıkmadan önce ve şehre döndüklerinde tavaf yapma gelenekleri vardı bu o âdetin bir parçasıdır. Ayrıca fakirlere sair zamanlara nispeten daha fazla tasaddukta bulunması inzivadan ziyade içinde bulundukları mevsimden (üç aylar) kaynaklanır. Buna karşılık Sprenger ve Bell gibi bir grup oryantalist ise Hira'da uygulanan şeyin hiçbir şekilde ibadet sayılmayacağını söyler. Onlara göre inziva, Arap tarihçileri tarafından Hristiyan keşişlerin manastırdaki inzivalarına bakarak geriye yönelik bir yorumlamayla sonradan ihdas edilmiştir. Aslında Hira'da olan şey Taif ve Vadi'l-Kura gibi yerlerde yazlık imkânı olmayan Mekkelilerin serinlemek amacıyla dağın tepesinde yazlamasından ibarettir.

Hz. Muhammed, Mekke'nin ileri gelenlerinin yazlıklarının bulunduğu yeşilliği ve akarsularıyla bilinen Taif vb. şehirlere gitmeye maddi imkânı olmadığı için eşi Hatice'yle beraber yazları Hira'da geçirmiştir. Hz. Hatice'nin zaman zaman kocasıyla beraber Hira'ya çıkması da bunun en büyük delilidir. Bu değerlendirme tipik bir oryantalist kötü niyeti barındırdığı açık fakat asıl içler acısı olan, bir kısım sözüm ona tarihçilerin bu gayriciddi sözleri bir görüşmüş gibi takdim edip üzerine yorum yapmalarıdır.

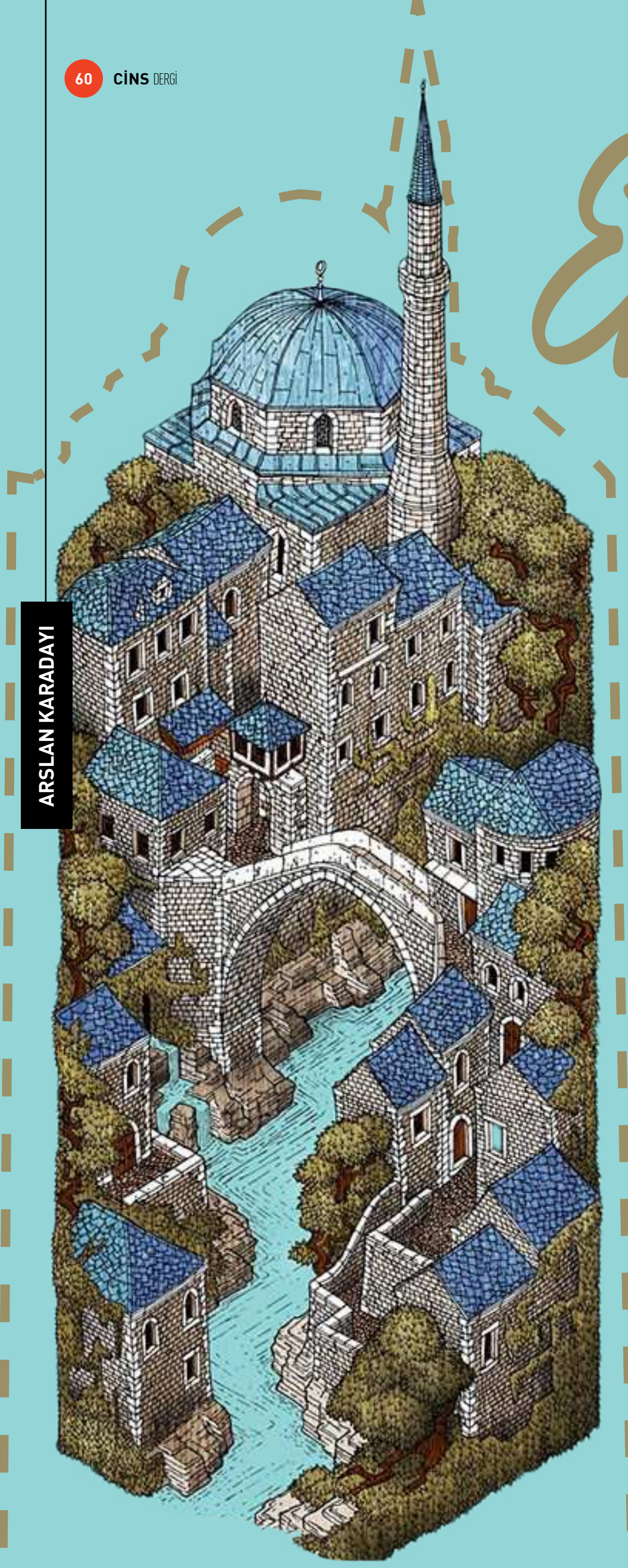
Hira'da uygulanan şey, cahiliyenin ortak bir ibadeti değildi fakat mesire maksadıyla yapılan bir tebdili mekân da değildi. Belli başlı şahısların münferiden uyguladıkları özel bir ibadetten ibaretti. Herkesin yapmadığı fakat yapan kişilerin fazilet ile anıldıkları Arap şiirlerinde de konu olmuş bir uygulamaydı. Ebu Talib bir kasidesinde Kureyş'in Ramazan ayında Hira'da yaptığı ibadetten, infak ve tasadduktan bahseder. Aynı şekilde inzivada bulunan kişilere yemek götürüldüğü de nakledilen bilgiler arasındadır. Hatta Efendimiz bir defasında Zeyd bin Amr inzivadayken ona kurutulmuş et ikram ettiği ve Zeyd'in "Ben putlara kesilen hayvandan yemem." dediği, buna karşılık efendimiz onlara kesilmediğini söyleyince ikramından yediği nakledilir.

Bu hadise, son elçinin hem inziva geleneğine vâkıf olduğunu hem de Haniflerle ilişkisinin var olduğunu gösteriyor. En güzel insan, 35 yaşından sonra bu gruba dâhil olarak selefleri gibi her yıl ramazan ayı geldiğinde yanına uzun süre saklanabilecek yiyecekler alıp Hira'ya çıkar ve orada bazen bir hafta, bazen on gün, bazı zamanlarda da kırk gün ibadetle meşgul olurdu. Özellikle Hira'yı tercih etmesinde kendisinden önce süregelen geleneğin etkili olduğu söyledik. Fakat başka saiklerin de bu tercihte etkili olduğu muhakkak.

Hz. Peygamber, vahiyden önce putlara hiç tapmamasına rağmen Kâbe'yi tavaf eder ve Hacerü'l-Esved'i tazim ederdi. Onu, Kâbe'nin dışına çıkaran şey, hem Kâbe'nin etrafındaki putlar hem de Kâbe'nin meşruiyeti ardına saklanmış toplumsal yozlaşmaydı. Kâbe, bütün kutsiyetiyle oradaydı fakat Kureyş'in çevirdiği entrikaların merkezi olan Darü'n-Nedve, Kâbe'nin hemen yanı başındaydı. Her türlü zulüm ve haksızlık Kâbe'nin kutsal örtüsü altında icra ediliyordu. Sadece çıplak tavaf uygulaması bile, hayâ abidesi o şahsiyeti Kâbe'den uzaklaştırmaya yetiyordu. Onlar; hacılara su dağıtma, Kâbe'ye ihtiram gibi riyakârane bazı uygulamalarla işledikleri cürümleri gizlemeye çalışıyorlardı. En güzel insan, Kâbe'nin etrafında dönen dolaplara sabredemediği fakat Kâbe'den de vazgeçemediği için Hira'yı tercih etmiş olmalıdır. Çünkü mağaranın dışa açılan penceresinden Kâbe görünüyordu. Hâlâ bugün etrafı gökdelenlerle çevrili olmasına rağmen aynı yerden Kâbe net olarak görülür. Mekke'nin içinde bulunduğu zulüm düzeni, onu Kâbe'den uzaklaşmak zorunda bıraksa da Hira ona uzaktan da olsa Kâbe'ye bakma fırsatı veriyordu.

Efendi

ARSLAN KARADAYI



Necmi, çiftliktekiler dışında bir insanla konuşmayalı çok zaman olmuştu. Gelen bu haber, ortaokulda bayramda sahneye çıkıp bayram şiiri okur gibi heyecanlandırdı Necmi'yi. Hiç tanımadığı ve kentli birisi kendisiyle görüşmek istediğini arz etmişti.

Mezarlıktan çıktığında, kolundaki ağrıyı hatırladı. Oradayken de ağrısı dinmiş değildi fakat ruhunda yaşadığı devasa zonklama, uzuvlarını perdelemişti ve acısını duymuyordu. Mezarlığın karşısındaki evin bahçesinde yayılan çınar ağacını görünce avare ruhu sanki yeniden bedenine yerleşti. Şu ardında duran mezarlığa gelen tüm tabutlar yanıyordu şimdi içindeki harman yerinde. Çocukların şen kahkahaları, saman balyalarını topladıkları tırmıkların ucunda asılı kalmıştı. Burada bir gece düşledi sonra. Ürküyordu. Birden sabah ezanını hatırladı. Güç buldu. Oysa şimdi vakit ikindi vaktiydi. Güneş, akşam serinliğini arzulayan bedenini kavuruyor ve sanki mümkün olan tüm gerilimi yaşatmak istiyordu. Uzun, ağır, sıcak geceler... Böyle geceler ölüm kokardı. Ölüm, baştan aşağı yayılır ve o beldeyi içine hapsederdi. Kelimeleri yetmeyen ahâlinin, kabı miadınca doldurduğu dualar, semavî kürsüye arz olunurdu. Bilmeden girilen dehlizlerde, cesaret mıntıkasının tüm yasakları çiğnenirdi. Henüz dehlizin başındaydı. Bir adım kalmıştı. Hatta belki bir kurbağa sıçrayışı cesareti kadar mesafe...

"Gidelim Hâlit. Midem bulanıyor. Elime örümcek ağları dolanıyor. Keşke hiç gelmeseydik, hemen gidelim" dedi Necmi Bey. "Çiftliğe dönelim".

"Peki efendim" dedi Hâlit ve usulca kapıyı açarak Necmi Bey'i araca buyur etti.

Çiftlik, ilçenin bir saat kadar dışındaki vadideydi. Etrafında tarihi kazılar yapıldığı için vadinin çok büyük bir kısmı sit alanı ilan edilmiş ve imara kapanmıştı. Necmi Bey'in çiftliği, çok kısa bir mesafe ile sit alanı olmaktan kurtulmuştu. Üstelik yeni bina yapılmayacak olması harikulade idi. Fakat buradaki çalışmaların, havası zaten güzel olan bölgeye turistik hareketlilik kazandıracağı söyleniyordu. Necmi Bey'in çiftliğine çok talip çıkmıştı ancak Necmi Bey hiçbirini kabul etmemişti. Herhangi bir teklife dahi fırsat vermeden, gelenlerin hepsini geri çevirmişti.

O büyük geceden sonra İstanbul'daki dükkânlarını satmış ve evini kiraya verip buraya gelmişti. Çiftliği aldığında, büyük avlulu iki katlı sıradan bir köy eviydi. Ancak aslına uygun, hatta daha güzel olacak şekilde tadilat yaptırdı. Bahçesi, camı, penceresi ve her detayıyla âdeta yepyeni bir bina çıkagelmişti. Civardaki arkeolojik kazılar, Necmi Bey çiftliği alıp yeniledikten birkaç yıl sonra başlamıştı.

O, insanlardan uzaklaşıp dünyadan kaçtıkça olmadık yerden üzerine gelen bu yavan hayata bazen küfrediyor bazen de küfretmeyi kendine hak görmeyerek kuytusunda pısıyordu. Az uyuyor, uyuduğunda tuhaf rüyalar görüyordu. Rüyasında bazen ağaçları yiyor, bazen bir balığın üzerinde çölde gidiyordu. Bir defasında kasabanın sırtını yasladığı tepeden bir arının üzerinde uçtuğunu gördü. Her rüya yangınla bitiyordu.

Yardımcısı Hâlit'e "Hâlit" demek de garibine gidiyordu bazen. Zira Hâlit, Necmi'den on iki yaş büyüktü. Fakat hikâyenin burasında, Necmi Hâlit'i kendine yardımcı tutacak imkânı bulmuştu. Parası vardı. Gücü vardı. Daha fazla kazanmayı gerektirmeyecek kadar parası...

Oysa Hâlit, Necmi'ye "efendim" demek zorundaydı. Demezse kendi bilir, bir "efendim" diyecek bulunurdu. Bunu bilmek, Hâlit'i endişeye düşürüyordu doğru.

Ancak Necmi'yi bilmediği bir şehrin çarşısında kaybolan çocuk dehşetine gark ediyordu. Yeni birilerini tanımak midesini bulandırıyordu. Yine de bu enkazı hissettirmeden Hâlit'e maaşını eksiksiz ve düzenli ödüyordu. Ayrıca çiftliğin düzeninde; mutfaktaki Zarife, bostandaki Lütfü ve garajda çalışan Mehmet'in üzerinde Hâlit'e bir inisiyatif

Bir gece düşledi sonra. Ürküyordu. Birden sabah ezanını hatırladı. Güç buldu. Oysa şimdi vakit ikindi vaktiydi

hakkı hissettiriyordu. Hiyerarşi, gövdesinden salkım çıkan bir kök gibi sarmıştı her yerini. Bunu yaparken esasen kendi "efendi"liğini teyit etmiş oluyor ve birbirine kenetli bir mecburiyetler denklemi kuruyordu. Bu denklemden çıkan olursa, hem çıkan etkisiz hâle düşecek hem de denklemi çökertecekti. Necmi bunu bilerek yapıyordu. Kendi varlığının bitiminde devam edecek hiçbir şeyin eskisi gibi kalmasını istemiyordu. Bu, kendini devleştirmesinden mi geliyor, diye sorgulasa da... Cevabı, vaktin her zerresinde tükenmek bahsinde kurulu bir mahkemenin hem hâkimi hem sanığı olarak buluyordu. Şahit yoktu. Avukat yoktu. Savcı da yoktu. Kendine kırgınlığı, öfkesinden büyüktü. Öfke, belki bir çay içiminde geçerdi. Kırgınlık geçmiyordu. İnsan kendine kırılınca, bunun telafisi daha zordu. Gönül kendi gönlünü nasıl alırdı?

Günün ağarınca, Necmi'nin odasından müzik sesi yükselmeye başlardı. Çiftliktekilerin bilmediği sözsüz müzikler. Bazıları ecnebi hatta! Necmi'nin odası üst katta olduğundan, pencereyi açmasıyla birlikte müzik sesi özellikle garaj tarafına olduğu gibi giderdi. Bazen bir keman sesi yükselirdi. Bazen piyano, bazen klarnet... Garajdaki Mehmet'e kalsa klarnet dediğin böyle çalmazdı ama bu da adamı bir güzel yapıyordu.

Yine müzik sesinin yükseldiği bir sabah, Hâlit cesaret edip Necmi Bey'in kapısını çaldı. Odanın kapısını sadece Hâlit'in çalacağını ve onun da nadir zamanlarda

Necmi bunu bilerek yapıyordu. Kendi varlığının bitiminde devam edecek hiçbir şeyin eskisi gibi kalmasını istemiyordu.

olacağını bilen Necmi Bey bir anlık panik yaşadı. Yekten "gel Hâlit" dedi. Hâlit usulca kapıyı açıp müsaade istedikten sonra "Efendim, şu kazı yapan ekibin başındaki hoca sizi görmek, sizinle tanışmak istiyormuş. Kazıda çalışan bizim kasabanın çocuklarından biriyle haber göndermiş. Sizden cevap bekliyormuş" dedi.

Necmi, çiftliktekiler dışında bir insanla konuşmayalı çok zaman olmuştu. Gelen bu haber, ortaokulda bayramda sahneye çıkıp bayram şiiri okur gibi heyecanlandırdı Necmi'yi. Hiç tanımadığı ve kentli birisi kendisiyle görüşmek istediğini arz etmişti.

Önce duraksadı, sonra "yarın haber veririz" diyecekti ki ağzından "yok, hasta dersin. Kusura bakmasın" dökülüverdi. Hâlit de ısrar etmeden "peki efendim" diyerek odadan çıktı.

Hoca'nın arzusu Necmi Bey ile tanışmak değildi esasen, onu görmek istiyordu. Çünkü Necmi Bey'i zaten tanıyordu. Necmi Bey'in buraya yerleştiğini duymuştu ve bu bölgede kazı yapılacağını öğrendiğinde görev almak için hususi olarak uğraşmıştı.

O büyük gecede, Necmi'nin düzenlediği turistik gezi için tutulan otobüs yandığında kurtulan tek kişi bu hocaydı. Necmi'nin karısı, çocukları dahil geri kalan herkes feci şekilde vefat etmişti. Necmi Bey, işlerinden dolayı geziye gitmemişti. Ancak tüm masrafları üstlenip aklınca hayır yapmıştı.

Dehşet gecesinin tek kurtulanı hoca yoğun bakımdayken elinden geleni yapmış ve tedavisini başarıyla sonuçlandırmasına vesile olmuştu. Hoca, bir kahve içip teşekkür etmek istemişti hülasa. Hoca Necmi Bey'i biliyordu ama Necmi Bey hocanın kim olduğunu bilmeden de onu bir yabancı olarak reddetti. Kim bilir belki görüşseler, Necmi de kendini affederdi. Köle efendi, efendi kölesine hükmetmeye devam etti içindeki karanlık şatoda.

Bu çiftliğin cazibesi, çocuklarını ve karısını defnettiği kasaba mezarlığına yakın olmasıydı. Her mezarlık ziyaretinde o dehşeti yaşamaya âşık olmuştu. Çiftliği böyle şatafatlı yaparak bir efendi icat etmişti hem. Efendi, içindeki aciz köleden hesap görüyordu. Etrafta gizlenmiş tüm ruhlar, onu izliyordu.



ÇOKLUK MÜSABAKASI: ÇOK DAİMA DAHA ÇOK OLANI CELBEDER

Gazzâlî, insanın "bir olan yegâne varlığa" yöneldiği zaman âlemde çok gördüğü her şeyin azaldığını, bakışının Bir'e tebdil olduğunu ve ulaşılan bu bilgide, kişide sadece tevhidin manasının mevcut olduğunu ifade eder.

HATİCE KÜBRA YÖRÜK

Tüm dünyayı etkisiyle hapseden ve yıllarca da sürebilmesi muhtemel olan salgın bir hastalıktan daha tesirli bir olgu var karşımızda. Üstelik ne zaman etkisi altına girdiğimizi fark etmediğimiz ve dert de etmediğimiz için devasını hiç aramadığımız bir hastalık bu. Ancak sokaklarda, yakın ve uzak bakışlarda, düşünülerek ya da düşünülmeden sarf edilmiş cümlelerde ve aynada, bir "çokluk müsabakası" var. Bir başkasının ne yaşadığını hiç bilemeyecek olmamıza rağmen bu müsabakada "En çok dert bende" cümleleri havada çarpışıyor. Tıpkı, birer vazife olmasına rağmen, ailevi ve mesleki meşguliyetlerimizde "en yoğun benim" yarışına kuşanılması ya da maddi ve manevi taleplerimize en layık olanın daima kendimiz olduğunu düşünmemiz gibi... Hâlbuki insan bu müsabakaya dâhil olduğundan beri bir kazananı olmamış ve de olmayacak görünüyor. Çünkü vakitsizlik zannı vakitsizliği getiriyor, talepler talepleri ve onlara bitişik memnuniyetsizlikleri getiriyor. Dertler dertlerle yarıştığında maksuduna hiçbir zaman ulaşamıyor, çoğalıyor da çoğalıyor. Çok, daima daha çok olanı celbediyor.

Peki, çokluğun mahalli nedir? Ebu Hâmid el-Gazzâlî, bu soruya insanın cevheri (özü) diyecektir. Yani çok olarak gördüklerimiz, onlara çokluk nispet eden bir "ben" vasıtasıyla meydana gelmektedir. Gazzâlî, insanın vehimlerine varlık atfettiğinde "çokluk" (kesret) varsaydığını ve bunun neticesinde de bedbaht olduğunu ileri sürer. Bir diğer yandan ise, insanın "bir olan yegâne varlığa" yöneldiği zaman âlemde çok gördüğü her şeyin azaldığını, bakışının Bir'e tebdil olduğunu ve ulaşılan bu bilgide, kişide sadece tevhidin manasının mevcut olduğunu ifade eder. Gazzâlî'ye göre "bir olan"ın hakikati bu mertebede kişiyi merhale merhale öyle bir bilgiye muttali eder ki, muhatap olunan gerçeklik karşısında "ben" denebilecek bir ferdiyet dâhi kalmaz ve sadece Bir bilinir. Bu tevhid bilgisine muhatap olduktan sonra âleme dönüp bakıldığında ise, kişinin lisanında hayrete şâyan şu cümle belirir: "Bu âlemden daha mükemmel bir âlem mümkün değildir."

SEVEN SEVDİĞİNİN FİİLLERİNDE SADECE MÜKEMMELLİK BULUR

Çokluğun görülmediği ancak Bir olanın görüldüğü bu bakış aynı zamanda kişide muhabbetin mevcudiyetinin bir neticesidir. Gazzâlî Bir'in bilinmesinin merhale merhale gerçekleşen bir muhabbet tâlimi olduğunu vurgulayarak, tevhidin bizâtihi muhabbet kavramı ile irtibatına dikkat çekmektedir. Sevgi, aşk ve muhabbet modern dünyada her ne kadar duyu bilgimize hitap eden kavramlar olmaya itilmeye [hatta alçaltılmaya] çalışılsa da, tasavvuf geleneğinde bu bağlam zannedilenin aksine meçhul bırakılmamış ve birçok mutasavvıf tarafından da müstakil olarak muhabbet bağlamına yer verilmiştir. Sistematik ve sarih bir şekilde ele alanların başında ise Gazzâlî gelmektedir.

Gazzâlî her insanda bir meyletme yetisinin mevcut olduğunu, muhabbetin de meylin kavîleşmesiyle meydana geldiğini ifade eder. Muhabbetin muhatabı farklılık gösterebileceği gibi, kemâl ve hakiki olan ise Allah'a muhabbettir. Mahlûka muhabbet Allah'a muhabbetin ancak bir cüz'ü olarak telakki edilmiştir. Hakiki muhabbet, O'nu sevmenin mahlûkata meyletmeye galip olmasıyla meydana gelmektedir. Bu muhabbet hasıl olduğunda ise âlem, âşığa sadece mâşukunun fiili olarak görünmeye başlar. Dolayısıyla da bu âlemde süregelen ve "kötülük" atfedebileceğimiz tüm vâkıaların mevcudiyetine rağmen bir kimsenin âlemi mükemmel olarak görmesi, Allah'a muhabbetin iktiza ettiği bir neticedir. Çünkü Gazzâlî'ye göre muhabbet aynı zamanda kişiyi O'nun fiillerinden razı olmaya sevk etmektedir. Nitekim muhabbet mâşuktan gelebilecek her türlü fiile tahammül etmeyi değil, onun fiillerinden razı olmayı gerektirir ve "Bu alemden daha mükemmel bir âlem mümkün değildir" cümlesi de bu sebeple âşıkta muhabbetin hâsıl olduğunun bir emaresidir. Dolayısıyla insanın vehimlerine varlık atfetmesiyle çokluğa yöneldiğinde dâhil olduğu bu "çokluk müsabakası"nın, kendisini türlü türlü hüzünlere gark ettiği su götürmez bir gerçek olsa da; Gazzâlî'nin de ifade ettiği üzere, kişinin Bir olan varlığa yöneldiğinde "âlemin mükemmelliği"nden bahsederek neyi gördüğü ve neleri görmediği ise bir o kadar hayreti celbedicidir. Muttali olunan bu tevhid bakışının muhabbet ile doğrudan irtibatlı olması ve tevhidin müstakil olarak bir muhabbet tâlimi olarak ele alınması, insanlığa sunulan bir deva olması hasebiyle büyük bir önemi hâizdir. Çünkü günümüzde insanın yaratıcısı ile son derece mesafeli ve soğuk bir irtibat kurabileceğine inandırılması, nasıl öğrenildiği bilinmeyen ancak bir şekilde kalplere yerleşmiş bir galat-ı meşhur olarak durmaktadır.



GÖRMEK, OPTİK VE İBN HEYSEM: AYNA OLMAK

İlahi sanatın güzelliğini temaşa etmek, insanı varoluş bilincine götürür. Allah, ufuklarda ve nefislerde bize âyetlerini göstermiştir. Ebediliğin izleri oradadır. Görmek bazen Van Gogh'da olduğu gibi cezbe hâlini alabilir. *Sonsuzluğun Kapısında* filminde gördüğümüz gibi, sonsuzluğu görüyor, göstermek için resim yapıyor.

AYŞE ÇİL

Yalnızca güzelliği keşfetmek için yaşarız, başka herşey bir bekleyişten ibarettir.
Halil Cibran

Asıl felsefe, dünyayı görmeyi yeniden öğrenmektir diyor *Algının Fenomenolojisi* adlı eserinde Maurice Merleau-Ponty.

Göz, gören ve görülen olarak dış dünyaya açılan bir kapı özelliğini taşır. Fotoğraf, tabiatı ve insanı olduğu gibi kadraja taşırken kopyalama yöntemini seçmekte, bizim görmemize bir araç olmaktadır. Fakat direkt olarak gerçekle temas eden, göz ve insanın kalbi es geçilemez.

Ressam, direkt olarak hiçbir şey değiştirmeden ve farklı ve üst bir seviyeye taşımak zorunda olmadan, görme eylemini tarafsızca gerçekleştiren kişidir. Dolayısıyla kalbi tabiatla bir atıyor denebilir. Fenomenoloji, dünyanın ifşası olarak, kendi kendine dayanır ya da dahası, kendi kendini temellendirir. Fenomenoloji, dünyanın ve aklın gizemini ifşa etme görevini üstlenmiştir. Tıpkı Balzac'ın, Proust'un, Valery'nin veya Cezanne'ın eserleri gibi zahmetlidir, aynı türden bir dikkati ve şaşırmayı, aynı bilinç talebini, dünyanın ve tarihin doğmaktaykenki anlamını yakalamaya dair aynı isteği içerdiğinden böyledir.

Gilles-Gaston Granger'ye göre sanat yapıtının başarısını yapan şey, sanatçının bir durumun (konjonktürün), bir problematiğin benzersizliğini sezmiş olması ve kendisi için eşsiz bir noktada düğümlenmiş bu benzersizliğe de eşsiz bir yanıt, bir karşılık vermesidir. O halde sanatta ve fenomenolojide mevcut dikkat ve şaşırma, sonsuz ve benzersiz bir farklı aleme de işaret ediyor diye düşünüyorum. Tefekkürün, künhüne varmanın, anlam aramanın, eleştirinin, itirazın hatta sözün yerinin kalmadığı bir dönemde, modern çağda, sanat ve fenomenoloji bize temaşanın kapılarını açmaktadır.

Temaşa, insanın gözleriyle gördüğü şeyler karşısında hayret ve şaşkınlıkla kalakalması adeta mucizeyle rastlaşmasıdır. Anı eşsiz vakitler olarak yaşayabilen vaktin oğlunun ya da vaktin kızının büyülenmesidir söz konusu olan.

Göz, aynı zamanda fotoğraf sanatına yön veren bir vasıta olmuştur. Hem maddi hem de manevi olarak bu, böyledir. İnsan, görme vasıtasıyla diğer insanlara ayna olabilmektedir. Mekânsal olarak bir araya gelmekle, kalp hem tabiatla hem de insanla aydınlanmakta, hissi melekeleri açılmaktadır.

Kalbin duyuları, insanın bir araya gelmelerinde farklı hareketlenmelere sahne olmakta bu, zaman zaman sonsuzluğa açılan bir yolu işaretlemektedir.

Dünya artık görselliğin hâkim olduğu bir sürece girmiştir. Jean Baudrillard'ın bilhassa *Simulakrlar ve Simülasyon* eserinde belirttiği gibi, bu, hem olumsuz bir durum olurken hem de bazen ekran, bir insanın hakikat arayışına ışık tutabilmektedir. Aslında bu araçların iyi ve kötü kullanımıyla ilgilidir. Teknolojinin hayatla bağını kurabilmekle ile de ilgili.

"Bakmak başka, görmek başka." sözü çok geniş anlamlar içermektedir. Bu Batı medeniyetinin temelini oluşturan tümevarım yöntemini bulduğunu düşündüğümüz Bacon'ı okurken başımıza gelen şeydir. İbn Heysem'in optik ilmini ortaya koyarken oluşturduğu yöntem mi acaba? Sorulması gereken soru budur. *Tarih Hırsızlığı* eserinde Jack Goody bu konuyu etraflıca ele almaktadır.

İslam'ın altın çağında İbn Heysem'in bu buluşu, Kur'an'ın çağrısıyla kâinata bakışı ve tefekkürü, temaşasının sonucuydu elbette. Görmek ve bakmak farkı, hayatın içinde öyle aktiftir ki, birçok buluş o dönemde Müslüman bilim adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Kur'an'da tefekkür edilmesi istenen kâinatta, gözlerin ve bütün algıların keşifleri sonucunda, bilimin gerçek temelleri atılmıştır.

Eşyanın hakikatine erişme hususunda epey yol kat edilmiştir. Yapay zekânın egemen olduğu bir çağa adımımızı atarken, her zamandan çok hakikat araştırmasına ihtiyacımız var. Bu da görme ve kalp arasındaki bağla yakından ilgilidir. Rudolf Steiner'ın belirttiği gibi, insan duyularla ilgili araştırma yaparken de ruhen duyular üstü bir çaba içine girmektedir. Bu çaba da ancak kalbimizin zikir, Allah'ı anmak, temaşa ve nazar gibi kaynaklardan beslenmesiyle olabilir.

İlahi sanatın güzelliğini temaşa etmek, insanı varoluş bilincine götürür. Allah, ufuklarda ve nefislerde bize âyetlerini göstermiştir. Ebediliğin izleri oradadır. Görmek bazen Van Gogh'da olduğu gibi cezbe hâlini alabilir. *Sonsuzluğun Kapısında* filminde gördüğümüz gibi, sonsuzluğu görüyor, göstermek için resim yapıyor.

YARALI EVİ

SÜLEYMAN CERAN



Yoklukların içinde birbirlerinin yaralarını sağaltan adamlar gördüm. Birbirinin acısını yüklenen adamlar. Siperde, pusuda ve taarruzda yan yana durmuş, ölümün kıyısından kan revan içinde dönmüş adamlar. Tek varlıkları olan vücutlarını, sahibine karşılıksız vermiş adamlar.

2013 yılının Mayıs ayının başında Suriye rejim güçleri, sahil şeridindeki Banyas ve Beyda köylerinde çoğunluğu kadın ve çocuk en az 150 kişiyi öldürmüştü. Kurşunlarını zayi etmemişler, infazları bıçaklarla gerçekleştirmişlerdi. O katliamdan aylar sonrasıydı.

Belleğime mıh gibi çakılıdır aynı yılın 21 Ağustos tarihi. Rusya ve İran destekli Esed rejimi, başkent Şam'da bulunan Doğu Guta'ya, Kasyun Dağı'ndan fırlattıkları kimyasal silah başlıklı füzelerle saldırmıştı. Muadamiye, Dareyya, Ayn Terma, Cobar, Muleyhe, Kefr Batna, Cisreyn, İrbin, Hamura, Zamalka ve Duma vurulmuştu. Yüzlerce çocuk, kırılan akvaryumdan yere saçılan balıklar gibi sıçrayarak, çırpınarak canlarını teslim etmişlerdi. O günlerin sonrasıydı.

Bir cumartesi günü Antep'e vardık. Sanayi mahallesinde atıl hâlde bulunan yüz elli odalı hanın her bir odasında 2-3 aileyle birlikte yaşayan muhacirlerin hallerine şahit olduk. Kullanılmayan hanın bir odasının kirasının normal dairelerden farkı olmadığını öğrenince, memleketimizin vicdansız üyelerinden dolayı utanca gark olduk. Henüz milyona ulaşmamış muhacir sayısı. Paralarıyla geldikleri için pahalı da olsa ağırlandıkları ilk zamanlar. Ne zaman ki paraları bitecek, direniş süreci uzayacak, emperyal ülkeler işe karışacak ondan sonra yok yere dövülüp bıçaklanıp öldürülmeler başlayacak, siyasetçiler muhacirleri kovma vaadinde bulunacak. İyi zamanlar bu zamanlar. Direniş yüksek. Tüm bunlarla beraber anasızlık ve babasızlık fukaralıkla, sürgünle birleşince dünyanın en acı karışımı oluyor. Yüz binlerce insan bu acı şerbeti içmek zorunda bırakılıyor. Bir gülümseme, bir ikram, bir dokunuş çok şey değiştiriyor. Düzene uymadan, duyarlılıkları yitirmeden ve çözülmeden iyilik çabalarını inatla desteklemeye devam etmeli. Reçete bu.

Mihmandarımız bir apartmana götürüyor bizi. Suriyeli bir doktorun öncülüğünü yaptığı ve hayırsever Suriyelilerin finanse ettiği onkoloji hastalarına hizmet veren sağlık merkezindeyiz. Tüm binada kanser hastası Suriyelilere yine Suriyeli sağlıkçılar bakıyor. Tertemiz, düzenli. Katlarda yatan solgun, zayıf yüzlerle karşılaşıyoruz. Apartman hastaneye çevrilmiş. Tam kapasiteyle çalışan bir yer. Kimseye yük olmamaya çalışan Suriyeli kardeşlerimiz, başlarının çaresine bakıyor. Girişteki üzüm salkımından insan yüzlerine kadar umut veriyor her kare: düşecek Esed, döneceğiz yurda diye.

Müstakil bir eve geçiyoruz. Bahçe kapısından girince evin seramikle kaplı girişinde üzüm salkımlarıyla kaplı bir çardağın dibinde boş tekerlekli sandalyeyi görüyorum. Bir işaret gibi bu manzara, hazır ol diyor bana. İki katlı eve giriyoruz. Büyük geniş bir salonda açık kanepede yatan yaralı bir mücahidi görüyoruz ilkin. Sağ kolu ve sol bacağı yok. Firavunun, Hz. Musa'ya iman eden büyücüleri cezalandırdığı gibi çapraz uzuvlarını kaybetmiş bir mücahitle karşı karşıya gelmek çok sarsıcı. Sol koluna ve sağ bacağına eksternal fiksatör takılmış. Vücudunun kalan kısımları da ağır yaralar almış, belli. Fiksatör denilen bu cihaz kemiğe kemik çivileriyle bağlanmış. Kolunda ve bacağında demirler, vidalar. Gördüğümüz ilk manzara kadar sarsıcı olan, ağır yaralı olan o mücahide bakan kişinin de yine bir yaralı insan olması oldu. Ağır yaralıya daha hafif yaralı başka bir mücahit bakıyor. O da kolundan vurulmuş. Türkiye'ye yakın birkaç direniş grubunun üyeleriyle iç içeyiz şu an. Burası bir "yaralı evi".

Mavi Marmara gazilerini Ankara'da, hastanede ziyaret ettiğimiz günü hatırladım. Her birinde büyük ve ağır yaralar vardı ama hastane ortamı, sağlıkçılar, ziyaretçiler, geniş ve ferah ortam, hisleri bir yere kadar absorbe etmenize yardımcı oluyor. Burada ise ağır yaralıya bakan yaralı bakıcı görüntüsü unutulmaz. İç içe yatan ağır yaralılar ve onlara zorlanarak yardım eden başka yaralılar.

Evin diğer odalarından, geldiğimizi duyanlar çıkıyor. Ondan fazla mücahit var burada. Hepsi yaralı. Kurşun yarası olanlar, şarapnel parçası isabet edenler, tedavisi yeni başlayan ya da nekahet döneminde olanlarla karşılıklı oturuyoruz. Beklenilenin aksine sıcak ve ümitvar bir havada geçiyor sohbet. Hemen herkes gülümsüyor. Direniş konuşuluyor;

Ağır yaralıya daha hafif yaralı başka bir mücahit bakıyor. Türkiye'ye yakın birkaç direniş grubunun üyeleriyle iç içeyiz şu an. Burası tam anlamıyla bir "yaralı evi".

kendini toparlayanın hemen cepheye döndüğünden bahsediliyor. Bu esnada Antep'te hastanelerin yoğun olduğunu, evdeki yaralıların hafta içi gündüz tedavi olup akşam gelip burada yattıklarını öğreniyoruz. Konuşma sürerken ikinci kattan iki kişi merdivenden iniyor. Yaralı bir kişi yine yaralı birini getiriyor. Ah, ah! Koluna girilip getirilen mücahit, görmüyor, kör olmuş. Hemen yanına tank mermisi düşmüş. Şarapneller yüzünü parçalamış. Gözlerini, dişlerini, ağzını, burnunu Suriye'de bırakmış. Gencecik. Genç olduğunu yüzünden değil saçlarından, alnından, ellerinden anlıyorsunuz. Yaşı yirmi yok. Dağıstanlı. Göremiyor, duyamıyor, konuşamıyor...

Gencin içinde bulunduğu hâli anlamaya çalışıyorum. Kör olan insan, duyuyor ve konuşuyor. Sağır olan, dünya nimetlerini görüyor. O ise, saksıdaki bir çiçek gibi kalmış. Sessizlik kapladı salonun her yanını. Dağıstanlı genç, Âlem-i İslam'ın kıymetli bir parçası olan Suriye'yi, zalim rejimin elinden kurtarmak için yurdundan gemileri yakıp gelmiş. Dönecek bir evi de yok. Omuz omuza savaştığı silah arkadaşları bakıyor ona.

Dostoyevski, *İnsancıklar*'da, "Çok tuhaftı, ağlayamadım. Ama ruhum paramparça olmuştu." der ya. İçinde bulunduğum hal tam olarak o. Acı, subjektif bir his. Kurşunun girdiği tenle, o sahneyi gören kişiden hangisinin daha fazla acı çektiğine peşin bir yargıyla karar veremeyiz. İnsan oturduğu yerde bile dişi kerpetenle çekilir gibi, etinin parça parça koparıldığı gibi bir hisse gark olabilir mi? Elbette. Hatta bu durum dinimizce de istendik bir durum. "Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirle¬rini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." (Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66) "Empati" denen modern kelime yetmez bu durumu anlamaya. Karşınızdaki insanın çektiği acıyı anlamakla kalmaz, onun için derinden gerçek acılar hissedersiniz. Uykusuzluğa, ateşli hastalığa tutulur, şirazenizi kaybedersiniz.

Suriye direnişinin ödediği bedellere bakıyor gözlerim. Delikanlının yüzüne ikinci kez bakamadım. Bakılamayacak durumda olduğu için değil. Asla. Utançtan.

Yoklukların içinde birbirlerinin yaralarını sağaltan adamlar gördüm. Birbirinin acısını yüklenen adamlar. Siperde, pusuda ve taarruzda yan yana durmuş, ölümün kıyısından kan revan içinde dönmüş adamlar. Tek varlıkları olan vücutlarını, sahibine karşılıksız vermiş adamlar. Tepeden tırnağa haysiyet abidesi kesilmiş adamlar. Dünyayı, ahiret azığına çevirmiş adamlar. Vücudu paramparça iken bile tevekkülle gülümsemeyi yüzlerinde harmanlayan adamlar.

Mevcut Suriye direnişinin fotoğrafıydı evin içinde gördüklerimiz. Herkes yaralıydı az ya da çok. Kimi kanını dökmüş Halep için, kimi kanıyla beraber kolunu, bacağını oralara gömüp gelmişti Anadolu'ya. Dersler, ibretler ve kıymetli şahitliklerle çıktık evden. Sonbaharın iyiden iyiye kendini belli ettiği gün, dışarda devam ediyordu.

Antep'e direniş, zalimleri püskürtürken varmıştık. İlk yaşını bile nihayete erdirememiş olan İman Ahmed Leyla, Türkiye sınırında gözlerini açmasından birkaç gün sonra donup can vermemişti daha. Hazarin, Mısibin, El Bara, El Habit ve Sirce sahurda bombalanıp çocuklar molozlar altında kalmamıştı. Anne Heba Amurti ile baba Mahmut el Baş'ın Emir isimli 2 yaşındaki çocukları açlıktan ölmemiş; karı koca hastane girişinde yavrularının cenazesiyle görülmemişlerdi. DAEŞ henüz ortaya çıkmamış, direnişin kanıyla kazandığı topraklar PYD'ye pazarlıklarla hediye edilmemişti. Fırtına gibi ilerliyordu direniş; zehirlenmemişti henüz.

Elleri buz kesmiş bir insandan kat kat düğüm atılmış bir ipi çözmesini bekliyoruz. Öylesine büyük bir karmaşanın içindeki Ortadoğu coğrafyasının bu yükün altından kalkması mümkün değil. Küçük çekirdek ailesi darmadağın olan baba, kocasını ve evlatlarını yitirmiş anne, enkazdan sadece kendisi sağ çıkan çocuk ne yapsın? Yok yok bu böyle gitmez/gidemez/gitmemeli! Bir çıkış, bir aydınlık, bir muştu gerek...

CİNS KAFA

KASSAM'IN 53 ŞARKISI

1

Suriye'de Lazkiye'nin güneydoğusunda bir liman şehri olan Cebele'de doğdu. Babası bir medresede müderris ve şeriat mahkemesinde üye idi. Aynı zamanda Kadirî tarikatının o bölgedeki mürşidi olarak da bilinirdi. İlerde yaşayacağı hayata uyum sağlayabilecek bir birikimle büyüdü. İnsan öğrendiği bilgilerin, ilimlerin de kaderini, kendi kaderine ekler. O da ekledi.

2

On dört yaşında iken kardeşi Fahreddin ile birlikte Kahire'ye Ezher'e gitti ve 1909'a kadar süren eğitimi sırasında Muhammed Abduh ve Muhammed b. Abdülmâlik el-Alemî gibi hocalardan faydalandı; M. Reşîd Rızâ, İzzeddin Alemüddin et-Tenûhî, Züheyr eş-Şâvîş ve Ali et-Tantâvî gibi şahsiyetlerle dostluk kurdu. İlmi tecrübeleri, fıtratında akan şecaati olgunlaştırdı. Şahsi bir üzgünlük yerine, kolektif bir acıyı tercih etti.

3

Babasının medresesinde müderrislik yaptı. Bazı camilerde de vaizlik yaptı. İtalyanların Libya'ya saldırmasına, karşı (1911) tepki olarak muhâlif gösteriler düzenledi. Halkı silahlı mücadeleye teşvik etti. Silahlı mücadele kültürünü oluşturmaya ve yerleştirmeye gayret etti. Osmanlı askeri yapısı adına para ve insan kaynağı oluşturmak için var gücüyle mücadele etti. Bunlarla yetinmeyip bir de marş yazdı. Sözün kuvvetini biliyordu.

4

Müslümanların, bir bütün olarak algılayabileceği en büyük idari organizasyon olan Osmanlı, ayrı ayrı coğrafyalarda farklı ihtimallerin adıydı. Herkes elinden geldiğince, bu büyük devleti ayakta tutmaya çalıştı. İtalyanlarla yaşanılan Trablusgarp sorunu için etrafından topladığı 250 kişiyle Trablusgarp'a gitmek amacıyla, bir ay boyunca İskenderiye limanında bekledi. Balkan Savaşı'nın çıkmasıyla İtalyanlarla anlaşma yapıldı. Bunun üzerine savaşa katılamadan geri döndüler. Bir savaşa katılamamanın, başka bir savaşı büyüttüğü günler...

5

Bu geri dönüş ve yaşanılan sıkıntılar, ona, düşmana karşı daha organize ve teçhizatlı olunması gerektiğini düşündürdü. Savaşa daha resmi bir boyutta müdahil olmak için asker olarak Osmanlı ordusuna yazıldı ve eğitim aldı. Garnizon imamlığı görevini ifa etti. Geçmişinde öğrendiği bilgiler, aldığı örfi ve şerri terbiye, onu nasıl Osmanlı ordusuna götürdüyse, Osmanlı ordusuna aldığı eğitim de kaderine bir kader ekledi.

6

Osmanlı dağılmaya başlamıştı. Anadolu'nun kendi göbek bağını kesme mücadelesi bir yandan süratle devam ediyordu. Merkezsiz kalan her şey gibi kendisi merkez olmaya ve mesuliyeti almaya gayret etti. Fransızlar Suriye'ye yerleştiğinde Ömer el-Baytâr ile birlikte direniş hareketine başladı. Fransızlar tarafından idam talebiyle aranmaya başlanınca Filistin'e geçerek Hayfa' ya yerleşti.



7

Hayfa 'da ders vermeye başlayan ve bir yandan da İstiklâl Camii'nde imam-hatiplik yapan Kassâm, 1926'da Cem'iyetü'ş-şübbâni'l-müslimîn'e girdi ve bir süre sonra da başkanlığına seçildi. Civar belde ve köyleri bir komutan gibi gezip halkı bilinçlendirdi. İngilizlerin ve Siyonistlerin ticari faaliyet süsü verdiği, toprak ve mülk edinme konusuna dair halkı uyardı. Ona destek veren halk örgütlenmesinin ismi Meşayih idi. Vefatından sonra ise insanlar bu oluşuma Kassâmiyyûn adını verdi. Günümüzde de devam eden Kassam Tugaylarının ilk hâli...

8

Balfour Deklarasyonu'nun yıldönümünde, mücadelesinin fiziki ayağını başlattı. Elindeki imkanları en iyi şekilde kullanmaya çalıştı. Dünyadaki en zor şeylerden birisi, bir doğruyu korumaktır biraz da. 2 Ekim 1935 senesinde, o güne kadar çok sıkı bir şekilde yürütülen faaliyet, bir muhbir tarafından anlaşıldı. On dört arkadaşıyla beraber, sayıları beş yüzü bulan İngiliz askerlerine teslim olmayı reddedip savaştı. Uzun süren bir çatışmadan sonra şehit düştü. Ve arkasında kalan topluluğa da bir şahitlik yazmış oldu. Bu şahitlik hâlâ devam ediyor. Ya bir ölümle ya bir füzeyle.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

GENÇLİK YAYINLARI



BOZUK SATIH

Kapitalizm, küreselleşme… Çağımızın insanını nasıl etkiliyor? Dünyada nefret söylemleri, ırkçılık, kirli siyaset, terör insanı köşeye sıkıştırıyor. Postmodern çağ insanı metalaştıran ve sömüren zihniyet olarak karşımıza çıkıyor. "Bozuk Satıh" eserinde küreselleşmenin tüm dünyayı hangi noktalarla yok ettiği hem İslam dünyasını hem de Avrupa'yı temele alarak okura sunuluyor.



NİÇİN İNANIYORUM ?

Bilgi ve iletişim çağı olan günümüzde bilgiye ulaşmak kolaylaşmış fakat doğru bilgiye ulaşmak zorlaşmıştır. Özellikle iman ve inanç konularında yanlış bilgilerle zihinleri bulanan gençler, sahih bilgiyle yanlış bilgiyi ayırt etmekte zorlanmaktadır. "Niçin İnanıyorum?" eseri gençlerimizin zihinlerini meşgul eden sorulardan yola çıkılarak sahih dini bilgiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

DÜNÜN ARDINDAN

Bir öyküsü olmalı insanın...
Düne ve bugüne şahitlik eden.



İnsan hayatı
dört mevsim ve hızla
geçip gidiyor zaman…
Dünden kalanlar
bizi anlatıyor aslında,
kuşkanatlarında
taşınarak her seferinde
yeniden hayat buluyor bizde
ve yeniden yaşanıyor geçip
giden günlerimizle birlikte.
Gençlik serisinden Dünün
Ardından Denemeler I-II
okurlarıyla buluşuyor.

DİB YAYINLARI

toptan temin : (0312) 295 71 56

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü / Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü / online temin : yayinsatis.diyanet.gov.tr



PANDEMİ DÖNEMİ

Hafta İçi: 10.00 - 16.00



BENİM ŞEHRİM

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

KONYA BİLİM MERKEZİ SCIENCE CENTER

www.kbm.org.tr | 0 332 221 66 96 | #BenimŞehrim